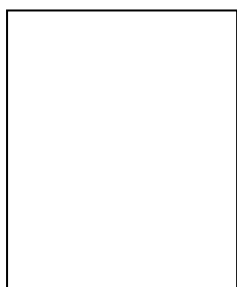

หน่วยที่ 6

ชนกลุ่มน้อยกับการพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญชีวัน บัวแดง

ชื่อ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญชีวัน บัวแดง
วุฒิ ปริญญาเอก (สาขามานุษยวิทยา)

ตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์
หน่วยที่เขียน หน่วยที่ 6

แผนการสอนประจำหน่วย

หน่วยที่ 6   ชนกลุ่มน้อยกับการพัฒนามนุษย์ในบริบทโลก

ตอนที่

- 6.1 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย
- 6.2 ปัญหาของชนกลุ่มน้อยในบริบทโลก
- 6.3 การพัฒนาชนกลุ่มน้อยในบริบทโลก

แนวคิด

1. ชนกลุ่มน้อยมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “เชื้อชาติ” และ “กลุ่มชาติพันธุ์” ซึ่งเป็นคำที่เกิดขึ้นในยุคสมัยใหม่ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา การเกิดรัฐชาติเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเกิดขึ้นของชนกลุ่มน้อย คนที่ไม่มีบรรพบุรุษร่วม ไม่มีภาษาและวัฒนธรรมประจำชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับคนกลุ่มใหญ่ในรับชาติ อาจถูกจำแนกเป็นชนกลุ่มน้อย
2. ความหมายของชนกลุ่มน้อยในยุคโลกาภิวัตน์และบริบทโลกหมายถึง ผู้ที่อพยพโยกย้ายถิ่นฐาน ทั้งที่เป็นแรงงานข้ามชาติ ผู้พลัดถิ่น หรือผู้ลี้ภัย
3. สิทธิมนุษยชนที่สำคัญของชนกลุ่มน้อยได้แก่ สิทธิความเป็นพลเมืองของรัฐชาติและพลเมืองของโลก สิทธิในการตัดสินใจและการปกครองตนเอง สิทธิในการดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรม
4. พหุวัฒนธรรมทำให้กลุ่มวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยที่หลากหลายในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เข้าใจและเคารพซึ่งกันและกัน สามารถแก้ไขความขัดแย้งต่างๆ ได้โดยไม่ต้องอาศัยความรุนแรง

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาหน่วยที่ 6 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความหมายของชนกลุ่มน้อยที่สัมพันธ์กับเชื้อชาติและชาติพันธุ์ได้
2. อธิบายปัญหาของชนกลุ่มน้อยในบริบทโลกได้
3. อธิบายหลักการและปัญหาของแนวทางแบบพหุวัฒนธรรมได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนหน่วยที่ 6
2. ศึกษาเอกสารการสอนตอนที่ 6.1-6.3
3. ปฏิบัติตามกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายในเอกสารการสอนแต่ละตอน
4. ฟังรายการวิทยุกระจายเสียง (ถ้ามี)

5. ชมรายการวิทยุโทรทัศน์ (ถ้ามี)
6. เข้ารับบริการสอนเสริม (ถ้ามี)
7. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนหน่วยที่ 6

สื่อการสอน

1. เอกสารการสอน
2. แบบฝึกปฏิบัติ
3. รายการสอนทางวิทยุกระจายเสียง
4. รายการสอนทางวิทยุโทรทัศน์
5. การสอนเสริม

ประเมินผล

1. ประเมินผลจากแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน
2. ประเมินผลจากกิจกรรมและแนวตอบท้ายเรื่อง
3. ประเมินผลจากการสอบไล่ประจำภาคการศึกษา

เมื่ออ่านแผนการสอนแล้ว ขอให้ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนหน่วยที่ 6 ในแบบฝึกปฏิบัติ แล้วจึงศึกษาเอกสารการสอนต่อไป

ตอนที่ 6.1

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 6.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 6.1.1 ความหมายของชนกลุ่มน้อยที่สัมพันธ์กับเชื้อชาติและกลุ่มชาติพันธุ์
- 6.1.2 การนิยามความหมายของชนกลุ่มน้อยในบริบทของรัฐบาล
- 6.1.3 การนิยามความหมายของชนกลุ่มน้อยในบริบทโลก

แนวคิด

1. ชนกลุ่มน้อยมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “เชื้อชาติ” และ “กลุ่มชาติพันธุ์” ซึ่งเป็นคำที่เกิดขึ้นในยุคสมัยใหม่ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา
2. การเกิดรัฐชาติเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเกิดขึ้นของชนกลุ่มน้อย คนในชาติมีจินตนาการถึงการมีบรรพบุรุษร่วมกันผ่านการสร้างประวัติศาสตร์ชาติ มีภาษาและวัฒนธรรมประจำชาติ อันหนึ่งอันเดียวกัน กลุ่มคนที่ไม่ได้อยู่กลุ่มนี้เช่น เป็นผู้อพยพที่มีภาษา วัฒนธรรมและศาสนาที่แตกต่าง อาจถูกจำแนกเป็นชนกลุ่มน้อย
3. ในบริบทโลก ความหมายของ “ชนกลุ่มน้อย” หมายถึง ผู้ที่อพยพโยกย้ายถิ่นฐาน ทั้งที่เป็นแรงงานข้ามชาติ ผู้พลัดถิ่นหรือผู้ลี้ภัย

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาตอนที่ 6.1 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายความเหมือนและต่างของชนกลุ่มน้อยและกลุ่มชาติพันธุ์ได้
2. อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่ในบริบทของรัฐบาลได้
3. อธิบายการปรับเปลี่ยนความหมายของชนกลุ่มน้อยในยุคโลกาภิวัตน์ได้

ความนำ

ตอนที่ 6.1 นี้ เน้นการทำความเข้าใจความหมายของชนกลุ่มน้อย (minorities) ที่สัมพันธ์กับคำที่สำคัญอีกอย่างน้อย 2 คำได้แก่ คำว่าเชื้อชาติ (races) และกลุ่มชาติพันธุ์ (ethnic groups) การทำความเข้าใจชนกลุ่มน้อยต้องเข้าใจควบคู่กับชนกลุ่มใหญ่ (majorities) ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นการจำแนกในขอบเขตประเทศหนึ่ง การประกาศเอกราชจากเจ้าอาณานิคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้รัฐที่เกิดขึ้นใหม่มีความต้องการสร้างประเทศใหม่ที่เป็นเอกภาพ ความปึกแผ่น จึงมักจะสร้างจินตนาการร่วม หรือที่เบเนดิกต์ แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson)¹ เรียกว่า “ชุมชนในจินตนาการ” (Imagined Communities) บนพื้นฐานของการกำหนดภาษาของชาติ วัฒนธรรมชาติ และประวัติศาสตร์ชาติ ซึ่งมักจะเป็นภาษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของคนที่มีจำนวนมากในประเทศ ผู้คนที่มีลักษณะที่สอดคล้องกับจินตนาการของรัฐ หรือมีแนวทางที่จะปรับให้เข้าในกรอบแนวคิดของรัฐได้ ก็จะถูกจัดให้อยู่ใน “ชนกลุ่มน้อย” อย่างไรก็ตาม ใต้อาณัติโลกาภิวัตน์ หรือการเชื่อมโยงกันโดยง่ายและรวดเร็วในระดับโลกทำให้คำนิยามของคำว่า “ชนกลุ่มน้อย” มีการเปลี่ยนแปลงดังจะได้บรรยายโดยละเอียดเป็นสามเรื่อง เรื่องที่หนึ่ง ความหมายของ “ชนกลุ่มน้อย” ที่สัมพันธ์กับ “เชื้อชาติ” และ “กลุ่มชาติพันธุ์” เรื่องที่สอง การนิยามความหมายของ “ชนกลุ่มน้อย” ในบริบทของรัฐชาติ และเรื่องที่สาม การนิยามความหมายของ “ชนกลุ่มน้อย” ในบริบทโลก

---

¹ Benedict Anderson. (1983). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.

เรื่องที่ 6.1.1

ความหมายของชนกลุ่มน้อยที่สัมพันธ์กับเชื้อชาติและกลุ่มชาติพันธุ์

คำว่า “ชนกลุ่มน้อย” มีความหมายที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “เชื้อชาติ” และ “กลุ่มชาติพันธุ์” ซึ่งเป็นคำที่เกิดขึ้นในยุคสมัยใหม่ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา ทั้งนี้เมื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่เริ่มพัฒนาในยุโรป เกิดการเดินทางเรือด้วยเครื่องจักรกลเพื่อสำรวจทวีปอื่น และมีความสนใจในเรื่องผู้คนที่มีเชื้อสายและวัฒนธรรมที่แตกต่างจากคนยุโรป ต่อมาหลายรัฐในยุโรปเริ่มส่งกองทหารไปล่าอาณานิคม ภายใต้รัฐอาณานิคม การจำแนกกลุ่มคนในประเทศที่เข้าไปปกครองมีความสำคัญในเชิงการปกครอง เกิดการจำแนกเป็น เชื้อชาติ หรือกลุ่มชาติพันธุ์ จากเดิมที่รัฐยุคก่อนสมัยใหม่ไม่มีการจำแนกกลุ่มชนที่มีความแตกต่างกันทางภาษาและวัฒนธรรมจำนวนมากในลักษณะที่เรียกว่าเชื้อชาติ ชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อย

กลุ่มชนที่มีความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรมในยุคก่อนสมัยใหม่

เมื่อมนุษย์ปรากฏตัวบนโลกนี้ การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือเรียกว่าการมีกลุ่มทางสังคม เริ่มจากการมีครอบครัว และขยายไปเป็นกลุ่มเครือญาติ ผู้ที่ตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนหรือหมู่บ้าน ประกอบไปด้วยกลุ่มเครือญาติหลายกลุ่มมาอยู่รวมกัน การที่วิถีชีวิตของมนุษย์ในยุคก่อนสมัยใหม่ อยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจแบบพอยังชีพ ที่เน้นการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือน และแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายผลผลิตที่เหลือที่มีจำนวนไม่มาก ทำให้สมาชิกแต่ละกลุ่มใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่ของตนเอง พัฒนาการความรู้และลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมในกลุ่มของตนเอง อันเกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและการสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชน มีการพัฒนาลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา เครื่องแต่งกาย รูปแบบการสร้างบ้าน ฯลฯ การที่ผู้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และระบบการเรียนรู้ยังคงเป็นระบบแบบไม่เป็นทางการ เน้นการปฏิบัติและการถ่ายทอดจากพ่อแม่สู่ลูก ทำให้มีการสืบทอดวัฒนธรรมเฉพาะอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน

อย่างไรก็ดี เมื่อจำนวนสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติเพิ่มมากขึ้น สมาชิกบางส่วนก็จะแยกออกไปตั้งชุมชนใหม่ เพื่อให้ใกล้กับทรัพยากรที่ดิน ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำและฝั่งทะเลที่จะใช้ประโยชน์ การเคลื่อนย้ายบางกลุ่มก็ย้ายไปในบริเวณที่ไกลจากเดิมมาก ไปอยู่ใกล้ชิดกับชุมชนอื่นๆ ที่มีความแตกต่างทางภาษาและวัฒนธรรม การปฏิสัมพันธ์กับชุมชนที่ต่างกันด้านภาษาและวัฒนธรรมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ก่อให้เกิดการผสมผสานหรือการนำวัฒนธรรมของกลุ่มอื่นมาใช้ ทำให้วัฒนธรรมของแต่ละชุมชนมีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือการพัฒนาภาษา เมื่อมีการแยกตัวจากชุมชนเดิมไปตั้งชุมชนใหม่ ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมและความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น แต่ละชุมชนก็มีสำเนียงและคำศัพท์ที่แตกต่างกัน เมื่อพัฒนานานไป ก็จะกลายเป็นสำเนียงท้องถิ่น หรือตัวอย่างของเรื่องเครื่องแต่งกายก็เช่นกัน แต่ละชุมชนก็จะพัฒนาวิธีการผลิตเส้นใย การทอผ้า และการออกแบบลวดลาย ที่มีลักษณะเฉพาะที่มีการปรับเปลี่ยนจากการรับเอาวัฒนธรรมของชุมชนอื่นมาประยุกต์ใช้ ทำให้ในยุคก่อน

สมัยใหม่ มีการดำรงอยู่ของชุมชนที่มีความหลากหลายและความเฉพาะของวัฒนธรรมและความเชื่อจำนวนมาก ที่อยู่กระจายในระบบนิเวศและสังคมที่มีความแตกต่างกัน

ในการจำแนกความแตกต่างระหว่างชุมชนในยุคก่อนสมัยใหม่ ในพื้นที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเภทของการจำแนกที่เห็นได้ทั่วไปได้แก่ 1) การจำแนกตามลักษณะภูมิประเทศที่กำหนดให้วิถีชีวิตมีความแตกต่างกัน เช่น เป็นคนป่า คนดอย คนที่ราบ คนชายทะเล 2) การจำแนกตามสถานภาพทางสังคม ซึ่งมีระดับของความศิวิไลซ์ หรือความเจริญเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งในเรื่องความศิวิไลซ์ เกี่ยวพันกับความใกล้ชิดกับราชสำนัก ซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญทางวัตถุ ระบบการศึกษา ภาษาเขียนและวรรณกรรม นอกจากนี้ยังเกี่ยวพันกับศาสนาหลักที่ราชสำนักยึดถือ ไม่ว่าจะเป็นพุทธ คริสต์ หรืออิสลาม ยกตัวอย่างการแยกกลุ่ม “ไท/ไต” ออกจากกลุ่ม “ข่า” โดยกลุ่ม “ไท/ไต” ซึ่งมีการจำแนกความแตกต่างในสำเนียงและวัฒนธรรมและพื้นที่ที่อยู่อาศัย เป็นกลุ่มไทลื้อ ไทเขิน ไทหลวง ฯลฯ จะเป็นกลุ่มที่มีความเป็นอิสระและความเป็นเมืองมากกว่า กลุ่ม “ข่า” จะเชื่อมโยงกับความเป็นข้าทาสและการอยู่ในพื้นที่ป่า ตัวอย่างการเรียก ข่ามู ข่าก้อ (หรืออ่าข่า)² และ 3) เป็นการจำแนกย่อยลงไปจากกลุ่มใหญ่ที่จำแนกไว้แล้ว โดยเรียกตามความแตกต่างของสีหรือแบบของเครื่องแต่งกาย เช่น ไทดำ ไทแดง ไทขาว หรือม้งขาว ม้งลาย ฯลฯ

สำหรับการเรียกชื่อในยุคก่อนสมัยใหม่ มีการเรียกชื่อเฉพาะของแต่ละกลุ่ม ซึ่งบางชื่อก็อยู่ในประเภทของการจำแนกดังที่กล่าวข้างต้น เช่น การที่คนพม่าเรียกคนกะเหรี่ยงว่า “คะหยิ่น” ซึ่งมีความหมายในลักษณะของความป่าเถื่อน แต่บางชื่อ สันนิษฐานว่า มาจากคำว่า “คน” ในภาษาของกลุ่มชน ซึ่งเป็นคำที่จำแนกความแตกต่างระหว่างคนกับสัตว์และสิ่งของอื่นๆ นั่นคือเมื่อมีใครถามว่า คุณเป็นใคร เขาก็จะตอบว่า เขาเป็น “คน” คำว่า “คน” ในภาษาของเขา จึงกลายเป็นชื่อเรียกกลุ่ม เช่น คำว่า “ยาง” ซึ่งคนไทใหญ่ในรัฐฉานของประเทศพม่าและคนทางภาคเหนือของประเทศไทยใช้เรียกกลุ่มที่ปัจจุบันมีชื่อเป็นทางการว่า “กะเหรี่ยง” สันนิษฐานว่ากร่อนมาจากคำว่า “ญอ” ในคำว่า ปกาเกอญอ ซึ่งแปลว่า “คน” กลุ่มชนแต่ละกลุ่มจึงมีชื่อที่ผู้อื่นตั้งให้ตั้งแต่ยุคก่อนสมัยใหม่ แต่การนิยามอย่างเป็นทางการและมีขอบเขตชัดเจน ซึ่งเป็นการกำหนดปริมณฑลของความเป็นชาติพันธุ์ของแต่ละกลุ่มแยกออกจากกลุ่มอื่นนั้นยังไม่เกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุปแล้ว การรวมตัวเป็นกลุ่มในยุคก่อนสมัยใหม่ มีลักษณะของชุมชนหรือกลุ่มย่อยที่อยู่บนพื้นฐานของความเป็นเครือญาติ และการดำเนินชีวิตที่พอเพียงภายในชุมชนตัวเองเป็นหลัก เมื่อมีการแยกชุมชนและโยกย้ายกระจายออกไป ชุมชนที่เคยมีวัฒนธรรมร่วมเหล่านี้ ก็เริ่มการปรับเปลี่ยนด้านภาษาและวัฒนธรรมมากน้อยแล้วแต่ระยะทางที่ห่างจากกลุ่มเดิมและความสัมพันธ์กับกลุ่มใหม่ที่อยู่ในพื้นที่ที่อยู่อาศัย ความพยายามของรัฐก่อนสมัยใหม่หรือผู้คนที่ จะจำแนกชุมชนที่แตกต่างหลากหลายเหล่านี้ให้เป็น “กลุ่มชาติพันธุ์” ยังไม่เกิดขึ้น เช่นเดียวกับการยังไม่ได้แยกแยะว่าใครเป็น “ชนกลุ่มน้อย” ใครเป็น “ชนกลุ่มใหญ่” ในช่วงเวลาที่ยังไม่ได้มีการจำแนก การแฉก และ การกำหนดขอบเขตพื้นที่ที่ชัดเจน

² Andrew Turton, ed. (2000). *Civility and Savagery: Social Identity in Tai States*. Surrey: Curzon Press.

การจำแนกเชื้อชาติ (Race) ในยุคสมัยใหม่

ในยุคสมัยใหม่ พร้อมไปกับความก้าวหน้าในทางวิทยาศาสตร์ของการแบ่งประเภทของสิ่งมีชีวิต ตั้งแต่ตอนปลายของคริสต์ศตวรรษที่ 19 คำว่า เชื้อชาติ (Race) เริ่มเป็นคำสำคัญในวิทยาศาสตร์ของการแบ่งประเภทมนุษย์ โดยเป็นเชื้อชาติที่กำหนดได้จากความเหมือนหรือต่างกันทางกายภาพ มีความหมายที่เกี่ยวกับการสืบเชื้อสายและการมีบรรพบุรุษร่วมกัน ที่จริงแล้วคำว่า เชื้อชาติหรือ Race เป็นคำโรมัน และใช้ในฝรั่งเศสตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 โดยหมายถึงสายเลือด การแบ่งเชื้อชาติในยุคที่เริ่มมีการล่าอาณานิคมและการใช้ทฤษฎีวิวัฒนาการนี้จึงมีการแบ่งตามสีผิว โดยแยกเป็นกลุ่มผิวขาว ผิวเหลือง ผิวดำ และผิวแดง โดยถือว่าผิวขาวสูงส่งกว่าผิวอื่น เนื่องจากคนผิวขาวอยู่ในทวีปยุโรป อเมริกา ที่มีความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในขณะที่คนผิวสีอื่นอยู่ในสังคมที่มีความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ด้อยกว่าหรืออยู่ในระดับวิวัฒนาการที่ต่ำ การจำแนกว่าคนผิวขาวมีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ถือว่าคนกลุ่มนี้ มีความสามารถทางสมอง และรวมถึงด้านคุณธรรม จริยธรรม ที่สูงกว่าคนผิวสีอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนผิวดำ ที่ถือว่าอยู่ในขั้นตอนต่ำสุดของวิวัฒนาการ และมีสถานภาพเป็นทาสที่ถูกจับตัวมาขายและใช้แรงงาน

การแบ่งกลุ่มเชื้อชาติตามสีผิว เป็นพื้นฐานของการเกิดลัทธิเชื้อชาติหรือ racism ที่วางระเบียบกฎเกณฑ์ที่กีดกันคนผิวดำและผิวสีอื่น ๆ ไม่ให้มีสิทธิเท่าเทียมกับคนผิวขาว เช่นในประเทศแอฟริกาใต้ และแม้แต่ในสหรัฐอเมริกาที่มีคนผิวขาวปกครอง คนผิวดำจะไม่ได้รับอนุญาตให้นั่งในตู้รถไฟร่วมกับคนผิวขาว ไม่ได้รับการอนุญาตให้เดินผ่านประตูเดียวกันกับคนผิวขาว และไม่ได้รับการอนุญาตให้มีสิทธิออกเสียงในการเลือกตั้งเป็นต้น ตัวอย่างกรณีของการกวาดล้างชาวยิวในเยอรมนีสมัยอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) ก็มีรากฐานความเชื่อที่มองว่าเชื้อชาติยิวเป็นเชื้อชาติที่เลวร้าย สมควรที่จะกำจัดให้หมด จึงเกิดนโยบายการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ อย่างไรก็ตามในยุคลหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราชจากเจ้าอาณานิคม การเกิดรัฐชาติสมัยใหม่ ความคิดแบบเสรีนิยมและประชาธิปไตย ทำให้กระแสการต่อต้านลัทธิเชื้อชาติขยายตัวกว้างขวาง มีข้อโต้แย้งทางวิชาการว่าความคิดที่คนผิวสีมีความแตกต่างกันในทางภูมิปัญญานั้นไม่สามารถพิสูจน์ออกมาได้อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ความคิดเกี่ยวกับเชื้อชาติทำให้กลุ่มชนที่มีสีผิวต่างกันมีสถานภาพไม่เท่าเทียมกัน เปิดโอกาสให้มีการกดขี่ขูดรีด ทำให้ภายหลังมีการปรับเปลี่ยนไม่ใช้คำว่าเชื้อชาติ เนื่องจากความหมายในเชิงลบของคำ ประกอบกับแนวคิดทฤษฎีที่เห็นว่าการจำแนกกลุ่มคนบนพื้นฐานของเชื้อชาติที่มีพันธุกรรมที่แตกต่างกัน เป็นการจำแนกที่ไม่สมเหตุสมผล ดังที่สุเทพ สุนทรเกสัช³ สรุปไว้ว่าความคิดที่เกี่ยวกับเชื้อชาติเน้นการจำแนกประเภทมนุษย์ชาติตามความแตกต่างทางร่างกายและลักษณะที่ปรากฏภายนอก และมองว่าลักษณะภายนอกที่เหมือนกันทำให้มีอารมณ์ความรู้สึก ความสามารถและคุณลักษณะทางศีลธรรมร่วมกัน เป็นความคิดที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ เพราะกลุ่มคนที่มีลักษณะภายนอกเหมือนกัน ก็สามารถมีความแตกต่างหลากหลายอันเนื่องมาจากกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน อีกทั้งการที่ผู้คนมีการปะปนและเคลื่อนย้ายตลอดเวลา ก็ทำให้ยากที่จะจำแนกเส้นแบ่งระหว่างเชื้อชาติต่างๆ

³ สุเทพ สุนทรเกสัช. (2548). *ชาติพันธุ์สัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

อย่างไรก็ดี แม้ความนิยมใช้คำว่าเชื้อชาติหรือ race จะลดลงทั้งในทางวิชาการและการปรากฏในเอกสารที่เป็นทางการหรือเป็นนโยบายของหลายประเทศ แต่ก็ยังมีบางกรณีที่ยังใช้คำนี้ เช่น กรณีของกลุ่มชนต่าง ๆ ในประเทศพม่า ที่มีการจำแนกอย่างเป็นทางการมาตั้งแต่สมัยที่ปกครองโดยรัฐอาณานิคมอังกฤษ⁴ โดยมีการจำแนกและการให้คำนิยามแต่ละกลุ่มอย่างเป็นทางการแยกออกจากกัน ไม่เน้นการอธิบายความสัมพันธ์ของกลุ่มชนเหล่านี้ นี่เป็นจุดเริ่มต้นของการทำให้แต่ละกลุ่มรู้สึกว่ามี ความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงทั้งในด้านเชื้อสาย ความเชื่อและวัฒนธรรม รวมถึงลักษณะนิสัยใจคอและคุณธรรม ซึ่งเป็นความหมายเดียวกับการใช้คำว่าเชื้อชาติ ในเอกสารทางการของรัฐอาณานิคมอังกฤษใช้คำว่าเชื้อชาติมาตลอด โดยแบ่งเป็นเชื้อชาติพม่า กะเหรี่ยง มอญ ฯลฯ นอกจากเรื่องของการจำแนกแล้ว การที่รัฐอาณานิคมมีนโยบายแบ่งแยกแล้วปกครอง โดยให้ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ขึ้นต่ออังกฤษโดยตรงและส่งเสริมให้มีสถานภาพสูงเทียบเท่ากลุ่มชนพม่าซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ ทำให้แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์รู้สึกว่าตนเป็นชาติหนึ่งที่จะมีประเทศของตนเอง เมื่อพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษใน พ.ศ. 2492 กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จึงไม่ยอมอยู่ภายใต้การปกครองของกลุ่มชนพม่า และเมื่อรัฐบาลของนายพลเนวินซึ่งขึ้นมาใช้อำนาจใน พ.ศ. 2505 มีลักษณะของการกดขี่ปราบปราม กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ก็ได้ก่อตั้งกองกำลังอาวุธของตน และต่อสู้กับกองทัพพม่าจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2561) กลุ่มเหล่านี้ เลือกที่จะเรียกกลุ่มของตนเองด้วยคำว่าเชื้อชาติ เช่น เชื้อชาติกะเหรี่ยง เชื้อชาติพม่า เชื้อชาติมอญ เพื่อตอกย้ำความแตกต่างระหว่างกลุ่มของตนและคนพม่า ว่าไม่มีอะไรที่จะเชื่อมโยงกันได้เลยทั้งในทางเชื้อสาย ความเชื่อและวัฒนธรรม รวมถึงลักษณะนิสัยใจคอและคุณธรรมประจำตัว

การจำแนกเชื้อชาติเช่นในกรณีของประเทศพม่าจึงเป็นมรดกตกทอดมาตั้งแต่สมัยลัทธิล่าอาณานิคม ในความเป็นจริงในยุคนั้น ในหลายประเทศคนผิวสีรวมทั้งคนผิวดำถือเป็นชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ แต่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของคนผิวขาวที่ถือตนว่ามีความสามารถและคุณธรรมสูงกว่า มีการลิดรอนสิทธิและเลือกปฏิบัติต่อคนผิวสี ดังนั้นแม้ว่าจำนวนของคนผิวดำจะมีมากกว่าคนผิวขาว แต่ก็เปรียบเสมือน “ชนกลุ่มน้อย” ที่อยู่ชายขอบและเข้าไม่ถึงหรือไม่ได้รับสิทธิเช่นเดียวกับคนผิวขาว

กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic groups)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การใช้คำว่าเชื้อชาติเริ่มหมดความนิยมลง เพราะการให้ความหมายที่เชื่อมโยงกับการจำแนกตามสีผิวและลักษณะทางกายภาพอย่างตายตัวและความหมายที่เชื่อมโยงกับระบบการปกครองแบบเหยียดสีผิว คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” ได้ถูกนำมาใช้แพร่หลายมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางวิชาการและนโยบายของรัฐบางแห่ง เนื่องจากเป็นคำที่มีนัยของการมองแต่ละกลุ่มอย่างเท่าเทียมกันมากกว่า เพราะแต่ละกลุ่มก็จะมีเชื้อสาย ภาษา และวัฒนธรรม ที่มีลักษณะเฉพาะที่ไม่มีใครสูงกว่าใคร สำหรับที่มาของคำว่าชาติพันธุ์นั้น มาจากคำว่า ethnic ซึ่งเป็นคำในภาษาอังกฤษที่เก่าแก่⁵ โดยมีรากศัพท์จากคำภาษากรีกโบราณว่า “ethnos” ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “gentile” ซึ่งปรากฏใน New Testament ที่เป็นภาษากรีก ซึ่งหมายถึงคนพื้นเมืองดั้งเดิม (pagan) ที่ไม่ได้เป็นทั้งคริส

⁴ จนกระทั่งได้รับอิสรภาพจากอังกฤษเมื่อปลาย พ.ศ. 2491

⁵ John Hutchinson & Anthony D. Smith, (eds). (1996). *Ethnicity*. Oxford: Oxford University Press.

เดียนและไม่ใช่คนยิว คำนาม “ethnos” หรือ “ethnie” นั้นหาคำนามที่เป็นภาษาอังกฤษไม่ได้ เลยใช้คำว่า “ethnic community” หรือ “ethnic group” บทน่ายังอธิบายต่อไปอีกว่า คำว่า “ethnos” ซึ่งเป็นรากศัพท์ภาษากรีกโบราณนั้น ถูกใช้หลายแบบ ซึ่งอาจจะหมายถึงกลุ่มเพื่อน ชนเผ่าหนึ่ง กลุ่มเพศชาย กลุ่มเพศหญิง หรือแม้แต่ฝูงผึ้งหรือฝูงนก ซึ่งสรุปความหมายร่วมกันคือ เป็นกลุ่มคนหรือสัตว์ที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมหรือทางชีวภาพบางอย่างที่ร่วมกัน และมีชีวิตอยู่และทำงานร่วมกัน แต่เมื่อடுத்துไปถึงการใช้ในกลุ่มคนอังกฤษและอเมริกัน ก็จะพบว่าเริ่มมีนัยของความไม่เท่าเทียมกัน โดยเลือกใช้คำว่า “ethnic” สำหรับชนกลุ่มน้อยที่ “ป่าเถื่อนและอยู่ห่างไกล” ในขณะที่ใช้คำว่า “nation” สำหรับกลุ่มคนผิวขาว

ดังนั้นเมื่อคำถูกใช้ในภาษาอังกฤษ ความหมายเดิมเริ่มหายไป ไม่ได้ใช้กับฝูงสัตว์ หรือกลุ่มคนที่มีลักษณะทางชีวภาพบางอย่างที่ร่วมกันอีกต่อไป เริ่มมีการให้ความหมายที่ใกล้เคียงกับความเป็นชาติ โดยคำนิยามของคำว่า “ethnic group” ที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปและที่สรุปโดยคานาของหนังสือดังกล่าวข้างต้น ก็คือ “กลุ่มคนที่มีชื่อเรียกตนเอง มีตำนานบรรพบุรุษร่วมกัน มีความทรงจำทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน มีองค์ประกอบทางวัฒนธรรมร่วมกัน มีความเชื่อมโยงกับแผ่นดินเกิด และมีความรู้สึกสมานฉันท์กับสมาชิกในกลุ่ม อย่างน้อยก็กับบางคน”

อย่างไรก็ดี สุเทพ สุนทรภะสิทธิ์⁶ เน้นว่าความเป็นชาติพันธุ์เป็นเรื่องการสร้างทางสังคม และเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นทางวาทกรรมโดยผู้สังเกตการณ์ หมายความว่าไม่ได้สามารถเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่ต้องผ่านการประมวลและวิเคราะห์ และว่า “ชาติพันธุ์” ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของ “ความแตกต่าง” เท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องของความไม่เท่าเทียมกันทางโครงสร้างและการลำดับขั้นของความแตกต่าง” อีกด้วย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดตัวอย่างหนึ่งคือ ในประเทศที่ปกครองด้วยระบบสังคมนิยมที่เน้นความเท่าเทียมกันของผู้คนและกลุ่มชาติพันธุ์ เมื่อจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ ก็จะรวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นทั้งคนกลุ่มใหญ่ในประเทศและคนกลุ่มน้อย แต่ในหลายประเทศ การจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ก็ยังจำแนกเฉพาะคนกลุ่มน้อยไม่ถือว่าคนกลุ่มใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคำนี้ก็ยังไม่ได้ใช้แสดงถึงความเป็นชาติพันธุ์ที่เท่าเทียมกัน แต่หมายถึงเฉพาะคนกลุ่มน้อย ซึ่งในบางบริบทก็อาจจะถูกมองว่าเป็นปัญหา ในบางบริบทก็เป็นกลุ่มที่จัดการในลักษณะพิเศษหรือมีข้อยกเว้น นอกจากนี้ในบางประเทศเช่น ประเทศจีน ก็เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยคำว่า ชนชาติ (nationalities) ซึ่งถือเป็นการยกย่องกลุ่มอื่นในฐานะที่เป็นชาติเสมอกับชาติจีน

กิจกรรม 6.1.1

คำว่า “ชนกลุ่มน้อย”(minorities) แตกต่างจากคำว่า “เชื้อชาติ” (races) และ “กลุ่มชาติพันธุ์” (ethnic groups) อย่างไร จงอธิบายมาพอเข้าใจ

แนวตอบกิจกรรม 6.1.1

คำว่าชนกลุ่มน้อย เชื้อชาติ และกลุ่มชาติพันธุ์เป็นคำที่ใช้เรียกกลุ่มคนที่มีเชื้อสาย ภาษาและวัฒนธรรมร่วมกัน อย่างไรก็ตามแต่ละคำจะมีบริบทการให้ความหมายที่แตกต่างกัน ทั้งนี้คำว่าเชื้อชาติจะ

⁶ สุเทพ สุนทรภะสิทธิ์. อ้างแล้ว, หน้า 8.

เน้นกำหนดจากเชื้อสายและสีผิว ซึ่งก่อให้เกิดลัทธิเหยียดสีผิว (racism) คำว่ากลุ่มชาติพันธุ์เน้นความแตกต่างกันทางภาษาและวัฒนธรรม ส่วนชนกลุ่มน้อย เป็นการกำหนดจากรัฐชาติสมัยใหม่ในลักษณะที่แตกต่างจาก ชนกลุ่มใหญ่

เรื่องที่ 6.1.2

การนิยามความหมายของชนกลุ่มน้อยในบริบทของชาติ

คำว่า "ชนกลุ่มน้อย" ใช้ในบริบทของชาติสมัยใหม่ที่กำหนดค่านิยมหรือมาตรฐานทางวัฒนธรรมว่าสมาชิกของชาตินั้นควรมีลักษณะเช่นไร คนที่มีคุณสมบัติไม่เข้ากับมาตรฐานดังกล่าวจะถูกนิยามว่าเป็นคนกลุ่มน้อย ทั้งนี้จำนวนอาจจะไม่ได้เป็นตัวชี้วัดที่ทำให้กลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยเสมอไป ชนบางกลุ่มแม้จำนวนจะมีมาก แต่เนื่องจากไม่ได้อยู่ในมาตรฐานที่ตั้งขึ้นโดยรัฐชาติ เช่น นับถือศาสนาอื่นที่ไม่ใช่ศาสนาประจำชาติหรือพูดภาษาอื่นที่ไม่ใช่ภาษาประจำชาติ ก็จะกลายเป็นชนกลุ่มน้อย โดยทั่วไปแล้วชนกลุ่มน้อยมักจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีภาษาและวัฒนธรรมต่างจากชนกลุ่มใหญ่ ทำให้บางครั้งจะใช้คำว่า "ชนกลุ่มน้อยชาติพันธุ์" (ethnic minorities) แทนที่จะเป็นคำว่าชนกลุ่มน้อยอย่างเดียวก่อนหรือกลุ่มชาติพันธุ์อย่างเดียว นอกจากนี้ชนกลุ่มน้อยมักจะหมายถึงกลุ่มคนที่ไม่ยอมกลืนกลายเป็นชนกลุ่มใหญ่หรือวัฒนธรรมหลักของชาติ และหรืออาจจะถูกรัฐมองว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ การกำหนดว่ากลุ่มใดเป็นชนกลุ่มน้อยจึงเป็นการกำหนดโดยรัฐจากการประเมินว่ากลุ่มใดที่มีศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมที่ค่อนข้างแตกต่างจากคนกลุ่มใหญ่ และมีแนวโน้มที่ไม่ยอมถูกกลืนกลายเป็นคนส่วนใหญ่

การเกิดรัฐชาติจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเกิดขึ้นของชนกลุ่มน้อย ชาติคืออะไร พจนานุกรมมานุษยวิทยาที่ Thomas Barfield⁷ เป็นบรรณาธิการ ให้ความหมายว่า "ชาติ" คือชุมชนในจินตนาการที่ต้องการความจงรักภักดีอย่างถึงที่สุด ชุมชนนี้เป็นชุมชนจินตนาการเพราะผู้ที่อยู่ในชุมชนไม่ได้มีความสัมพันธ์และเกี่ยวพันกันอย่างแท้จริง แต่กลับมีความแตกต่างกันมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเชื้อสาย ภาษา วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ความเป็นมา อย่างไรก็ตาม ชาติมีความพยายามสร้างจินตนาการร่วม โดยการพัฒนานโยบายและการปฏิบัติแบบ "ชาตินิยม" เพื่อให้พลเมืองมีจินตนาการร่วมในเรื่องของชุมชนชาติ และจำอดีตร่วมกัน เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันที่มีความหลากหลายในความเป็นมาและวัฒนธรรม

โครงการชาตินิยมของรัฐ มีรูปแบบที่สำคัญ 3 ประการได้แก่

- 1) เน้นการสร้างประวัติศาสตร์ เพื่อให้เกิดความทรงจำ ในเรื่องของการที่บรรพบุรุษชาวไทยได้ต่อสู้ หลังเลือดในสงครามเพื่อปกป้องแผ่นดิน การได้มาซึ่งเอกราช หรือการมีวีรบุรุษร่วมกัน
- 2) การสร้างวัฒนธรรมประจำชาติโดย "เทคโนโลยีทางอำนาจ" ซึ่งหมายถึงเรื่องของการศึกษาที่เป็นเครื่องมือการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่รัฐส่งเสริมในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ การทำปฏิทินอย่างเป็นทางการ เพื่อให้ทุกคนมีจิตสำนึกความเป็นคนในชาติเดียวกัน ที่มีแนวทางปฏิบัติเหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำหนดวันสำคัญ เช่น วันปีใหม่ วันสงกรานต์ วันเด็ก วันแม่ วันปิยะมหาราช เป็นต้น

⁷ Thomas Barfield (Ed). (1997). *The Dictionary of Anthropology*. Oxford: Blackwell Publisher Ltd.

3) การกำหนดสัญลักษณ์ประจำชาติ ในรูปของเพลง ธง อนุสาวรีย์ การเฉลิมฉลอง ที่เป็นตัวแทนของความเป็นไทย เพื่อปลูกฝังให้อยู่ในจิตใจของพลเมือง

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐจะสร้างโครงการชาตินิยมต่าง ๆ ขึ้นมา แต่การสร้างชาติที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็ไม่ได้บรรลุผลสำเร็จเสมอไป ปัญหาที่ดำรงอยู่ได้แก่

- 1) คนที่อาศัยในรัฐชาติ นั้นอาจจะไม่ได้ถือว่าเป็นคนชาตินั้น
- 2) เกิดความสูงต่ำทางวัฒนธรรม คนที่มีความแตกต่างจากภาพลักษณ์ของความเป็นชาติถูกจัดลำดับต่ำกว่า ถือเป็น “ชนกลุ่มน้อย” “คนชายขอบ”
- 3) คนข้ามชาติ ไม่ได้ถูกกลืนเข้ากับสังคมใหญ่ได้ทั้งหมด มีการดำรงรักษาวัฒนธรรมเดิม
- 4) อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์คลุมเครือหรือยืดหยุ่นเลื่อนไหล

ในยุครัฐชาติสมัยใหม่ แม้จะมีโครงการชาตินิยมที่เข้มข้นอย่างไร ความเป็นชาติพันธุ์ไม่ได้สูญหายไป กลับมีความโดดเด่นชัดเจนเพราะเงื่อนไขที่รัฐชาติเน้นความเป็นชาติ ทำให้ชนกลุ่มใหญ่มีความได้เปรียบชนกลุ่มน้อย ทำให้ชนกลุ่มน้อยมีการรวมตัวเพื่อต่อสู้ให้มี “ชาติ” ของตนเอง

ตัวอย่างของการเกิดขึ้นของรัฐชาติไทย ซึ่งก่อตัวขึ้นท่ามกลางการคุกคามของอาณานิคมอังกฤษทางตะวันตก และอาณานิคมฝรั่งเศสทางตะวันออกในช่วงเปลี่ยนคริสต์ศตวรรษที่ 20 ทั้งนี้ลักษณะของรัฐชาติไทยสมัยใหม่ มีส่วนที่คล้ายคลึงและต่างจากรัฐชาติอื่นๆ ได้แก่

1) ใช้หลักการอธิปไตยเหนือดินแดน มีเขตแดนระหว่างประเทศ เช่น การกำหนดให้แม่น้ำเมยเป็นเส้นเขตแดนระหว่างประเทศทำขึ้นใน พ.ศ. 2411 เป็นเวลา 16 ปี หลังจากที่อังกฤษยึดดินแดนพม่าตอนล่างได้ทั้งหมด มีการลงนามใน “สนธิสัญญาปักปันเขตแดนระหว่างสยามและอังกฤษ” ที่ทำขึ้นระหว่างราชสำนักสยามและราชสำนักอังกฤษ โดยตัวแทนฝ่ายแรก ได้แก่เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ ซึ่งเป็นที่สมุหพระกลาโหม ดูแลหัวเมืองเขตแดนฝ่ายใต้เฉียงตะวันตก และเจ้าพระยาภูธราภัย ที่สมุหนายกซึ่งดูแลหัวเมืองเขตแดนกรุงสยามฝ่ายเหนือ ส่วนตัวแทนฝ่ายหลังได้แก่ ร้อยโท อาร์เธอร์ เอ็ช แบก (Arthur H. Bagge) ซึ่งเป็นข้าหลวงใหญ่ของกษัตริย์อังกฤษ โดยมีใจความสำคัญที่เกี่ยวกับการแบ่งเขตด้วยแม่น้ำเมยว่า “เอาลำน้ำที่ไทยเรียกชื่อ แม่น้ำเมย พม่าเรียกทองยี่ง จนสิ้นปลายน้ำ โดยฝั่งขวาหรือตะวันออกถือว่าเป็นของเขตแดนสยาม ฝ่ายซ้ายหรือตะวันตกถือเป็นเขตแดนอังกฤษ”⁸

ส่วนทางทิศตะวันออกซึ่งมีฝรั่งเศสเป็นเจ้าของอาณานิคมนั้น เกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436) ฝรั่งเศสสนาเรือรบปิดปากน้ำ บังคับเอาดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง

2) มีการรวมศูนย์อำนาจและการปกครอง โดยรวบรวมเอารัฐอื่นๆ เข้ามาอยู่ภายใต้การปกครองรัฐสยาม เช่น ค่อยๆ ลิดรอนอำนาจจากเจ้าเมืองล้านนาตั้งแต่ พ.ศ. 2427 จนสำเร็จ พ.ศ. 2452 เปลี่ยนปัตตานีให้เป็นมณฑลปัตตานี พ.ศ. 2449

3) การเข้ามามีอิทธิพลของลัทธิอาณานิคม ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจเงินตรา และทุนนิยม เช่น มีการทำสนธิสัญญาบาวริง พ.ศ. 2398 ซึ่งเป็นสมัยรัชกาลที่ 4 สนธิสัญญานี้ให้สยามยอมให้ซื้อขายข้าวโดยเสรี เกิดการขยายตัวของระบบเงินตราและชาวนา เพื่อให้มีแรงงานเสรีทำการปลูกข้าว

⁸ อรรถกฤษณ์ เกียรติวัฒน์. (2544). การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนและภูมิทัศน์ชายแดนไทย-พม่า: กรณีศึกษาบริเวณแม่น้ำเมย (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

รัชกาลที่ 5 ได้ประกาศยกเลิกทาส พัฒนาระบบราชการแทนที่ระบบมูลนาย ไพร่ ข้าทาส เริ่มมีพันธะรูปแบบใหม่ ราษฎรกับชาติที่มีกษัตริย์เป็นประมุข รวมทั้งมีระบบการเก็บภาษี

4) การสร้างวาทกรรมความเป็นชาติไทย เน้นประวัติศาสตร์ไทย ธงชาติไทย เพลงชาติไทย และวัฒนธรรมไทย ผ่านระบบการศึกษา สื่อ และปฏิบัติการต่างๆ

ภาพที่ 61 ธงสำหรับเรือสยาม พ.ศ. 2398-2459 (สมัยรัชกาลที่ 4 และ 5) และธงสยามตั้งแต่ พ.ศ. 2460⁹

5) เน้นการเป็นเอกราช ความเป็นไทย ดังเนื้อเพลงชาติที่กล่าวถึง “ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย” ไม่เน้นการจำแนกความแตกต่างทางชาติพันธุ์เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เหมือนระบอบอาณานิคมในประเทศเพื่อนบ้าน แต่เน้นความแตกต่างกันในเรื่องของภูมิภาค เช่น การใช้คำว่า ไทยอีสาน ไทยพายัพ ไทยใต้ และเน้นความเป็นไทยของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ย้ายมาจากที่อื่น เช่น ไทยพวน ไทยโซ่ง ไทยเชื้อสายจีน ไทยเชื้อสายเวียดนาม หรือที่เป็นกลุ่มเร่ร่อนอาศัยในหลายประเทศ เช่น การเรียกชาวเลว่า ไทยใหม่ ฯลฯ

โครงการชาตินิยมของรัฐชาติไทย มีผลสองด้าน ด้านหนึ่งเกิดกระบวนการกลืนกลาย ทำให้จิตสำนึกของความเป็นชาติพันธุ์ที่แตกต่างเริ่มหายไป มีความพยายามรับเอาวัฒนธรรมและภาษาที่รัฐไทยส่งเสริมเข้ามาแทนที่ ทั้งในลักษณะที่สมัครใจ หรือโดยไม่รู้ตัว อีกด้านหนึ่งเกิดกระบวนการต่อต้านขัดขืน จากการที่รู้สึกภาษาและวัฒนธรรมที่สั่งสมมาจะสูญหายไป นำไปสู่ความพยายามสร้างขบวนการฟื้นฟูและสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์

ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของการพัฒนาเข้าสู่ความเป็นรัฐชาติไทย คือการพัฒนาเข้าสู่ความทันสมัย และเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ดังนั้น นอกจากความเป็นไทยที่ถูกสร้างขึ้น ซึ่งมีบทบาทในการกลืนกลายหรือกัดกันแล้ว ความทันสมัย ก็ยังเป็นปัจจัยที่สำคัญของการที่กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มจะได้รับการยอมรับจากรัฐ และสังคมหรือไม่ งานศึกษาของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล¹⁰ แสดงให้เห็นชัดใน

⁹ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไทย (ธงไตรรงค์). ออนไลน์. www.t-h-a-i-l-a-n-d.org/thaiflag/newsite/detail.php?id=4, สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2560.

¹⁰ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2551). รัฐชาติ ชาติพันธุ์ และความทันสมัย. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ พหุวัฒนธรรมและชาตินิยม. วันที่ 22-23 ธันวาคม 2551 ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติ โรงแรมดิเอ็มเพรส จังหวัดเชียงใหม่.

ประเด็นนี้ โดยยกตัวอย่างเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐชาติไทยกับกลุ่มชาติพันธุ์จีน ชาวเขา และกลุ่มมุสลิม โดยเสกสรรค์เห็นว่ารัฐชาติเป็นส่วนหนึ่งของความทันสมัย และมีบทบาทอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัย โดยดำเนินการในกรอบและกฎเกณฑ์ซึ่งกำหนดแนวคิดและความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบรัฐชาติ ดังนั้นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้รัฐยอมรับการเป็นพลเมือง คือ การปรับตัวให้สอดคล้องกับระเบียบที่รัฐกำหนด และทำตัวให้เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในแง่นี้กลุ่มชาติพันธุ์หลัก ๆ ที่มีวัฒนธรรมใกล้เคียงกับคนไทยภาคกลางอาจมีการปรับตัวง่ายกว่ากลุ่มชายขอบ แต่วัฒนธรรมที่คล้ายกันยังไม่ใช่ว่าปัจจัยชี้ขาดเท่ากับ การที่กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มีพื้นที่ทางเศรษฐกิจซึ่งมาจากการขยายตัวของทุนนิยม และการเข้าถึงอำนาจทางการเมืองซึ่งมาจากพัฒนาการของระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ดังนั้นเมื่อพิจารณาจากกลุ่มคนจีนแล้ว จะเห็นว่าคนจีนเข้าถึงอำนาจทางเศรษฐกิจและอำนาจทางการเมือง แม้อยุคสมัยหนึ่งในประวัติศาสตร์ ได้แก่ยุครัชกาลที่ 6 มีกระแสการต่อต้านคนจีน เนื่องจากเห็นว่าคนจีนเข้ามามีบทบาทยึดกุมทางเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น ถึงกับขนานนามคนจีนว่าเป็นคนยิวแห่งตะวันออก แต่กระแสการต่อต้านก็เป็นเพียงระยะสั้น ประวัติศาสตร์ของการอพยพโยกย้ายของคนจีนที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยมายาวนาน รวมทั้งการที่ได้รับการยอมรับจากษัตริย์ในยุคก่อน ให้เป็นเจ้าของนายอากร และได้รับการแต่งตั้งให้มียศถาบรรดาศักดิ์ เป็นขุนนางครองเมืองบางเมือง เช่น ตรีภูม ฤ กลาง ฤ ระนอง การพยายามปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย มีความทันสมัยและมีบทบาทในทางเศรษฐกิจ ทำให้คนจีนได้รับการยอมรับ ในฐานะที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน และอยู่ในสังคมไทยอย่างปราศจากความขัดแย้งในทางชาติพันธุ์ ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างอีกสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาวเขา และกลุ่มชาวมุสลิม ที่มีปัญหาความขัดแย้งในทางชาติพันธุ์ ในลักษณะที่แตกต่างกัน

สำหรับกลุ่มชาวเขา ซึ่งปัจจุบันมีจำนวนประมาณ 1 ล้านคนนั้น มีความแตกต่างอย่างมากในทางประวัติศาสตร์ความเป็นมา ภาษาและวัฒนธรรม บางกลุ่มก่อนที่จะเข้ามาอยู่ในเขตแดนประเทศไทยนั้น เคยมีรัฐของตนเอง ทั้งที่เป็นรัฐก่อนยุคสมัยใหม่ และรัฐที่ตั้งขึ้นมาเพื่อต่อสู้ช่วงชิงอำนาจรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์หลัก รัฐตอกย้ำภาพลักษณ์ของชาวเขาที่เป็นภัยต่อความมั่นคง เพราะในอดีตบางส่วนไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย มีการปลุกผี และการทำไร่ โดยผ่านสื่อของรัฐเองและสื่อมวลชนที่ไม่มีความเข้าใจ นอกจากนี้ยังมีภาพลักษณ์ของความไม่ทันสมัย ขาดการศึกษา ไม่มีความรู้ภาพลักษณ์เหล่านี้ ทำให้ชาวเขาถูกกีดกัน ไม่ให้เข้าถึงสิทธิพลเมือง เช่น จำนวนไม่น้อยยังไม่ได้รับสัญชาติไทย การเน้นย้ำภาพลักษณ์เหล่านี้ ยังเป็นความตั้งใจของภาครัฐที่จะทำให้การช่วงชิงทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของชาวเขาแต่ดั้งเดิม มีความชอบธรรม ดังนั้นแม้ว่าชาวเขาบางส่วนจะกลืนกลายเข้ากับสังคมไทยผ่านโครงการชาตินิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการศึกษาแล้ว แต่บางส่วนก็ยังเผชิญปัญหาการถูกกีดกันไม่ให้เข้าถึงทรัพยากร และการกดดันให้ละทิ้งวิถีชีวิตและภูมิปัญญาดั้งเดิม ทำให้เกิดแรงต่อต้าน เกิดขบวนการชาติพันธุ์หลายรูปแบบ ที่ต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิต่าง ๆ แต่การต่อสู้ยังมีรูปแบบเชิงวัฒนธรรมการเมืองมากกว่าการต่อสู้ด้วยความรุนแรงซึ่งต่างจากกลุ่มมุสลิมบางกลุ่มในภาคใต้ของประเทศไทย

ในส่วนของกลุ่มมุสลิมในประเทศไทย เสกสรรค์ ประเสริฐกุล¹¹ เห็นว่า นิยามความเป็นไทย ตามที่รัฐกำหนดส่งผลกระทบต่ออย่างหนักต่อพลเมืองไทยเชื้อสายมลายูในสามจังหวัดภาคใต้ การพัฒนาสู่ความทันสมัยของรัฐ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง ศาสนาและวัฒนธรรม ชัดกับวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อ ทำให้กลุ่มมุสลิม มีความรู้สึกแปลกแยกกับรัฐไทย

กิจกรรม 6.1.2

รัฐชาติสมัยใหม่ใช้เกณฑ์อะไรกำหนดว่าคนกลุ่มใดเป็น “ชนกลุ่มน้อย” จงอธิบายมาพอเข้าใจ

แนวตอบกิจกรรม 6.1.2

เพื่อให้ประเทศมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น รัฐชาติสมัยใหม่มีการสร้าง “ชุมชนในจินตนาการ” ซึ่งเป็นแนวคิดของ Anderson ที่ทำให้คนในชาติมีจินตนาการถึงการมีบรรพบุรุษร่วมกันผ่านการสร้างประวัติศาสตร์ชาติ มีภาษาและวัฒนธรรมประจำชาติอันหนึ่งอันเดียวกัน กลุ่มคนที่ไม่ได้อยู่ในจินตนาการร่วมนี้ เช่น เป็นผู้อพยพที่มีภาษา วัฒนธรรมและศาสนาที่แตกต่าง อาจถูกจำแนกเป็นชนกลุ่มน้อยที่มักจะถูกมองว่าไม่มีความจงรักภักดีต่อชาติ

---

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.

เรื่องที่ 6.1.3

การนิยามความหมายของชนกลุ่มน้อยในบริบทโลก

ลักษณะสำคัญของบริบทโลกในปัจจุบัน *อันดับแรก* คือการเคลื่อนย้ายของคน สิ่งของ ทุน ข้อมูล ข่าวสาร ความคิดหรืออุดมการณ์ ฯลฯ ผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ไปในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลกได้อย่างสะดวก และรวดเร็ว ซึ่งเรียกกันในเชิงมโนทัศน์ว่า “โลกาภิวัตน์” อันเป็นยุคที่ เวลาและสถานที่ถูกอัดแน่น (time and place compression) เนื่องจากเดิมทีแต่ละสถานที่อยู่ห่างไกลมาก ต้องใช้เวลาเดินทางเป็น เวลานานหลายวันกระทั่งหลายเดือนนั้น ปัจจุบันการใช้เวลาเดินทางลดลงมาก จนสถานที่ที่อยู่ห่างไกล เสมือนหดแคบลง นอกจากนี้โลกาภิวัตน์ยังมีความหมายถึงการที่อิทธิพลของมหาอำนาจที่วางแนวคิด ความหมายและกฎเกณฑ์ให้ประเทศอื่นปฏิบัติตาม ในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยกลไกระดับนานาชาติ เช่น สหประชาชาติ ธนาคารโลก องค์กรการเงินระหว่าง ประเทศ องค์กรอาหารโลก องค์กรอนามัยโลก ฯลฯ อันเป็นองค์กรที่ประเทศมหาอำนาจมีอำนาจ มากกว่าประเทศอื่น ๆ ในการเสนอความคิดเห็นและออกเสียงอนุมัติโครงการหรือปฏิบัติการต่าง ๆ ตัวอย่างของอิทธิพลของมหาอำนาจผ่านองค์กรเหล่านี้ เช่น แนวคิดของการพัฒนา ที่เน้นการพัฒนา อุตสาหกรรมและการค้า การจัดอันดับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศด้วยตัวชี้วัดต่างๆ เช่น ผลผลิตมวลรวมประชาชาติ (Gross National Product) การส่งเสริมให้มีการสร้างเขื่อนเพื่อพัฒนา พลังงาน ฯลฯ การให้การนิยามความเป็นประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน ฯลฯ และการมีกลไกบังคับ ประเทศต่างๆ ที่พบว่าไม่ปฏิบัติตามค่านิยมดังกล่าว โดยการตัดความสัมพันธ์หรือที่เรียกว่า แชนซัน (sanction) หรือบอยคอต (boycott) เป็นต้น

อย่างไรก็ดี โลกาภิวัตน์อาจจะไม่ได้หมายถึงการเชื่อมโยงและส่งอิทธิพลจากบนสู่ล่างเท่านั้น แต่ อาจจะมีความหมายถึง โลกาภิวัตน์จากเบื้องล่าง หรือที่อรชุน อัปพาดูราย (Arjun Appadurai)¹² เรียกว่า “globalization from below” หรือ โลกาภิวัตน์รากหญ้า (grassroot globalization) ที่ความทันสมัยของ เทคโนโลยีเอื้อให้เกิดการรวมตัวของเครือข่ายพลเมืองและองค์กรพัฒนาเอกชนข้ามชาติ ทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลง “ชาติพันธุ์ทัศน์” หรือ Ethnoscapes หรือภูมิทัศน์ของอัตลักษณ์กลุ่มอันเกิดจากการ โยกย้ายถิ่นฐานข้ามชาติ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงการผลิตซ้ำทางสังคม ท้องที่และวัฒนธรรมของอัต ลักษณ์ของกลุ่ม อัปพาดูราย¹³ อธิบายว่า “เมื่อกลุ่มคนเคลื่อนย้ายไป รวมกลุ่มในสถานที่แห่งใหม่ มีการ สร้างประวัติศาสตร์ใหม่ และประกอบโครงการทางชาติพันธุ์ใหม่ คำว่า “ชาติพันธุ์” ที่อยู่ในคำว่าชาติพันธุ์ วรรณา ก็เปลี่ยนคุณภาพมีลักษณะที่เลื่อนไหลและไม่ผูกติดกับท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่มานุษยวิทยาที่มี ปฏิบัติการเชิงพรรณนาต้องปรับให้สนองตอบ อัปพาดูราย¹⁴ ยังอธิบายผลของโลกาภิวัตน์และการข้าม

¹² Arjun Appadurai. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibid.*

ชาติอีกว่า “การโยกย้ายออกจากถิ่นฐานเดิม มีผลกระทบต่อความจงรักภักดีต่อกลุ่ม การจัดการเงินข้ามชาติ รวมทั้งรูปแบบอื่นของความมั่งคั่ง การลงทุน และยุทธศาสตร์ของรัฐ ในขณะที่เดียวกันการโยกย้ายจากถิ่นฐานเดิม (deterritorialization) เปิดตลาดใหม่สำหรับบริษัทผลิตและผู้สร้างภาพยนตร์ และบริษัทท่องเที่ยว”

บริบทโลกอันดับที่สอง คือ ปัญหาความขัดแย้ง ความไม่สงบ ความรุนแรง การสู้รบ ที่เกิดขึ้นในหลายแห่งทั้งภายในประเทศ และระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากเหตุการณ์วันที่ 11 กันยายน ค.ศ. 2001 (พ.ศ. 2544) ที่มี “ผู้ก่อการร้าย” กระทำการวินาศกรรม จี้อาคารบินและบิชนตึก เวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ ในนครนิวยอร์ก ของสหรัฐอเมริกา จนตึกถล่มพังพินาศ มีผู้เสียชีวิตมากกว่า 2,500 คน และเสียหายด้านทรัพย์สินมูลค่ากว่า 100,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ¹⁵ ตั้งแต่นั้นมาสหรัฐอเมริกา ประกาศสงครามกับผู้ก่อการร้าย และดำเนินมาตรการต่างๆ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง เช่น การส่งกองกำลังเข้าไปยึดครองอัฟกานิสถานและบุกยึดอิรัก ก่อให้เกิดปัญหาผู้ลี้ภัยและผู้อพยพย้ายถิ่นจำนวนมาก เหตุการณ์ที่เรียกว่า 9/11 นี้ยังทำให้กระแสชาตินิยมที่เข้มงวดต่อการย้ายถิ่นเข้าสหรัฐอเมริกา เนื่องจากหวาดระแวงว่าผู้ก่อการร้ายจะแอบแฝงเข้ามา

ในบริบทนี้ ความหมายของชนกลุ่มน้อยมีการเปลี่ยนแปลง นอกจากกลุ่มคนที่ถูกจำแนกว่าเป็นชนกลุ่มน้อยอยู่ก่อนแล้ว ยังหมายถึงผู้ที่โยกย้ายเข้ามาในแต่ละประเทศ ทั้งที่ เป็นผู้ลี้ภัย ผู้อพยพข้ามแดน แรงงานข้ามชาติ ซึ่งมีสถานภาพที่ไม่ใช่พลเมือง นอกจากนี้การที่ประเทศมหาอำนาจนั้นให้เห็นว่าความรุนแรงเกิดจากผู้ก่อการร้ายที่มาจากโลกมุสลิม ทำให้ผู้อพยพที่นับถือศาสนาอิสลามถูกเพ่งเล็ง และถูกเลือกปฏิบัติมากกว่าผู้อพยพกลุ่มอื่น ดังกรณีของยุคสมัยของนาย โดนัลด์ ทรัมป์ (Donald Trump) ซึ่งขึ้นมาเป็นประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2560 ได้มีคำสั่ง สูงสุด (Executive Order) ห้ามคนจากประเทศที่นับถือศาสนาอิสลามเข้าสหรัฐอเมริกา โดยในเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2560 ห้ามคนจาก 8 ประเทศ ได้แก่ ซาด อิหร่าน ลิเบีย ซีเรีย เวเนซุเอลา เยเมน โซมาเลีย และเกาหลีเหนือ ซึ่ง 6 ใน 8 ประเทศนี้เป็นประเทศมุสลิม นอกจากนี้ยังได้ลดการรับผู้ลี้ภัยจากเดิมที่ยุคประธานาธิบดี บารัค โอบามา (Barack Obama) มีโควตาให้ผู้ลี้ภัยเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสหรัฐอเมริกาได้ 110,000 คน แต่รัฐบาลโดนัลด์ ทรัมป์ลดลงเหลือ 45,000 คนใน พ.ศ. 2561¹⁶

การที่รัฐชาติไทยในฐานะที่เป็นสมาชิกขององค์การรัฐนานาชาติเช่น สหประชาชาติ ฯลฯ ทำให้รัฐชาติไทยต้องเข้าร่วมลงนามและให้สัตยาบันกติการะหว่างประเทศและอนุสัญญา โดยอนุสัญญาที่เป็นกรอบอ้างอิงของขบวนการเคลื่อนไหวชาติพันธุ์มี 5 ฉบับด้วยกันคือ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกๆรูปแบบ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง กติการะหว่างประเทศว่าด้วย สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และอนุสัญญาการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกๆรูปแบบและพิธีสารเลือกรับ นอกจากนี้ยังมีปฏิญญาสากลว่า

¹⁵ <https://writer.dek-d.com/jijiejung/story/viewlongc.php?id=772280&chapter=6> สืบค้นเมื่อ 24 มกราคม 2561.

¹⁶ <https://www.vox.com/policy-and-politics/2017/9/25/16360496/trump-travel-ban-permanent>, สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2560.

ด้วยสิทธิชนพื้นเมืองที่องค์การสหประชาชาติประกาศใน พ.ศ. 2550 โดยก่อนหน้านั้น สหประชาชาติ ได้ประกาศให้วันที่ 9 สิงหาคมของทุกปีเป็นวัน “ชนเผ่าพื้นเมืองโลก” และกำหนดให้ระหว่าง พ.ศ. 2548 – พ.ศ. 2557 (ค.ศ. 2005 – ค.ศ. 2014) เป็น “ปีทศวรรษสากลของชนเผ่าพื้นเมืองโลก” (ระยะที่ 2) โดยปฏิญญาสากลดังกล่าวเป็นผลจากการทำงานร่วมกันของขบวนการเคลื่อนไหวชนพื้นเมืองในระดับสากล ซึ่งคำว่าชนพื้นเมือง (Indigenous Peoples) มีความหมายที่ชัดเจนว่าเป็นชนที่อยู่ในพื้นที่นั้นมาก่อนที่คนผิวขาวจะเข้ามายึดครอง สิทธิที่สำคัญซึ่งถูกคนผิวขาวละเมิดคือสิทธิในที่ดินทำกิน ตัวอย่างของประเทศออสเตรเลียซึ่งมีชนพื้นเมืองที่เรียกว่า อะบอริจิน (Aborigine) อยู่อาศัยมาก่อน ต่อมาคนผิวขาวจากทวีปยุโรปเข้ามายึดครองและแย่งชิงทรัพยากรที่ดิน เพื่อการทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์และการปลูกพืช เกิดการสู้รบกับชนเผ่าต่าง ๆ ซึ่งไม่สามารถสู้กับคนผิวขาวที่มีอาวุธทันสมัยได้ ล้มตายไปเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้คนผิวขาวยังออกกฎหมายและดำเนินนโยบายที่ส่งเสริมการแย่งชิงทรัพยากร เช่น กฎหมายที่รับรองว่าที่ดินในประเทศออสเตรเลีย ไม่มีใครถือครองมาก่อน ซึ่งเปิดโอกาสให้คนผิวขาวสามารถเข้าไปยึดครองพื้นที่ได้ทุกพื้นที่ นอกจากนี้การมองว่าคนพื้นเมืองไม่พัฒนา ทำให้มีนโยบายการพัฒนาเข้าสู่เศรษฐกิจสมัยใหม่และการกลืนกลายทางวัฒนธรรม มีการสร้างนิคมให้อยู่อาศัย จากการที่แต่ละชนเผ่ามีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติเช่น การเดินทางในทะเลทราย การทำมาหากินบริเวณชายฝั่งทะเล มีการโยกย้ายจากพื้นที่เขตร้อนให้ไปอยู่พื้นที่เขตหนาวซึ่งผลให้บางกลุ่มเสียชีวิต มีการพรากเด็กจากครอบครัวที่ไม่ได้ให้ความสมัครใจ เพื่อเอาไปเรียนหนังสือ ฝึกอบรมให้เข้าสู่สังคมสมัยใหม่ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ในปัจจุบัน การที่ประเทศออสเตรเลีย ถือหลักประชาธิปไตยที่เน้นให้ทุกคนมีความเสมอภาคกัน ทำให้ชนพื้นเมืองและตัวแทนมีช่องทางในการเรียกร้องสิทธิต่างๆ ได้แก่ สิทธิในทรัพยากร สิทธิทางการศึกษาและวัฒนธรรม สิทธิทางการเมือง มีการตั้งองค์กรระดับชาติที่เข้มแข็งเพื่อดูแลผลประโยชน์ของคนอะบอริจินและต่อเรื่องนโยบายและแผนการปฏิบัติของรัฐบาล ประเทศเหล่านี้ยังปรับเปลี่ยนคำที่ใช้เรียกชนพื้นเมือง เช่น สหรัฐอเมริกาเรียกว่า อเมริกันพื้นเมือง (Native American) หรือแคนาดาเรียกว่า ชาติแรก (First Nation) เพื่อแสดงถึงการยอมรับว่าชนเหล่านี้อยู่มาก่อน การปรับประวัติศาสตร์ที่เป็นทางการแสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดของคนผิวขาวที่แย่งยึดที่ดิน พรากเด็กจากพ่อแม่ ฯลฯ และมีการดำเนินการแก้ไขสิ่งที่ทำผิดพลาดไป เช่น ในออสเตรเลียมีแนวทางปฏิบัติที่คนอะบอริจินสามารถที่จะขอคืนสิทธิในที่ดินที่ถูกยึดไปเมื่อหลายร้อยปีที่ผ่านมา ถ้าหากพิสูจน์ได้ว่าเป็นพื้นที่ของคนอะบอริจินมาก่อน องค์กรของชนเผ่าพื้นเมืองของประเทศเหล่านี้มีพลังในการเคลื่อนไหวในระดับสากล ผลักดันให้สหประชาชาติ ประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิชนพื้นเมือง ที่เอื้อประโยชน์ให้ชนพื้นเมืองทั่วโลก

อย่างไรก็ดี การใช้คำว่า “ชนพื้นเมือง” ในประเทศที่ไม่ได้ผ่านประวัติศาสตร์ในลักษณะเดียวกันกับประเทศออสเตรเลีย ต้องผ่านการให้คำนิยามใหม่ เช่น กรณีของประเทศไทยที่ไม่ได้มีการเข้ามายึดครองของอาณานิคมหรือชนชั้นปกครองผิวขาว แต่ประเทศไทยได้เข้าไปยึดครองพื้นที่ต่างๆ ที่เป็นของกลุ่มชาติพันธุ์มาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ที่เป็นฐานทรัพยากรของกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ พื้นที่ป่าชายทะเล ฯลฯ ในรูปแบบของการเปลี่ยนให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ ที่กันคนที่เคยเป็นเจ้าของเดิมออกไป ชนพื้นเมืองที่ถูกละเมิดสิทธิ จึงไม่ใช่ชนพื้นเมืองทั่วไปที่เข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ และไม่ได้รับ

ผลกระทบจากการละเมิดสิทธิเรื่องทรัพยากรป่าไม้ และที่ดิน นอกจากนี้ชนพื้นเมืองที่ไม่ได้มีเชื้อสายไท แต่มีระบบทางสังคม ภาษาและวัฒนธรรมของตน ยังถูกนโยบายกลืนกลายผ่านระบบการศึกษา สื่อและระบบอื่นๆ เพื่อเปลี่ยนให้กลายเป็นคนไทย ทำให้สูญเสียภาษาและวัฒนธรรมดั้งเดิม ดังนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องการเรียกร้องสิทธิซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิชนพื้นเมือง กลุ่มองค์กรชาติพันธุ์จึงใช้คำว่า “ชนเผ่าพื้นเมือง” ซึ่งเน้นกลุ่มชาติพันธุ์ชายขอบ เพื่อให้สอดคล้องกับนิยามของชนพื้นเมืองและสิทธิที่ควรจะได้ และได้เชื่อมเครือข่ายกับชนเผ่าและกลุ่มชาติพันธุ์ที่ประสบปัญหาการเข้าไม่ถึงสิทธิด้านต่าง ๆ ทั่วประเทศ จัดเวทีรณรงค์และสัมมนาประจำปีภายใต้ชื่อเครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา ดังที่ปรากฏในแถลงการณ์เครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย และภาคีเครือข่าย การขับเคลื่อนสังคม สู่การดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ และสิทธิชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย วันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 จากเวทีสาธารณะ “การศึกษา อัตลักษณ์ และสิทธิชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย”

ในปี พ.ศ. 2550 เครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองกลุ่มต่างๆ ในประเทศไทย ได้แก่ กะเหรี่ยง ขมุ ตะเลียง ชอง ดาระอาง ไทเขิน ไททรงดำ ไทววน ไทยอง ไทลื้อ ไทใหญ่ ม้ง มบีซู มลาบรี มอแกน มอแกลน มอญ เมี่ยน ญ้อกูร ละหู่ ลีซู ลัวะ อาข่า และอุรักละโว้ย ได้รวมตัวกันและประกาศจัดตั้ง “เครือข่ายชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย (คชท.)” และกำหนดให้วันที่ 9 สิงหาคม ของทุกปีเป็น “วันชนเผ่าพื้นเมืองในประเทศไทย” อย่างเป็นทางการรวมทั้งได้ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน และหน่วยงานภาครัฐที่ทำงานกับชนเผ่าพื้นเมือง เมื่อคราวจัดงานมหกรรมชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2553 ได้ร่วมประกาศเจตนารมณ์เพื่อจัดตั้ง “สภาชนเผ่าพื้นเมืองประเทศไทย”... และตั้ง คณะทำงานยกร่างกฎบัตรของสภาฯ ในต้นปี 2555 ที่ผ่านมา และได้มีปรับเปลี่ยนชื่อเป็น “สภาชาติพันธุ์ และชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย”

กล่าวโดยสรุปแล้ว คำว่าชนกลุ่มน้อยเกิดขึ้นจากการที่รัฐชาติกำหนดขึ้น จากการที่คนในกลุ่มมีลักษณะที่แตกต่างจากจินตนาการของความเป็นสมาชิกของชุมชนในชาติ เช่น มีประวัติความเป็นมา เชื้อชาติ วัฒนธรรม ภาษา ศาสนาและความเชื่อที่แตกต่าง ซึ่งกลุ่มคนที่มีความแตกต่างดังกล่าวจะนิยมเรียกในทางวิชาการว่า กลุ่มชาติพันธุ์ แต่กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะสอดคล้องหรือปรับตัวให้เข้ากับจินตนาการของรัฐชาติได้ ก็จะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มใหญ่ ในขณะที่กลุ่มที่ยังยึดติดอยู่กับจารีตประเพณีเดิม ปรับตัวได้ช้า อีกทั้งรัฐยังหวาดระแวงว่าจะเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ ก็จะกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย (ethnic minorities) ในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเคลื่อนย้ายของผู้คนจำนวนมาก ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงความหมายของชนกลุ่มน้อย กลุ่มคนที่อพยพเข้าไปอยู่ในประเทศใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานในระดับล่าง แม้จะเป็นชนกลุ่มใหญ่ในประเทศของตน แต่ก็กลายเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศใหม่ ในขณะเดียวกันชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในแต่ละประเทศ ก็มีการสื่อสาร เชื่อมโยง หรือรวมกลุ่มข้ามชาติมากขึ้น กลายเป็นกลุ่มที่มีสมาชิกข้ามชาติจำนวนมากที่มีพลังมากขึ้น นอกจากนี้ ชนที่อยู่มาก่อนที่คนผิวขาวเข้ามายึดครองที่เคยอยู่ในสถานะของชนกลุ่มน้อย ก็มีขบวนการเคลื่อนไหวและเริ่มถูกยอมรับว่าเป็น

ชนพื้นเมือง ที่แม้จะมีจำนวนน้อยแต่ถือว่าเป็นเจ้าของประเทศ และรัฐบาลหลายประเทศก็มีกระบวนการคืนสิทธิให้โดยเฉพาะสิทธิในที่ดิน

กิจกรรม 6.1.3

ในบริบทของโลก “ชนกลุ่มน้อย” มีความหมายอย่างไร จงอธิบายมาพอเข้าใจ

แนวตอบกิจกรรม 6.1.3

ในบริบทโลก ความหมายของ “ชนกลุ่มน้อย” หมายถึง ผู้ที่อพยพโยกย้ายถิ่นฐาน ทั้งที่เป็นแรงงานข้ามชาติ ผู้พลัดถิ่นหรือผู้ลี้ภัย ที่กลายเป็น “คนอื่น” ในแต่ละรัฐชาติ ที่มักจะถูกมองอย่างหวาดระแวง ในลักษณะที่มาแย่งงานของคนในชาติและอาจจะเป็นสื่อนำเชื้อโรคหรือก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ในทางบวก ชนกลุ่มน้อยซึ่งรวมตัวกันข้ามชาติผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ก็สร้างจิตสำนึกความเป็นชาติที่ตนเป็นชนกลุ่มใหญ่ อีกทั้งยังนิยามตนใหม่ว่าเป็นชนพื้นเมืองที่มีสิทธิตามปฏิญญาสากลของสหประชาชาติ

ตอนที่ 6.2

ปัญหาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในบริบทโลก

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 6.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 6.2.1 สิทธิความเป็นพลเมืองของสัญชาติและพลเมืองของโลก
- 6.2.2 สิทธิในการตัดสินใจและการปกครองตนเอง
- 6.2.3 สิทธิในการดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

แนวคิด

1. การได้มาซึ่งสิทธิพลเมืองที่สำคัญคือการที่ชนกลุ่มน้อยได้รับการรับรองสัญชาติ ทำให้มีสิทธิเท่าเทียมกับชนกลุ่มใหญ่ สามารถใช้สิทธิในการเลือกตั้งผู้แทนในระดับต่างๆ การได้รับการบริการด้านการศึกษา สาธารณสุข และการสามารถมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน
2. ชนกลุ่มน้อยหลายกลุ่มมีความคิดความเชื่อที่ว่ากลุ่มของตนมีประวัติศาสตร์ที่แตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่ รวมทั้งมีภาษาพูด อักษรเขียน และวัฒนธรรมที่แตกต่าง สมควรจะมีรัฐของตนเองที่ทำหน้าที่ปกครองตนเอง เมื่อไม่สามารถได้มาจากวิถีทางการเมือง ก็มักจะอยู่ในรูปแบบการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ
3. ชนกลุ่มน้อยมักจะมีการเรียกร้องสิทธิในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อดำรงวิถีชีวิตดั้งเดิม และให้รัฐส่งเสริมวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบูรณาการเข้ากับระบบการศึกษาสมัยใหม่

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาตอนที่ 6.2 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายปัญหาของชนกลุ่มน้อยในเรื่องสิทธิความเป็นพลเมืองได้
2. อธิบายพัฒนาการการต่อสู้เพื่อสิทธิในการปกครองตนเองของชนกลุ่มน้อยได้
3. อธิบายปัญหาของชนกลุ่มน้อยที่นำไปสู่การเรียกร้องสิทธิทางวัฒนธรรมได้

ความนำ

ปัญหาที่เกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยที่สำคัญเป็นปัญหาของการขาดสิทธิหรือเข้าถึงสิทธิมนุษยชนที่ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) ระบุสิทธิที่สำคัญที่มนุษย์ทุกคนควรจะได้รับได้แก่ สิทธิพลเมือง (Civil Rights) สิทธิทางการเมือง (Political Rights) สิทธิทางสังคม (Social Rights) สิทธิทางเศรษฐกิจ (Economic Rights) และ สิทธิทางวัฒนธรรม (Cultural Rights) ปัญหาสิทธิมนุษยชนจะพบเจอได้ในทุกประเทศทั่วโลก โดยแต่ละประเทศมีประเภทและระดับของปัญหาที่แตกต่างกันไป สำหรับชนกลุ่มน้อยแล้ว ปัญหาจะมีมากในเรื่องของสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมืองและสิทธิทางวัฒนธรรม ดังนั้นในตอนนี้อาจจะกล่าวถึงปัญหาของชนกลุ่มน้อยในสามเรื่องได้แก่ สิทธิความเป็นพลเมืองของภูมิลำเนาและพลเมืองของโลก สิทธิในการตัดสินใจและการปกครองตนเอง และสิทธิในการดำรงชีวิตและวัฒนธรรม

เรื่องที่ 6.2.1

สิทธิความเป็นพลเมืองของภูมิลำเนาและพลเมืองของโลก

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนให้ความหมายสิทธิพลเมืองว่า หมายถึงสิทธิในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพและความมั่นคงในชีวิต ไม่ถูกทรมาน ไม่ถูกทำร้ายหรือฆ่า สิทธิในความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย สิทธิที่จะได้รับสัญชาติ เป็นต้น สำหรับรัฐชาติสมัยใหม่ รัฐธรรมนูญและกฎหมายจะให้การคุ้มครองสิทธิดังกล่าว หากยังไม่ได้รับการประกันสิทธิดังกล่าวหรือเมื่อมีการละเมิดสิทธิก็จะมีขั้นตอนทางกฎหมายที่จะเรียกร้องหรือฟ้องร้องต่อสู้ ในส่วนของสมาชิกของชนกลุ่มน้อยที่ได้รับการรับรองสัญชาติ เป็นพลเมืองของประเทศหนึ่ง ๆ ย่อมได้รับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมาย แต่ชนกลุ่มน้อยที่เข้ามาอยู่ในประเทศและไม่ได้รับสัญชาตินั้นก็จะขาดสิทธิพลเมืองและมีปัญหาต่างๆ ตามมา

ทั้งนี้ต้องยอมรับว่าโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดการย้ายถิ่นของประชาชนอย่างมากมาย ทั้งย้ายเข้าเมืองใหญ่ในประเทศเดิม ย้ายข้ามเขตชายแดนรัฐชาติและย้ายข้ามประเทศ การย้ายถิ่นของคนที่มิสถานะพลเมืองและมีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมที่ดี เพื่อไปเรียน ทำงานและการแต่งงานกับคนต่างประเทศ ไม่เป็นปัญหาใหญ่ที่กระทบต่อสังคมมากนัก แต่ที่เป็นปัญหาคือการย้ายข้ามชาติอย่างผิดกฎหมาย เนื่องจากความจำเป็นที่ต้องหนีภัยการสู้รบหรือภัยทางการเมือง การถูกหลอกลวงหรือชักจูงโดยกระบวนการค้ามนุษย์ และข้อจำกัดของการเข้าสู่กระบวนการจดทะเบียนแรงงานหรือผู้อาศัยอย่างถูกกฎหมาย โดยแบ่งประเภทของกลุ่มคนที่โยกย้ายข้ามชาติที่เป็นปัญหาเป็นสามกลุ่มใหญ่ ได้แก่ แรงงานข้ามชาติ ผู้ลี้ภัย และผู้พลัดถิ่น ตามตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในกรณีของประเทศไทย เส้นแบ่งระหว่างกลุ่มทั้งสามมีความคลุมเครือและทับซ้อนกัน เนื่องจากผู้ลี้ภัยจำนวนหนึ่งออกมารับจ้างอยู่นอกค่ายผู้ลี้ภัย กลายเป็นแรงงาน และผู้ลี้ภัยบางครั้งก็ถูกเรียกว่าผู้พลัดถิ่น (Displaced people) เนื่องจากต้องโยกย้ายจากถิ่นที่อาศัยเดิมมาอยู่ในถิ่นใหม่ที่ไม่คุ้นเคย หรือเรียกว่าผู้พลัดถิ่นภายใน (Internal Displaced People: IDP) ซึ่งเป็นผู้ที่หนีภัยการสู้รบ ที่ต้องโยกย้ายหลบหนีไปอยู่ในพื้นที่ใหม่ที่ยังอยู่ในเขตของประเทศเดิม

กลุ่มคนที่ต้องอพยพโยกย้ายอย่างผิดกฎหมายทั้ง 3 กลุ่มดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นชนกลุ่มน้อยกลุ่มใหม่ที่คนกลุ่มใหญ่ในประเทศมักจะมองด้วยสายตาที่หวาดระแวงและไม่ไว้วางใจ ตามสื่อหลักที่มักจะรายงานอย่างไม่เข้าใจและผสมผสานกับอคติทางชาติพันธุ์ ทำให้มีการแบ่งแยกกันเป็นคนละพวกมากกว่าชนกลุ่มน้อยที่อยู่ในประเทศมานาน และเริ่มมีปฏิสัมพันธ์และความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้นระหว่างชนกลุ่มใหญ่กับชนกลุ่มน้อยในประเทศ

รายละเอียดของแต่ละกลุ่มในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเปราะบาง ลักษณะเฉพาะ และปัญหาการเข้าถึงสิทธิพลเมือง โดยยกตัวอย่างของประเทศไทย มีดังต่อไปนี้

แรงงานข้ามชาติ

เทคโนโลยีการเดินทางที่สะดวก เช่น เครื่องบิน รถไฟ ฯลฯ การได้รับข่าวสารข้ามชาติผ่าน โทรศัพท์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้การเคลื่อนย้ายแรงงานจากพื้นที่ที่มีการรับจ้างแรงงานน้อยและค่าแรงต่ำ ไปสู่พื้นที่ที่มีการรับจ้างขนาดใหญ่และค่าแรงสูงกว่า นอกจากการเคลื่อนย้ายจากชนบทสู่เมืองแล้ว ยังมีการเคลื่อนย้ายข้ามชาติกันอย่างกว้างขวาง ทั้งในลักษณะของการข้ามเขตแดนระหว่างประเทศของประเทศเพื่อนบ้าน และการเดินทางไปยังประเทศที่ห่างไกลออกไป แรงงานข้ามชาติจึงเป็นปรากฏการณ์ที่เห็นได้อย่างชัดเจนในปัจจุบัน แม้ว่าในสมัยยุคอาณานิคมจะมีการโยกย้ายของแรงงานจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง โดยรัฐอาณานิคมเป็นผู้นำพาหรือส่งเสริมให้ไป เพื่อไปทำงานในกิจการของอาณานิคม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นไร่หรือแปลงเกษตรขนาดใหญ่ หรือเป็นแรงงานที่เดินทางข้ามแดนด้วยตนเองเพื่อไปแสวงหาโชค เช่น แรงงานคนจีนที่ย้ายมาในประเทศไทย แต่ความแตกต่างกับแรงงานข้ามชาติในยุคปัจจุบัน อยู่ที่ความสัมพันธ์กับรัฐและชุมชนท้องถิ่นที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากรัฐชาติสมัยใหม่มีการควบคุมพลเมืองโดยการจดทะเบียน ให้สัญชาติ ซึ่งแสดงออกโดยการมีบัตรประจำตัวประชาชนแบบต่างๆ รัฐชาติสมัยใหม่ใช้หลักการอธิปไตยที่ควบคุมการเคลื่อนย้ายของพลเมืองข้ามชาติ โดยการให้มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรวจคนเข้าออก ต้องขออนุญาตเดินทางเข้าในประเทศอื่น นั่นคือทุกคนต้องมีสมุดประจำตัวการเดินทางหรือที่เรียกว่าพาสปอร์ตและการขออนุญาตเข้าประเทศหรือที่เรียกว่าวีซ่า

แรงงานข้ามชาติหรือที่ในประเทศไทยใช้คำว่าแรงงานต่างด้าว (Alien workers) มีอยู่สองประเภท คือประเภทที่เข้าเมืองถูกกฎหมาย ซึ่งเป็นแรงงานที่มีพาสปอร์ตและได้รับการอนุญาตให้เข้ามาทำงานโดยได้รับวีซ่าประเภททำงาน อีกประเภทคือประเภทที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย ซึ่งพบว่ามีอยู่ทั่วไปในประเทศอุตสาหกรรมที่ต้องการแรงงานมาก ช่องทางการเข้าไปแบบถูกกฎหมายมีจำกัด แต่มีเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ ลักลอบนำพาแรงงานเข้าไปทำงานอย่างผิดกฎหมาย หรือแรงงานเข้าไปเองอย่างผิดกฎหมาย สำหรับกรณีประเทศไทย แรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองผิดกฎหมายส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากประเทศพม่า ลาวและกัมพูชา ที่เข้ามาตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา คาดกันว่าไม่ต่ำกว่าสามล้านคนใน พ.ศ. 2556 การที่มีแรงงานข้ามชาติเข้าเมืองผิดกฎหมายในประเทศไทยจำนวนมากเมื่อเทียบกับประเทศอื่น เพราะมีเงื่อนไขดังต่อไปนี้

1. สภาพการเมืองที่มีความขัดแย้งแตกแยกและการสู้รบกันระหว่างรัฐบาลทหารพม่าที่ปกครองแบบเผด็จการกับกองกำลังชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มไทใหญ่ กลุ่มกะเหรี่ยง และกลุ่มมอญที่มีประชาชนตั้งถิ่นฐานอยู่ติดกับชายแดนไทยฝั่งตะวันตก คนจำนวนหลายแสนคนอพยพเข้ามาลี้ภัย และอาศัยอยู่ในค่ายอพยพในไทย แต่อีกจำนวนไม่น้อยไม่สามารถข้ามเข้ามาอยู่ในค่ายอพยพในเขตประเทศไทยได้ แต่ต้องหลบซ่อนอยู่ในประเทศพม่าหรือที่เรียกว่าผู้พลัดถิ่นภายในประเทศ (Internal Displaced People) ไม่สามารถทำมาหากินได้อย่างปกติ จึงอพยพเข้ามาหางานทำในประเทศไทย

2. สภาพเศรษฐกิจเงินตราในพม่าที่ไม่พัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษ 2530 ที่รัฐบาลทหารพม่าดำเนินนโยบาย “สังคมนิยมวิถีพม่า” ปิดประเทศไม่มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศอื่น นอกจากนี้ยังมีเก็บภาษีที่เอารัดเอาเปรียบ การบังคับการใช้แรงงาน ส่งผลให้ประชาชนต้องการ

แสงสว่างที่สามารถสร้างรายได้ดีกว่าการทำงานในประเทศ ในขณะที่ภาวะเศรษฐกิจไทยในช่วงเดียวกันนั้นมีความเจริญ จากการพัฒนาอุตสาหกรรม การค้าและการบริการ

3. ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพรมแดนติดกับประเทศพม่ายาวถึง 2,401 กิโลเมตร โดยเส้นกันพรมแดนส่วนใหญ่เป็นแม่น้ำขนาดเล็กหรือสันเขา ทำให้การเดินทางข้ามชายแดนเป็นไปได้สะดวก เครื่องข่ายการนำพาแรงงานเข้าเมือง มีอยู่จำนวนมาก มีการติดสินบนเจ้าหน้าที่ ทำให้การเดินทางเป็นไปได้โดยไม่ค่อยมีอุปสรรค

4) ภาพลักษณ์ของความทันสมัยของประเทศไทย ทั้งในด้านเทคโนโลยี และวัฒนธรรม ผ่านโทรทัศน์ที่รับชมได้ในบริเวณชายแดนของพม่า เป็นแรงกระตุ้นที่สำคัญที่ทำให้แรงงานหนุ่มสาวจากประเทศพม่า พยายามหาทางเข้ามาทำงานในประเทศไทย ทั้งเพื่อให้ได้รายได้เพิ่มเติม ในขณะเดียวกัน ก็เป็นการมาหาประสบการณ์ในประเทศที่มองว่ามีความทันสมัย โดยผ่านเครือข่ายการนำพาแรงงานที่ผิดกฎหมาย

แรงงานข้ามชาติจากพม่าส่วนใหญ่จะทำงานในภาคส่วนที่เรียกว่า 3-D คือ งานอันตราย สกปรก และยากลำบาก (dangerous, dirty, difficult) ซึ่งหาคนไทยทำงานได้น้อย การที่คนไทยในภาคส่วน 3-D มีน้อย เพราะแรงงานไทยเริ่มพัฒนาเป็นแรงงานฝีมือ แรงงานไร้ฝีมือส่วนหนึ่งมีช่องทางไปทำงานต่างประเทศ ตามช่องทางการจัดหางานที่ถูกกฎหมาย หรือเป็นแรงงานผิดกฎหมายในประเทศ อุตสาหกรรมที่มีรายได้สูง เช่น ใต้หวัน เกาหลีใต้ สิงคโปร์ และหลายประเทศทางตะวันออกกลาง นอกจากนี้การที่มีแรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงาน ทำให้คนในท้องถิ่นมีช่องทางหารายได้จาก การให้เช่าบ้าน เปิดร้านของชำ เป็นต้น ทำให้ไม่ต้องไปเป็นแรงงานรับจ้าง การที่หาคนไทยทำงานไม่ได้เห็นได้ชัดในอุตสาหกรรมประมง และประมงต่อเนื่อง ที่จะขาดคนทำงานตลอด เพราะเป็นงานหนัก อยู่กับความสกปรกและกลิ่นเหม็น ระยะเวลาการทำงานไม่แน่นอน อยู่กลางแจ้ง ตากแดด ทำงานไม่เป็นเวลา ขาดความมั่นคงและเสี่ยงต่อสารเคมีตกค้าง เห็นได้ชัดจากการที่จังหวัดสมุทรสาคร ได้มีการสำรวจความต้องการแรงงานจากผู้ประกอบการใน พ.ศ. 2552 พบว่าผู้ประกอบการมีความต้องการแรงงานทั้งสิ้นจำนวน 220,000 คน จึงได้มีการแถลงข่าวเปิดรับสมัครแรงงานไทยจำนวน 150,000 คน ระยะเวลา 60 วัน ปรากฏว่ามีคนไทยสมัครเข้าทำงานเพียง 126 คิดเป็นร้อยละ 0.05 ของความต้องการแรงงานเท่านั้น¹⁷

ตัวเลขแรงงานที่ได้รับใบอนุญาตทำงานทั้งประเทศใน พ.ศ. 2548 พบว่าส่วนใหญ่ทำงานในภาคเกษตรและปศุสัตว์ รองลงมาเป็นงานรับใช้ในบ้านและงานก่อสร้าง ดังแสดงในตารางที่ 6.1

ตารางที่ 1 จำนวนและการกระจายร้อยละของแรงงานข้ามชาติจำแนกตามกิจการที่จ้าง (ข้อมูล ณ วันที่ 31 พฤษภาคม 2548)

ประเภทกิจการ	จำนวนแรงงาน	ร้อยละ
--------------	-------------	--------

¹⁷ จากเอกสารเรื่อง บทวิเคราะห์และสรุปแนวโน้มของปัญหาแรงงานต่างด้าวและผู้หลบหนีเข้าเมืองจังหวัดสมุทรสาครช่วงเวลา พ.ศ.2547 – ปัจจุบัน. จัดทำโดยจังหวัดสมุทรสาคร (ได้รับจากการประชุมนำเสนอโครงการวิจัยที่ศาลากลางจังหวัดสมุทรสาครเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2552).

ประเภทกิจการ	จำนวนแรงงาน	ร้อยละ
1. เกษตรและกิจการปศุสัตว์	182,791	21.5
2. คนรับใช้ในบ้าน	126,343	14.9
3. ก่อสร้าง	124,614	14.7
4. ต่อเนื่องประมง	74,500	8.7
5. ประมงทะเลและน้ำจืด	60,655	7.1
6. โรงสีข้าว, โรงอิฐ, โรงน้ำแข็ง	16,702	1.9
7. ขนถ่ายสินค้าทางน้ำ	4,312	0.5
8. เหมืองแร่/เหมืองหิน	1,568	0.1
9. กิจการอื่นๆ	256,145	30.2
รวม	847,630	100.0

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของศูนย์ปฏิบัติการจัดระบบการทำงานของคนต่างด้าวฯ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน¹⁸

ปัญหาสำคัญที่แรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองผิดกฎหมายเผชิญ คือความไม่มั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากการถูกจับกุม คุมขัง ส่งกลับ หรือกรรโชกทรัพย์ การถูกกดค่าแรง ไม่มีสวัสดิการในการทำงาน และการประสบอุบัติเหตุในการทำงาน เนื่องจากการไม่คุ้นเคยต่อการทำงานอุตสาหกรรม ซึ่งรวมทั้งอุตสาหกรรมเกษตร การก่อสร้าง ที่ใช้เครื่องจักรกล และสารเคมี รวมถึงการถูกดูถูก จากอคติทางชาติพันธุ์ที่มองว่าเป็นคนจากประเทศพม่า และเป็นแรงงาน “ต่างด้าว” ที่อันตราย จากสื่อสารมวลชนที่ไม่เข้าใจหรือมีอคติจากโครงการชาตินิยมของรัฐ

การข้ามชาติของแรงงานทำให้ประเด็นชาติพันธุ์มีความซับซ้อนยิ่งขึ้น เนื่องจากแรงงานที่ย้ายถิ่น อาจไม่ได้ผสมกลมกลืนเข้าเป็นเนื้อเดียวกับชุมชนท้องถิ่นที่ย้ายเข้าไปอยู่ แต่กลับยังดำรงรักษาวัฒนธรรมของตนเอง มีการสร้างกลุ่มและเครือข่ายบนพื้นฐานความเป็นชาติพันธุ์ เพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและเป็นการสร้าง “บ้าน” ในพื้นที่ใหม่ แรงงานจากประเทศพม่าที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากกลุ่มชาติพันธุ์ อันเป็นกลุ่มเดียวกับที่เป็นกลุ่มดั้งเดิมในประเทศไทย ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่มาจากใหม่กับกลุ่มเดิม มีทั้งการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และการดำรงความแตกต่าง นอกจากนี้สถานการณ์ในหลายประเทศ แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลต้องปรับกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อรองรับการดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างคนในชาติเดิมและคนที่เข้ามาใหม่ ทั้งเพื่อควบคุมในนามของความมั่นคงของชาติ และการส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงของมนุษย์

¹⁸ กฤตยา อาชวนิจกุล. (2548). การจัดการแรงงานต่างชาติดจากประเทศเพื่อนบ้านในช่วง พ.ศ. 2539-2548. *ประชากรและสังคม*. กฤตยา อาชวนิจกุล, ปราโมทย์ ประสาทกุล (บรรณาธิการ). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.

ผู้ลี้ภัย

ในปัจจุบันมีค่ายอพยพอยู่ในเขตประเทศไทยบริเวณชายแดนที่ติดต่อกับประเทศพม่าทั้งหมด 10 ศูนย์ มีจำนวนผู้ลี้ภัยในค่ายจำนวน 142,623 คน ซึ่งเป็นตัวเลขในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2555 ผู้ลี้ภัยทั้งหมดเป็นชนกลุ่มน้อยที่หนีภัยสงครามจากฝั่งพม่า โดยมีชนกะเหรี่ยงเป็นกลุ่มหลักในค่าย 7 ค่าย ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตาก กาญจนบุรี และราชบุรี ความจริงการอพยพหนีภัยจากพม่ามีมานานแล้ว โดยกลุ่มที่เข้ามาก่อน 9 มีนาคม พ.ศ. 2519 ทางราชการเรียกว่าผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่ามีประมาณ 48,000 คน ส่วนกลุ่มที่เข้ามาหลัง 9 มีนาคม พ.ศ. 2519 ด้วยเหตุทางด้านเศรษฐกิจและตั้งหลักแหล่งถาวรแล้วในไทยมีประมาณ 33,000 คน (เอกสารบรรยายค่ายฯ) แต่ตั้งแต่ พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา มีจำนวนคนมากจนทางการไทยต้องตั้งที่พักขึ้นมารองรับ โดยใช้คำเรียกที่พักชั่วคราวนี้หลายแบบ เช่น “ค่ายควบคุม” “พื้นที่รองรับผู้หนีภัยจากการสู้รบ” ก่อนที่จะให้ใช้ชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “พื้นที่พักพิงชั่วคราว” และเรียกผู้ที่อพยพมาว่า “ผู้อพยพ” (displaced persons) โดยหลีกเลี่ยงไม่ใช้คำว่า “ค่ายอพยพ” หรือ “ผู้ลี้ภัย” เพราะประเทศไทยยังไม่ได้มีการลงนามในอนุสัญญาว่าด้วยสถานภาพผู้ลี้ภัยของสหประชาชาติ¹⁹ แต่จะให้ความช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรม อย่างไรก็ตามก็ตั้งแต่การตั้งศูนย์อพยพเป็นเวลากว่า 20 ปี และมีการส่งผู้ลี้ภัยไปตั้งถิ่นฐานในประเทศที่สามบางส่วน แต่จนถึง พ.ศ. 2556 อนาคตของคนในศูนย์ก็ยังไม่แน่นอนว่าจะได้กลับประเทศหรือทำอย่างไร

การเกิดขึ้นของผู้ลี้ภัยมีความสัมพันธ์ต่อประเด็นเรื่องชาติพันธุ์ใน 3 ด้าน คือ

1. การเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นชาติพันธุ์และการเชื่อมเครือข่ายข้ามชาติของผู้ลี้ภัยที่ใช้ความเป็นชาติพันธุ์เป็นตัวเชื่อม การที่ผู้ลี้ภัยซึ่งแต่เดิมอยู่กลุ่มย่อยหลายกลุ่ม เมื่อเข้ามาอยู่ในค่ายผู้ลี้ภัยได้พบกลุ่มย่อยอีกหลายกลุ่ม ประกอบกับการได้เข้าร่วมโครงการชาตินิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทำต่อเนื่องในค่าย ทำให้เข้าใจว่าตนอยู่สังกัดชาติพันธุ์ใด

2. การเชื่อมระหว่างผู้ลี้ภัยกับกลุ่มชาติพันธุ์ในไทยที่มีความซับซ้อน แม้ผู้ลี้ภัยจะสังกัดกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกับกลุ่มชาวบ้านที่อยู่รอบพื้นที่ค่าย แต่ความรู้สึกที่เชื่อมโยงกันในทางชาติพันธุ์ มีมากน้อยและรูปแบบใดขึ้นอยู่กับประเด็นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง จะเห็นได้ว่าในทางเศรษฐกิจเมื่อมีการช่วงชิงผลประโยชน์กัน ความเป็นชาติพันธุ์เดียวกันก็ถูกนิยามให้แตกต่างกันได้ เช่น เป็นกลุ่มกะเหรี่ยงไทย หรือกลุ่มกะเหรี่ยงพม่า เป็นคนไตในหรือไตนอก งานวิทยานิพนธ์ที่ทำเรื่องค่ายอพยพกับปัญหาความสัมพันธ์กับคนนอกค่าย มีหลายงานเช่นงานของเพื่อนไร่พรหมแดน²⁰ งานของจิรศักดิ์ มาสันเทียะ²¹ ที่ศึกษาบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ให้การช่วยเหลือค่ายอพยพของคนกะเหรี่ยง และ

¹⁹ Convention on the Status of Refugees, 1951 และ Protocol Relating to the Status of Refugees, 1967.

²⁰ เพื่อนไร่พรหมแดน. (2544). คนลี้ภัยในร่มป่า รายงานการวิจัย การให้ความคุ้มครองผู้ลี้ภัยและการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน. เชียงใหม่: เพื่อนไร่พรหมแดน.

²¹ จิรศักดิ์ มาสันเทียะ. (2543). บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนตะวันตก ในการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยชาวกะเหรี่ยงตามแนวชายแดนไทย-พม่า (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต๗. สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).

สำรวจความคิดเห็นของกลุ่มต่างๆ ที่มีต่อการช่วยเหลือดังกล่าว ซึ่งงานแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างการให้ความช่วยเหลือเพื่อมนุษยธรรมกับการต้องระวังไม่ให้รัฐบาลพม่ามองว่าเป็นการช่วยเหลือขบวนการต่อสู้ทางชาติพันธุ์

ผู้ลี้ภัยบางกลุ่มไม่เข้าไปอยู่ในศูนย์อพยพ แต่ตั้งหลักปักฐานอยู่นอกค่าย ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนที่อยู่นอกศูนย์และคนที่อยู่ในศูนย์มีความสัมพันธ์ในเรื่องเศรษฐกิจ เช่น การเข้าไปซื้อขายแลกเปลี่ยนในค่าย มีการแต่งงานกันและการรับเอาเด็กในศูนย์มาเป็นลูก นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในศูนย์กับคนนอกศูนย์ทั้งที่เป็นคนกะเหรี่ยงและคนเมืองยังมีลักษณะของการจ้างแรงงาน โดยคนในศูนย์ออกไปรับจ้างตามหมู่บ้านรอบๆ ศูนย์ หรือในที่อื่นที่ไกลออกไปทั้งงานในและนอกภาคเกษตร เช่น การดำนา เก็บข้าวโพด การเก็บถั่ว การขุดที่นา การถางหญ้า และหาของป่ามาขายตามฤดูกาลต่างๆ เช่น เก็บหน่อไม้ เก็บและไฟ (เย็บ) ใบตองตึง (ไม้พลวง) สำหรับใช้มุงหลังคาขาย แรงงานจำนวนมากในศูนย์ฯ ชดเชยแรงงานของคนหนุ่มสาวในหมู่บ้านที่หายไป เพราะไปเรียนหนังสือหรือทำงานต่างถิ่นหรือทำงานอื่นที่ไม่ใช่งานภาคเกษตร การทำนาจึงทำได้ต่อเนื่องเพราะมีแรงงานอพยพเข้ามาช่วย ในบางกรณีที่เจ้าของดั้งเดิมไม่มีแรงงานเลย อาจจะให้คนที่อพยพเข้ามาเช่าที่นา และบางรายผู้ที่อพยพเข้ามาเหล่านี้ สามารถซื้อที่นาเป็นของตนเองได้ นอกจากนี้ การที่มีแรงงานราคาถูกจำนวนมาก ทำให้มีการขยายพื้นที่ปลูกพืชรายได้ ที่สำคัญคือข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ในบริเวณกว้าง การที่มีการอาศัยแรงงานจากศูนย์อพยพ ทำให้ทัศนคติต่อคนในศูนย์มีลักษณะกำกวม คือไม่ได้รังเกียจหรือขับไล่ไล่ส่ง แม้จะมีคนบ่นอยู่บ้าง ถึงการที่ผู้อพยพในศูนย์บางคนไปตัดป่าไม้ต้นน้ำเพื่อทำไร่ หรือเก็บพืชไร่พืชสวนของชาวบ้านกิน

3. การสร้างหรือสลายความเป็นชาติพันธุ์ การลี้ภัยทำให้เกิดประเด็นที่น่าสนใจว่า ความเป็นชาติพันธุ์ที่ถูกสร้างและทำให้เกิดความต่อเนื่องโดยขบวนการต่อสู้เพื่อชาติของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น จะสลายลงไปหรือไม่ จากการที่ต้องอพยพมาอยู่ในที่แห่งใหม่ งานศึกษาบางงานพบว่ามีความต่อเนื่อง และการปรับสร้างใหม่ การต่อเนื่องเกิดขึ้นได้เนื่องจากผู้ที่ทำหน้าที่เป็นกรรมการค่ายอพยพก็เป็นผู้นำของขบวนการ อีกทั้งความปลอดภัยและสถานะความเป็นอยู่ที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรนานาชาติ ทำให้มีความสงบและความต่อเนื่องในการปลูกฝังชาตินิยมชาติพันธุ์ ทั้งในลักษณะที่ประสานเข้ากับศาสนาเป็นการปลูกฝังโดยโรงเรียนพระคัมภีร์ และโรงเรียนปกติที่ตั้งอยู่ในค่าย ในขณะที่เดียวกันองค์กรนานาชาติที่เข้าไปสนับสนุนการศึกษาและช่วยเหลือด้านอื่นๆ บางองค์กร ก็เน้นการลดทอนความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ ส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนที่ทำให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวของชาติพม่า ไม่ให้เห็นประวัติศาสตร์ความขัดแย้งเป็นต้น

ผู้พลัดถิ่น

ผู้พลัดถิ่นหมายถึงผู้ที่ย้ายจากถิ่นที่อยู่อาศัยเดิมไปอยู่อาศัยในที่ใหม่ โดยการบังคับหรือไม่สมัครใจ หรือเป็นผลจากภัยสงครามและภัยอื่นๆ เช่น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ความขัดแย้งและความรุนแรง ด้วยเหตุนี้ผู้ลี้ภัยจึงเป็นผู้พลัดถิ่นกลุ่มหนึ่ง ผู้พลัดถิ่นอาจจะถูกบังคับโยกย้ายหรือจำเป็นต้องโยกย้ายจากบริเวณที่อยู่อาศัยเดิม ให้ไปอยู่ที่แห่งใหม่ แต่อาจจะเป็นภายในประเทศเดิม เรียกว่า ผู้พลัดถิ่นภายในแต่

ผู้พลัดถิ่นบางกลุ่มโยกย้ายข้ามประเทศ ซึ่งแต่ละกลุ่มก็จะมีปัญหาที่เหมือนและแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีความหมายถึงผู้พลัดถิ่นที่เกิดจากการขีดเส้นแบ่งประเทศใหม่ หรือการที่พื้นที่ที่อยู่อาศัยเปลี่ยนจากของประเทศหนึ่งไปเป็นของอีกประเทศหนึ่ง ทำให้จากเดิมที่เคยเป็นพลเมืองของประเทศ A กลายเป็นพลเมืองของประเทศ B จึงกลายเป็นคนของประเทศ A ที่พลัดถิ่น เช่น กรณีที่พื้นที่บริเวณเมืองมะริด ทะวาย ตะนาวศรี ประเทศพม่า เคยอยู่ใต้การปกครองของไทย ทำให้มีคนเชื้อสายไทยเข้าไปอยู่ในบริเวณเมืองดังกล่าว ต่อมาเมื่อทั้ง 3 เมือง ตกไปอยู่กับประเทศพม่า คนเชื้อสายไทยเหล่านี้ เรียกได้ว่าเป็นคนไทยพลัดถิ่น คือเป็นการพลัดถิ่นโดยที่ตนเองไม่ได้โยกย้ายไปไหน แต่พลัดถิ่นโดยนโยบายของรัฐ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มคนที่ย้ายถิ่นไปอยู่ในประเทศอื่น แต่ไม่ผสมกลมกลืนเข้ากับสังคมและวัฒนธรรมของประเทศนั้น แต่กลับมีการรวมกลุ่มเพื่อรักษาหรือฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาติหรือชาติพันธุ์ตนเอง ซึ่งคนกลุ่มดังกล่าวบางครั้งเรียกว่า Diaspora ซึ่งนักวิชาการบางคนแปลว่าเป็นคนพลัดถิ่น

การโยกย้ายและสถานการณ์ของการพลัดถิ่น ก่อให้เกิดคำถามใหม่ๆ สำหรับการศึกษารองชาติพันธุ์ เนื่องจากแนวทางการศึกษาเดิมมีการแบ่งแยกกลุ่มชาติพันธุ์ โดยนำเอาสิ่งที่เรียกว่าวัฒนธรรม (culture) อัตลักษณ์ (identities) และชาติพันธุ์ (ethnicities) มาเชื่อมโยงกัน แต่เมื่อมีการพลัดถิ่น อาจจะมีการแสดงความเป็นชาติพันธุ์โดยวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากเดิม โดยอาจรับเอาวัฒนธรรมของคนในพื้นที่หรือในประเทศใหม่ที่เข้าไปอยู่เพื่อการปรับตัวให้เข้ากับสถานที่และกลุ่มที่ตนอยู่ใกล้ชิด เป็นการสลายขอบเขตหรือพรมแดนระหว่างตัวตนและคนอื่นเพื่อได้รับการยอมรับให้อยู่ร่วมในสังคมใหม่ เป็นต้น²²

ปัจจุบันสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยจำนวนไม่น้อยไม่ได้ถูกรับรองให้เป็นพลเมืองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานที่อยู่อาศัยอยู่บริเวณชายแดน ที่อพยพข้ามไปมาหลายช่วงเวลา กลุ่มที่เป็นคนไทยพลัดถิ่นที่อยู่บริเวณเมืองทะวาย ตะนาวศรี มะริดที่รัฐไทยเคยครอบครองเมื่อคนไทยที่เคยอยู่บริเวณเมืองเหล่านี้กลับมาในเขตแดนไทย กลายเป็นคนไทยพลัดถิ่นที่ไม่มีสัญชาติไทย และกลุ่มแรงงานข้ามชาติที่เข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย กลุ่มคนเหล่านี้ ไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐไทยได้อย่างเต็มที่ แม้ว่าจะมีมติคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2548 ที่เปิดโอกาสให้เด็กทุกคนไม่ว่าจะมีสัญชาติไทยหรือไม่ ให้เข้าโรงเรียนได้ โดยรัฐจัดสรรงบประมาณรายหัวให้ แต่ในทางปฏิบัติ เด็กไร้สัญชาติหรือไม่มีสัญชาติไทย ยังไม่สามารถเข้าโรงเรียนไทยได้ เนื่องจากครุมีไม่พอ หรือครูไม่ยอมสอนเนื่องจากเด็กพูดภาษาไทยไม่ได้ หรือในหลายโรงเรียนยังเก็บค่าใช้จ่ายแพง

การไม่ได้รับสิทธิประเภทต่างๆ ทั้งสิทธิพลเมืองซึ่งรวมถึงการเข้าถึงบริการต่างๆ ของรัฐ สิทธิแรงงาน ฯลฯ ก่อให้เกิดความคับข้องใจ และแสดงออกโดยการรวมกลุ่มเรียกร้องสิทธิ ซึ่งถือเป็นความขัดแย้งที่ยืดเยื้ออย่างหนึ่ง ดังตัวอย่างในสังคมไทยที่มีการเดินขบวนและชุมนุมหลายครั้ง ซึ่งบางครั้งก็เกิดความรุนแรงจากการปะทะกันของผู้ชุมนุมและผู้ประท้วง

²² วิรุฒิ เสนาคำ. (2547). แนวคิดคนพลัดถิ่นกับการศึกษาชาติพันธุ์. ใน *ว่าด้วยแนวคิดการศึกษาชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

กิจกรรม 6.2.1

ชนกลุ่มน้อยได้รับสิทธิพลเมืองหรือไม่ อย่างไร จงอธิบายมาพอเข้าใจ

แนวตอบกิจกรรม 6.2.1

การได้มาซึ่งสิทธิพลเมืองที่สำคัญคือการทำที่ชนกลุ่มน้อยได้รับการรับรองสัญชาติ ทำให้มีสิทธิเท่าเทียมกับชนกลุ่มใหญ่ นั่นคือการใช้สิทธิในการเลือกตั้งผู้แทนในระดับต่างๆ การได้รับการบริการด้านการศึกษา สาธารณสุข การสามารถมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ฯลฯ อย่างไรก็ดี การที่ชนกลุ่มน้อยบางส่วนอยู่ห่างไกล ทำให้การจดทะเบียนประชากรมีการตกหล่น นอกจากนั้นปัญหาสำคัญของการไม่ได้สัญชาติคือการที่ชนกลุ่มน้อยที่อยู่บริเวณชายแดน มีการข้ามชายแดนไปมา ทำให้ขาดหลักฐานในการขอจดทะเบียน

เรื่องที่ 6.2.2

สิทธิในการตัดสินใจและการปกครองตนเอง

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนให้ความหมายสิทธิทางการเมืองว่าหมายถึง สิทธิในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะ เสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นพรรคการเมือง เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบ สิทธิการเลือกตั้งอย่างเสรี ในหลายประเทศทั่วโลก ชนกลุ่มน้อยรู้สึกว่ายังไม่ได้รับสิทธิทางการเมืองอย่างแท้จริง เนื่องจากรัฐจะดำเนินกิจการโดยคิดถึงผลประโยชน์ของชนกลุ่มใหญ่มากกว่า หรือใช้มาตรฐาน ระเบียบกฎเกณฑ์ที่พัฒนามาจากความคิด ความเชื่อของชนกลุ่มใหญ่ และไม่เปิดโอกาสให้ชนกลุ่มน้อยเข้าไปร่วมวางแผนหรือแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับความต้องการของชนกลุ่มน้อย ในกรณีที่มีการปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นหรือเข้าร่วมในการเมืองการปกครอง อาจจะทำให้เกิดความไม่พอใจ เกิดขบวนการต่อต้านและการต่อสู้ด้วยอาวุธเพื่อเรียกร้องสิทธิทางการเมือง

ขบวนการเรียกร้องสิทธิทางการเมืองของชนกลุ่มน้อยมีหลายระดับ ทั้งเป็นการยื่นข้อเสนอให้ปรับเปลี่ยนระบบการเมืองการปกครอง การเดินขบวนประท้วง และการยึดพื้นที่ด้วยการต่อสู้ด้วยกำลัง อาวุธกรณีการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธเพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐอิสระของกลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อย มีตัวอย่างให้เห็นทั้งในประเทศเพื่อนบ้านของประเทศไทย และในทวีปอื่นๆ ที่เคยอยู่ภายใต้อาณานิคมของประเทศทางตะวันตก สาเหตุของการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐอิสระที่ปกครองตนเองนั้น มีความเป็นมาตั้งแต่สมัยที่อาณานิคมปกครองในประเทศนั้นๆ ในสมัยอาณานิคม กลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มได้รับการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่ม ในฐานะที่เป็นชาติๆ หนึ่ง ที่มีจิตสำนึกความเป็นชาติ มีองค์กรที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของคนในชาติ รวมทั้งมีภาษาและวัฒนธรรมที่ถือว่าเป็นของชาตินั้น เมื่อประเทศได้รับเอกราชจากเจ้าอาณานิคม ชนกลุ่มใหญ่ขึ้นปกครองประเทศทำให้ชนกลุ่มน้อย ไม่มีอำนาจในการปกครองตนเอง หรือเคยมีอำนาจในการปกครองแต่ถูกยึดไป หรือเรียกได้ว่ามีความเป็นชาติแต่ไม่มีประเทศ นั่นคือไม่ได้มีอำนาจรัฐเป็นของตนเอง ทำให้ไม่มีพื้นที่ที่สามารถจัดการปกครองด้วยตนเอง แต่อยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของกลุ่มอื่น โดยไม่มีระบบการแบ่งปันหรือจัดสรรอำนาจให้ปกครองตนเอง ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์กับรัฐชาติ และอาจนำไปสู่ความรุนแรง โดยกลุ่มชาติพันธุ์และองค์กรทางการเมืองจัดตั้งกองกำลังอาวุธเพื่อต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐหรือเขตปกครองตนเองที่กลุ่มชาติพันธุ์นั้นมีสิทธิในการกำหนดชะตากรรมของตนเอง (self-destination)

ตัวอย่างความขัดแย้งและความรุนแรงทางชาติพันธุ์ในเรื่องการเมืองการปกครอง แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนจากการดำรงอยู่ของขบวนการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในปกครองตนเองซึ่งพบได้ในหลายประเทศทั่วโลก ยกตัวอย่างในประเทศจีนซึ่งเข้าไปยึดครองทิเบตที่เคยมีอำนาจการปกครองตนเองตามระบบที่ไม่แยกระหว่างศาสนากับการเมือง เมื่อจีนเข้าไปก็จัดให้มีการปกครองในระบอบใหม่และเข้าไปแทรกแซงระบบการคัดเลือกดาไลลามะ โดยรัฐบาลจีนส่วนกลางเลือกดาไลลามะที่จะปกครองทิเบตด้วยตนเอง รวมถึงการเข้าไปปรับเปลี่ยนระบบการศึกษา ส่งคนจีนเข้าไปอยู่อาศัยมากขึ้น และส่งเสริม

การท่องเที่ยว²³ ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของทิเบตได้เรียกร้องให้ทิเบตสามารถปกครองตนเองได้อย่างแท้จริงมาหลายทศวรรษ การเคลื่อนไหวบางครั้งแสดงออกมาในลักษณะของการประท้วง และมีความรุนแรงอย่างมาก เช่น การเผาตัวเอง ซึ่งปรากฏขึ้นหลายครั้ง เป็นต้น

ในกรณีของประเทศพม่า ในยุคก่อนรัฐชาติสมัยใหม่ กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มเคยมีรัฐของตนเอง เช่น กลุ่มไทใหญ่หรือฉาน ที่มีการปกครองแบบเจ้าฟ้าในหลายเมือง บางกลุ่มไม่เคยมีรัฐของตนเอง เช่น กลุ่มกะเหรี่ยง แต่การจำแนกกลุ่มกะเหรี่ยงและการดำเนินนโยบายพัฒนาและส่งเสริมกลุ่มกะเหรี่ยงโดยเจ้าอาณานิคมอังกฤษและมิชชันนารี ทำให้กลุ่มกะเหรี่ยงเริ่มเกิดจิตสำนึกความเป็นชาติ เห็นได้จากการตั้งสมาคมกะเหรี่ยงแห่งชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2424²⁴ และการที่ ซาน ซี. โป (San C. Po)²⁵ ซึ่งเป็นผู้นำของกะเหรี่ยง เรียกร้องให้กะเหรี่ยงมีเขตการปกครองตนเองตั้งแต่ พ.ศ. 2469 ในช่วงที่ยังอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าอาณานิคม เมื่อใกล้เวลาที่อังกฤษจะให้เอกราชแก่พม่า องค์กรการเมืองของกะเหรี่ยงเริ่มรู้สึกถึงความไม่มั่นคงที่จะต้องอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า ใน พ.ศ. 2489 ผู้แทนกะเหรี่ยง (Goodwill Mission) ได้เดินทางไปอังกฤษเพื่อยื่นข้อเสนอให้กะเหรี่ยงมีรัฐอิสระที่ปกครองตนเองที่ครอบคลุมอำเภอสาละวิน เขตตะนาวศรี และบางส่วนของพะโค อย่างไรก็ตามอังกฤษที่เคยใกล้ชิดกับกลุ่มกะเหรี่ยงและสนับสนุนกลุ่มกะเหรี่ยงมาตลอดไม่ได้ให้ความสนใจข้อเสนอดังกล่าว กลุ่มกะเหรี่ยงก่อตั้งสหภาพกะเหรี่ยงแห่งชาติ (KNU) และกองกำลังป้องกันตนเอง (KNDO) อย่างเป็นทางการ จนกระทั่งใน พ.ศ. 2491 ที่มีการประกาศเอกราช และคนกะเหรี่ยงเดินขบวนเรียกร้องเขตปกครองตนเอง เกิดการปะทะกันระหว่างทหารพม่ากับทหารกะเหรี่ยง และเป็นจุดเริ่มต้นการต่อสู้ด้วยอาวุธของกะเหรี่ยง ขบวนการต่อสู้ด้วยอาวุธโดยการนำของ KNU เริ่มเข้มแข็งขึ้นเมื่อย้ายมาตั้งฐานที่มั่นและค่ายทหารเรียงรายตามชายแดนภายใต้การนำของนายพลโบเมียะใน พ.ศ. 2510 สถานการณ์ในภูมิภาคที่มีการต่อสู้ระหว่างโลกคอมมิวนิสต์ภายใต้การนำของจีนและโลกเสรีที่มีประเทศไทยเป็นฐานทัพที่สำคัญเอื้อต่อการเติบโตเข้มแข็งของขบวนการต่อสู้ด้วยอาวุธของกะเหรี่ยง เนื่องจากประเทศไทยโดยการสนับสนุนของสหรัฐอเมริกา สนับสนุนกลุ่มกะเหรี่ยงเพื่อให้เป็นกันชนป้องกันการแทรกเข้ามาของคอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตาม กติกองกำลังกะเหรี่ยงเริ่มอ่อนกำลังลงเมื่อสถานการณ์ในภูมิภาคเปลี่ยนแปลงไป ประเทศไทยเริ่มมีความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐพม่า ไม่สนับสนุนกองกำลังกะเหรี่ยงอย่างเปิดเผยและเต็มที่อีกต่อไป รวมทั้งการ

²³ Badeng Nima. (2007). "Tibetan Identity in Today's China". in James L. Peacock, Patricia M. Thornton and Patrick B. Inman (eds). *Identity Matters: Ethnic and Sectarian Conflict*. New York: Berghahn Books.

²⁴ Mikael Gravers. (1996). "The Karen Making of a Nation". in *Asian Forms of the Nation*. Stein Tonnesson and Hans Antlov eds. Surrey: Curzon Press; Ananda Rajah. (1990). "Ethnicity, Nationalism, and the Nation-State: The Karen in Burma and Thailand". in *Ethnic Groups across National Boundaries in Mainland Southeast Asia*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies; Ronald D. Renard. (1990). "The Karen Rebellion in Burma". in *Secessionist Movements in Comparative Perspective*. Ralph R. Premdas, S.W.R. de A. Samarasinghe, and Alan B. Anderson, eds. London: Pinter Publishers.

²⁵ San C. Po. (2001). *Burma and the Karens*. Bangkok: White Lotus.

เติบโตเข้มแข็งของกองกำลังทหารพม่าที่ทำให้สามารถกวาดล้างกองกำลังชนกลุ่มน้อยต่างๆ เป็นผลให้สูญเสียฐานที่มั่นที่สำคัญตั้งแต่ทศวรรษที่ 2530 เป็นต้นมา

ในกรณีของประเทศพม่า ความขัดแย้งและความรุนแรงทางชาติพันธุ์ในกรณีการต่อสู้เพื่อให้ได้สิทธิการปกครองตนเองนั้น ดำเนินไปเป็นเวลานาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2491 ถึง พ.ศ. 2556 รวมเวลากว่า 60 ปี ทำให้สูญเสียชีวิตของผู้คนไปเป็นจำนวนมาก ต้องพลัดพรากจากที่อยู่อาศัยและที่ทำกินข้ามมาอยู่ในค่ายอพยพในประเทศไทยกว่าสี่สิบล้านคน แม้ว่าบางส่วนจะได้รับสิทธิการไปอยู่อาศัยในประเทศที่สาม แต่ก็มีเยาวชนที่เติบโตและเกิดในค่ายจำนวนไม่น้อยที่ยังไม่แน่ใจว่าจะมีอนาคตอย่างไรต่อไป รวมทั้งผู้ที่อพยพมาแต่ไม่มีญาติพี่น้องและที่ดินทำกินอยู่ในประเทศพม่าแล้ว หลังจาก พ.ศ. 2555 รัฐบาลพม่าเริ่มมีการปรับปรุงระบบการเมืองการปกครองให้เป็นแบบประชาธิปไตยโดยจัดให้มีการเลือกตั้ง แต่เนื่องจากรัฐธรรมนูญยังกำหนดให้ทหารมีที่นั่งในสภาทำให้รัฐบาลพม่ายังไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ การเจรจากับชนกลุ่มน้อยเพื่อสันติภาพได้ดำเนินการไปจนถึงปัจจุบัน ยังมีการสู้รบระหว่างกองกำลังของพม่ากับของกลุ่มชาติพันธุ์ และในระหว่างกองกำลังของกลุ่มชาติพันธุ์เอง

ในบางประเทศการสู้รบระหว่างกองกำลังชนกลุ่มน้อยกับกองทัพของรัฐบาลยุติลงด้วยการที่ชนกลุ่มน้อยได้รับความสำเร็จในการแยกประเทศเพื่อปกครองตนเอง ซึ่งการทำได้เช่นนั้นก็มีเงื่อนไขเฉพาะทางประวัติศาสตร์ ที่ขึ้นอยู่กับกลุ่มอำนาจต่างๆ ทั้งในประเทศและนอกประเทศที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ยกตัวอย่างกรณีของสาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเตซึ่งเคยอยู่ภายใต้การปกครองของโปรตุเกส จนกระทั่งโปรตุเกสถอนตัวไปใน พ.ศ. 2518 หลังจากนั้นอินโดนีเซียได้เข้ามายึดครองและผนวกให้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศ ในช่วงนี้ผู้นำประชาชนชาวติมอร์ตะวันออกฝ่ายต่อต้านรัฐบาลมีการจัดตั้งกองกำลังติมอร์ตะวันออกหรือเรียกในภาษาโปรตุเกสว่า ฟาลินติล (FALINTIL) ที่สู้รบกับกองทัพอินโดนีเซีย จนกระทั่งอินโดนีเซียจัดให้มีประชามติเรื่องการแยกตัวเป็นประเทศอิสระของติมอร์ตะวันออกใน พ.ศ. 2542 ซึ่งผลก็ปรากฏว่าคนส่วนใหญ่ต้องการให้แยกประเทศ หลัง พ.ศ. 2542 มีการสู้รบกันเกิดขึ้นระหว่างกองกำลังที่สนับสนุนและกองกำลังที่ต่อต้านรัฐบาลอินโดนีเซีย สหประชาชาติจึงส่งกองกำลังนานาชาติเพื่อไปรักษาสันติภาพในติมอร์ตะวันออก จนกระทั่งติมอร์ตะวันออกมีการประกาศเอกราชแยกประเทศใหม่ใน พ.ศ. 2545

ในขณะที่ชนกลุ่มน้อยในประเทศพม่ามากกว่า 20 กลุ่มได้จัดตั้งกองกำลังอาวุธต่อสู้กับรัฐบาลพม่ามาเป็นเวลากว่าครึ่งศตวรรษ นับจากการที่ประเทศพม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษใน พ.ศ. 2492 เมื่อรัฐบาลพม่ามีการปรับเปลี่ยนไปสู่ระบบประชาธิปไตยมากขึ้น ได้ทำข้อตกลงการหยุดยิงทั่วประเทศใน พ.ศ. 2558 แต่ปรากฏว่ามีกองกำลังอาวุธของชนกลุ่มน้อยเพียง 8 กองกำลังเท่านั้นที่ไปลงนามในข้อตกลงนี้ โอกาสที่จะได้มาซึ่งอำนาจรัฐและประเทศของแต่ละกลุ่มมีน้อยมากถึงไม่มี อันเนื่องมาจากกองกำลังอาวุธที่กระจัดกระจาย และไม่มีความเข้มแข็งในการรวมตัวกัน ประกอบกับการไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐเพื่อนบ้านหรือในระดับนานาชาติ ในช่วงหลัง พ.ศ. 2558 จุดเน้นจึงเป็นเรื่องการพัฒนาข้อตกลงที่จะให้องค์กรติดอาวุธชนกลุ่มน้อยมีสิทธิในการปกครองตนเอง แต่อยู่ร่วมกันในสหภาพแห่งชาติเมียนมา

กิจกรรม 6.2.2

ชนกลุ่มน้อยใช้วิธีการใดเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิในการตัดสินใจและการปกครองตนเอง จงอธิบายมาพอเข้าใจ

แนวตอบกิจกรรม 6.2.2

ชนกลุ่มน้อยหลายกลุ่มที่พัฒนาจิตสำนึกของความเป็นชาติ ซึ่งได้แก่ความคิดความเชื่อที่ว่ากลุ่มของตนมีประวัติศาสตร์ที่แตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่ รวมทั้งมีภาษาพูด อักษรเขียน และวัฒนธรรมที่แตกต่าง สมควรจะมีรัฐของตนที่ทำหน้าที่ปกครองตนเอง การได้มาซึ่งสิทธิในการตัดสินใจและปกครองตนเอง เมื่อไม่สามารถได้มาจากวิถีทางทางการเมือง ที่รัฐมีการจัดรูปแบบการปกครองที่ทำให้ชนกลุ่มน้อยสามารถปกครองตนเองได้ ก็มักจะอยู่ในรูปแบบการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ

เรื่องที่ 6.2.3

สิทธิในการดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนให้ความหมายคำว่าสิทธิทางวัฒนธรรมว่าเป็น การมีเสรีภาพในการใช้ภาษาหรือสื่อความหมายในภาษาท้องถิ่นของตน มีเสรีภาพในการแต่งกายตามวัฒนธรรม การปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของตน การปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา การพักผ่อนหย่อนใจทางศิลปวัฒนธรรมและการบันเทิงได้โดยไม่มีใครมาบีบบังคับ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ชนกลุ่มน้อยมักจะมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาเกษตรกรรมชาติ เช่น เป็นผู้เลี้ยงชีวิตด้วยการหาของป่า ล่าสัตว์หรือทำประมง หรือการทำไร่หมุนเวียน (swidden agriculture) ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการปฏิบัติทางศาสนาและวัฒนธรรม ดังนั้นปัญหาของชนกลุ่มน้อย จึงเป็นปัญหาสิทธิในการดำรงแบบแผนการดำรงชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติ นอกเหนือจากสิทธิทางวัฒนธรรมที่เน้นเรื่องภาษา ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

กลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมต่างจากคนกลุ่มใหญ่ และยังไม่ได้บูรณาการเข้ากับระบบทุนนิยมและวัฒนธรรมสมัยใหม่รวมถึงวัฒนธรรมเมืองอย่างเต็มที่ เป็นส่วนสำคัญที่กำหนดความเป็นชนกลุ่มน้อย ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์ที่บูรณาการเข้ากับระบบทุนนิยมและวัฒนธรรมสมัยใหม่อย่างเต็มที่ จะกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มใหญ่ การที่กลุ่มชาติพันธุ์ชนกลุ่มน้อยยังดำเนินวิถีชีวิตประกอบอาชีพหรือหาอยู่หากินในแบบที่พึ่งพาธรรมชาติ เช่น การทำการเกษตรที่พึ่งพาฝน การหาของป่า การล่าสัตว์หรือทำประมง เป็นต้น นำไปสู่ปัญหาหลายประการ ปัญหาพื้นฐานที่สำคัญคือปัญหาการไม่มีสิทธิถือครองหรือแม้แต่สิทธิในการใช้ผืนป่าหรือทรัพยากรที่เคยใช้มาตั้งแต่ยุคก่อนการเกิดรัฐชาติ รัฐชาติสมัยใหม่ถือว่าที่ดินที่ไม่ได้เป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าไม้ ถือเป็นของรัฐ และการบริหารจัดการสมัยใหม่ทำให้ดิน น้ำ ป่า กลายเป็น "ทรัพยากร" ที่จะต้องจัดการให้มีผลทางเศรษฐกิจที่จะนำไปใช้ในการบริหารรัฐกิจ มีการใช้วิชาการทางตะวันตกในการจัดประเภทของป่าและที่ดิน โดยเริ่มจากการจำแนกประเภทของป่า เป็นป่าอนุรักษ์ ป่าสงวน ป่าเศรษฐกิจ และออกกฎหมายคุ้มครองหรือดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของป่าแต่ละประเภท การดำเนินการทำโดยใช้เทคโนโลยีการสำรวจและการทำแผนที่ ที่ไม่ได้ให้ความสนใจมากนักว่าจะมีผู้คนอาศัยอยู่ในเขตป่ามากน้อยแค่ไหน ทั้งนี้ปรากฏว่าชนกลุ่มน้อยที่ยังมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติได้ผลกระทบอย่างมาก จากการที่พื้นที่ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกิน กลายเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์หรือป่าสงวนที่ห้ามคนเข้าไปใช้ประโยชน์ และมีการลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนโดยการจับกุมหรือปรับ

ตัวอย่างกรณีประเทศไทย ป่าอนุรักษ์ยังได้แบ่งย่อยลงไป และมีกฎระเบียบรองรับ ได้แก่

1) พื้นที่ป่าอนุรักษ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น พื้นที่อุทยานแห่งชาติ พื้นที่เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า และพื้นที่ป่าต้นน้ำชั้น 1 ซึ่งพื้นที่เหล่านี้มีกฎหมายรองรับ ไม่ให้มีกิจกรรมใดๆ ในบริเวณดังกล่าว

2) พื้นที่ป่าสงวน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ได้ ถ้าหากมีการขออนุญาต เช่น การเข้าพื้นที่เพื่อการปลูกป่า ฯลฯ

พื้นที่ป่าอนุรักษ์และป่าสงวนเหล่านี้ ส่วนใหญ่มีคนเข้าไปอยู่ก่อนแล้ว เช่น ในกรณีทางภาคเหนือของประเทศไทย กลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มได้ตั้งถิ่นฐานและทำมาหากินในบริเวณพื้นที่ป่ามาเป็นเวลานานก่อนการเกิดขึ้นของชาติ โดยได้พัฒนารูปแบบการทำเกษตร วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับการอยู่อาศัยในพื้นที่ป่า ให้สามารถอยู่ได้อย่างต่อเนื่องถาวร เช่น การทำไร่หมุนเวียน ที่กลุ่มชาติพันธุ์ใช้พื้นที่ในการปลูกข้าวปีเดียว เพื่อปล่อยให้พื้นที่ฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ และย้ายไปใช้พื้นที่อื่น ๆ พื้นที่ละ 1 ปี ก่อนที่จะกลับมายังพื้นที่เดิมโดยมีรอบการทิ้งไว้ให้เป็นไร่ร้างหรือไร่เหล่าประมาณ 7 ปี มากหรือน้อยกว่านั้นตามความอุดมสมบูรณ์ของดินและปริมาณที่คืนที่สามารถใช้ทำกินได้ การทำไร่หมุนเวียน เป็นการทำการเกษตรที่เหมาะสม เนื่องจากสามารถใช้พื้นที่ป่าในการทำไร่ได้อย่างถาวร ไม่ต้องลงทุนมากทั้งในส่วนของแรงงานที่จะใช้ในการกำจัดวัชพืช และทุนที่จะต้องซื้อวัสดุการเกษตรมาเพิ่มเติม การทำไร่หมุนเวียนจึงเลี้ยงชุมชนบนพื้นที่สูงมาได้เป็นเวลานานหลายศตวรรษ

รัฐชาติสมัยใหม่ ต้องการให้กลุ่มชาติพันธุ์ยุติการทำไร่หมุนเวียน เนื่องจาก 1) เชื่อในหลักการทางวิทยาศาสตร์และความทันสมัย ที่มองว่าไร่หมุนเวียนเป็นการทำลายป่าไม้ ทำลายต้นน้ำ อันจะทำให้ผู้ที่อยู่ท้ายน้ำประสบภัยแล้งหรือน้ำท่วม 2) เชื่อว่าการทำไร่หมุนเวียนไม่สามารถจะพัฒนารายได้เงินตราได้ รัฐชาติจึงพยายามวางนโยบายและกฎเกณฑ์ โดยในช่วงแรก ให้มีการโยกย้ายชุมชนบนพื้นที่สูงให้ไปอยู่รวมกัน หรือย้ายลงไปในที่นอกเขตป่าอนุรักษ์ แต่นโยบายดังกล่าว ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะการหาพื้นที่ใหม่รองรับไม่สามารถหาได้ง่าย พื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ อาจมีราคาแพง การโยกย้ายไปในพื้นที่ที่ทำการเกษตรไม่ได้ ทำให้ชาวบ้านกลับไปอยู่ที่เดิม หรือเกิดปัญหาหลายปัญหาที่ องค์การพัฒนาเอกชนวิจารณ์ว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ทำให้ความพยายามโยกย้ายหมู่บ้าน ไม่ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง สำหรับชุมชนที่ไม่ถูกย้าย จะถูกติดตามเผ่าระวัง และจับกุมเมื่อพบว่ามีไร่ด้วยวิธีการเผา และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็พยายามจะเข้าไปยึดพื้นที่ที่เป็นไร่เหล่าคืนจากชาวบ้าน ผลก็คือชาวบ้านถูกบีบให้ต้องเปลี่ยนไปเป็นการปลูกพืชเงินสดในที่ดินผืนเดียวอย่างถาวร ทำให้ต้องใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ยากำจัดวัชพืชอย่างมาก ก่อให้เกิดหนี้สิน ปัญหาสุภาพ และปัญหาการเสื่อมโทรมของดินตามมา

ความขัดแย้งในเรื่องการจัดการทรัพยากร มีความเกี่ยวพันกับความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ เนื่องจากรัฐชาติจะนิยามคนบนพื้นที่สูงหรือ“ชาวเขา”ในด้านลบ ว่าเป็นคนกลุ่มน้อยที่ไม่ใช่ “คนไทย” แต่เป็นกลุ่มที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยภายหลัง และการที่ไม่ใช่ “คนไทย” ทำให้ไม่รู้สึกรักภักดีต่อไทย และทำในสิ่งที่เป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของไทย เช่น การเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย การปลูกฝิ่น หรือการทำลายป่า เป็นต้น การสร้างความเป็นไทยที่ผูกติดกับชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ทำให้ผู้ที่มีชาติพันธุ์และนับถือศาสนาที่แตกต่างออกไปกลายเป็น “คนอื่น” เกิดอคติทางชาติพันธุ์ที่มองกลุ่มชาติพันธุ์ว่าด้อยกว่า หรือไม่น่าไว้วางใจ การกีดกันชนกลุ่มน้อยออกจากการครอบครองหรือใช้ทรัพยากรป่า ดิน น้ำ สามารถทำได้โดยอ้างว่าเป็น“คนอื่น” และสาธารณชนที่มีอคติชาติพันธุ์ก็ยอมรับการละเมิดสิทธิ

สำหรับปัญหาในเรื่องการศึกษาและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย เกิดจากการจัดการศึกษาในระบบ ที่ส่งเสริมวัฒนธรรมแบบชาตินิยมและสมัยใหม่ ที่ต่างจากการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งจะเห็นถึงปัญหาความขัดแย้งในเรื่องการศึกษาและวัฒนธรรมได้ในสามเรื่อง ได้แก่ เรื่อง หลักสูตรการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอน และการสืบทอดด้านวัฒนธรรม ดังรายละเอียดประเด็นดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรการเรียนการสอน หลักสูตรการเรียนการสอนได้รับอิทธิพลจากความคิดแบบชาตินิยมและการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ดังนั้นเนื้อหาจะเน้นความรู้ในเรื่องสามเสาหลักได้แก่ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และความรู้ที่จะนำไปใช้ในการทำงานในภาคอุตสาหกรรม การค้า การบริการ เน้นเป้าหมายของการเรียนเพื่อไปรับใช้ภาครัฐ และเอกชน มากกว่าการกลับไปทำงานกับท้องถิ่น เน้นการเรียนรู้ภาษาไทยและวัฒนธรรมที่รัฐไทยส่งเสริม และเน้นการพัฒนาความเจริญทางวัตถุด้วยเหตุนี้ เนื้อหาของการเรียนการสอน จึงละเลยความรู้ในเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ทั้งเรื่องประวัติความเป็นมา บุคคลสำคัญของกลุ่มและท้องถิ่น ลักษณะทางสังคม ความเชื่อ ภูมิปัญญา ล้วนแต่ไม่ได้บรรจุลงในหลักสูตร แม้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542²⁶ จะระบุให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาเองได้ร้อยละ 30 แต่ก็พบว่าสถานศึกษาในพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ มีการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาหรือเรียกว่าหลักสูตรท้องถิ่นกันน้อยมาก สาเหตุสำคัญมีสามประการได้แก่ 1) ความจำกัดของครูผู้สอน ทั้งนี้ในระบบการคัดเลือกครูยังเป็นระบบที่ส่วนกลางเป็นผู้คัดเลือก ในสถานศึกษาที่อยู่ห่างไกลในเขตภูเขาและเป็นพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์นั้น ปรากฏว่าครูส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาจากที่อื่น บางที่อยู่ต่างภูมิภาคไม่มีความรู้ในเรื่องชาติพันธุ์และท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ และไม่มี ความสนใจที่จะเรียนรู้ เพราะไม่ได้ตั้งใจที่จะอยู่ตลอดไป ส่วนใหญ่เริ่มบรรจุงานในเขตพื้นที่ที่ห่างไกลก่อน แล้วค่อยย้ายไปไกลเมือง นอกจากนี้ครูผู้สอนยังไม่มีเวลาพอที่จะพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากต้องทำงานสอนและงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย และจำนวนไม่น้อย ใช้เวลาวันสุดสัปดาห์เพื่อการเพิ่มวุฒิการศึกษา หรือทำงานเพื่อเพิ่มวิทยฐานะ 2) ความจำกัดของระบบงบประมาณ ที่ไม่ได้มีไว้สำหรับการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งต้องมีค่าใช้จ่ายในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรร่วมกับชุมชน และการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน และ 3) ชุมชนไม่ให้ความสนใจเรื่องหลักสูตรและการดำเนินการของโรงเรียน จึงไม่ได้มีบทบาทผลักดันให้โรงเรียนสนองความต้องการของชุมชน เพราะฉะนั้นในส่วนของโรงเรียนจำนวนน้อยที่ได้รับความสำเร็จในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จึงเป็นโรงเรียนที่ครูหรือผู้บริหารโรงเรียนเป็นคนท้องถิ่นที่มีความปรารถนาจะให้เด็กมีความรู้เรื่องของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองและสืบสานภูมิปัญญา และหรือชุมชนมีความกระตือรือร้นที่จะผลักดันให้โรงเรียนสนองต่อความต้องการของชุมชน

2. การจัดการเรียนการสอน เช่นเดียวกับเรื่องของหลักสูตรการเรียนการสอน การจัดการก็มีลักษณะของการรวมศูนย์จากส่วนกลางทั้งในเรื่องของการจ้างครูและงบประมาณ โดยระบบการสอบบรรจุยังเป็นระบบที่จัดการโดยส่วนกลาง โดยชุมชนไม่มีส่วนรับรู้ รวมทั้งงบประมาณที่จัดสรรที่เป็น

²⁶ ขวัญชีวัน บัวแดง. (2549). องค์การพัฒนาเอกชนกับการส่งเสริมการศึกษาแก่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อัตราเดียวกันทั่วประเทศ ทั้งๆ ที่โรงเรียนที่อยู่ห่างไกลมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าทั้งในเรื่องการก่อสร้าง ค่าอาหารกลางวัน ฯลฯ จึงมีปัญหาว่าครูที่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์หรือจากท้องถิ่นนั้น อาจจะไม่ได้รับบรรจุใน โรงเรียนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หรือท้องถิ่นของตน การที่ครูมาจากท้องถิ่นอื่น มีปัญหาหลายอย่าง ได้แก่ ความไม่คุ้นเคยกับวัฒนธรรม การไม่สามารถสื่อสารได้ดีกับเด็กและผู้ปกครอง ทำให้มีความต้องการจะ ย้าย มีครูที่มาจากที่อื่นและสามารถปรับตัวได้ดี และอุทิศตัวเองเพื่อกลุ่มชาติพันธุ์นั้นหรือท้องถิ่นนั้น แต่ ก็มีอยู่จำนวนไม่มาก

3. การสืบทอดวัฒนธรรม การจัดการศึกษากับการสืบทอดวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน อย่างแยกไม่ออก ในอดีตที่รัฐไม่ได้เข้าไปจัดการศึกษาในระบบให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ การสืบทอด วัฒนธรรมเป็นไปอย่างต่อเนื่องจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง แม้ว่าการปรับเปลี่ยนรูปแบบและเนื้อหาจะ ไม่ได้หยุดนิ่ง แต่เป็นไปตามความสมัครใจและการเห็นสมควรของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ โดยผู้ที่ทำหน้าที่ ถ่ายทอดวัฒนธรรมเริ่มต้นจากคนในครอบครัว และคนในชุมชน ด้วยเหตุนี้เราจะเห็นว่าในอดีตแต่ละ กลุ่มชาติพันธุ์จะมีวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ ทั้งด้านวัตถุ เช่น การแต่งกาย การสร้างบ้าน เนื่องจากมีการ สอนให้ทอผ้า หรือไปร่วมลงแรงสร้างบ้าน ด้านศิลปวัฒนธรรม เช่น การร้องเพลงพื้นบ้าน การเล่นดนตรี พิธีกรรม ฯลฯ เมื่อมีการศึกษาภาคบังคับ และการขยายโรงเรียนในระบบไปสู่พื้นที่ห่างไกลและที่สูง เด็ก และเยาวชนก็เริ่มแยกตัวจากชุมชนมาใช้เวลาส่วนใหญ่ในโรงเรียนที่ถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมของ ชาติไทยและสากล ความห่างเหินจากภาษาและวัฒนธรรมของตนเองมีมากขึ้นอยู่กับระยะเวลาของ การเข้ารับการศึกษาในระบบ ปัจจุบันโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลและบนพื้นที่สูงขยายไปถึงชั้นมัธยมปีที่ 3 ดังนั้นเด็กต้องอยู่ในโรงเรียนนานขึ้น ในกรณีที่โรงเรียนอยู่ในหมู่บ้านหรือใกล้กับหมู่บ้าน เด็กอาจจะยัง ไม่ห่างเหินจากชุมชนมากนัก แต่กระนั้นก็ตาม ในหลายหมู่บ้าน พบว่าเด็กวัยรุ่นที่เรียนหนังสือ เปลี่ยน การแต่งกายไปตามแบบสากล เป็นเสื้อยืด กางเกงขายาวหรือขาสั้น แทนที่จะเป็นชุดตามวัฒนธรรมเดิม รวมทั้งการตัดผมสั้น ซึ่งแสดงให้เห็นค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป หรืออาจจะมีการมีปัจจัยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องเช่น พ่อแม่ผู้ปกครองเองก็มีเวลาทอผ้าน้อยลงเพราะต้องปลูกพืชเพื่อขายที่ต้องใช้เวลาทำงานมากขึ้น สิ่ง ที่สังเกตเห็นได้ชัดอีกประการหนึ่งคือการที่หนุ่มสาวไปร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมน้อยลง

เด็กที่ออกไปเรียนนอกหมู่บ้านเพื่อเรียนต่อในระดับมัธยมปลายหรืออุดมศึกษาจะมีการ เปลี่ยนแปลงมากกว่าเด็กที่เรียนเฉพาะในหมู่บ้านและไม่ไปเรียนต่อ เด็กส่วนใหญ่ต้องไปอยู่หอพักที่ส่วน ใหญ่จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรทางศาสนาทั้งคริสเตียน พุทธ และอิสลาม สิ่งที่เปลี่ยนแปลงมี หลายประการ ได้แก่ การปรับเปลี่ยนความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนา การรับเอาค่านิยมความ ทันสมัย การใช้ภาษาไทยได้คล่องกว่าภาษาชาติพันธุ์ หรือผสมผสานภาษาชาติพันธุ์เข้ากับภาษาไทย การดูถูกการทำงานหนักและการทำการเกษตร สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ เป้าหมายของการทำงานอยู่ที่ในเมือง และต่างประเทศมากกว่าการกลับไปหมู่บ้านของตน เนื่องจากเริ่มไม่คุ้นชินต่อความยากลำบาก และ ต้องการงานที่ให้เงินอย่างสม่ำเสมอมากกว่า อีกประการหนึ่งคือการเรียนและทำงานในเมือง เปิดโอกาส ให้มีการแต่งงานข้ามชาติพันธุ์และข้ามชาติมากขึ้น

ปัญหาการเปลี่ยนศาสนา ในหลายกรณีเป็นความขัดแย้งที่พัฒนาไปสู่ความรุนแรง เนื่องจาก ศาสนาเป็นเรื่องความเชื่อและความศรัทธา เมื่อศาสนาถูกหลบลบลู่ หรือเมื่อคนที่นับถือศาสนานั้นถูกห้าม

ไม่ให้ปฏิบัติ ทำให้เกิดความไม่พอใจและก่อตัวเป็นการแสดงความรุนแรงได้ อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างกันทางศาสนาไม่ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงเสมอไป ความขัดแย้งและความรุนแรงมักจะมี ความเกี่ยวข้องกับเรื่องของอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกลุ่มคนที่ต่าง ศาสนาต้องอยู่ร่วมกันภายใต้อำนาจของรัฐชาติสมัยใหม่ ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้เมื่อนโยบายของรัฐชาติมี ความลำเอียงต่อศาสนาใดศาสนาหนึ่ง หรือปฏิบัติต่อกลุ่มศาสนาในลักษณะที่กลุ่มศาสนาต่าง ๆ ไม่พอใจ นอกจากนี้การต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์และการข้ามชาติทำให้มีการเปลี่ยนศาสนา เกิดความแตกต่างระหว่างศาสนาดั้งเดิมและศาสนาใหม่ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นศาสนาโลก(world religions) ซึ่งหมายถึงศาสนาคริสต์ พุทธ หรืออิสลาม ซึ่งเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่ในปัจจุบันนับถือ โดยแต่เดิม ผู้คนนับถือศาสนาดั้งเดิม ซึ่งนักมานุษยวิทยาชาวตะวันตกรุ่นเก่าที่ทำงานในกลุ่มชนเผ่าทวีปแอฟริกา หรือหมู่เกาะบริเวณเอเชียแปซิฟิก มักจะเรียกรวมว่าลัทธิบูชาผี (animism)²⁷ โดยเน้นอธิบายว่าคน ดั้งเดิมมองว่ามีผีอยู่ทุกหนทุกแห่งในต้นไม้ ภูเขา ฯลฯ และเชื่อมโยงถึงความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์หรือ ของวิเศษ และการอธิบายที่มองว่าคนชนเผ่าหรือชาวเกาะไม่มีความรู้ จึงคิดว่าสิ่งเหนือธรรมชาติเป็น ผู้ทำให้เกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือภัยธรรมชาติ เช่น พายุร้ายฟ้าผ่า รวมทั้งเป็นเรื่องของการ พยายามขจัดความกลัว อย่างไรก็ตาม ในงานศึกษาของ Kwanchewan²⁸ ซึ่งศึกษาการนับถือศาสนาใน กลุ่มกะเหรี่ยง ใช้คำว่าศาสนาดั้งเดิม (traditional religion) แทนที่ คำว่าลัทธิบูชาผี เนื่องจากพบว่า ระบบความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนามีรายละเอียดมากกว่าการมองว่ามีผีอยู่ตามสิ่งต่าง ๆ ใน ธรรมชาติ เช่น ชาวกะเหรี่ยงมีความเชื่อเรื่องผู้สร้างที่เรียกว่า ยว ผู้ที่จัดการเกี่ยวกับความตาย ที่ เรียกว่า โคเส (หรือคล้ายกับยมบาลในความเชื่อของคนไทย) ซึ่งเรื่องราวของสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ เกี่ยวพันกับการปฏิบัติทางพิธีกรรมหรือวัฒนธรรมบางอย่างของคนกะเหรี่ยง อย่างไรก็ตาม ในกรณีของ กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง พบว่าสิ่งที่ เป็นแกนกลางของศาสนาดั้งเดิมนั้น ได้แก่ ลัทธิ บูชาผีบรรพบุรุษ (ancestral spirits cults) ซึ่งมีความเกี่ยวพันกับโครงสร้างทางสังคม การเลือกที่อยู่ อาศัย ลักษณะของบ้านเรือน กฎระเบียบของการแต่งงาน ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ต้องทำสืบทอด ซึ่งเป็น สิ่งที่สำคัญอย่างมากต่อการดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณี และการสืบทอดเชื้อสายจากรุ่นไปสู่รุ่น ยกตัวอย่างกลุ่มกะเหรี่ยง ดังต่อไปนี้

ในกลุ่มกะเหรี่ยง กะเหรี่ยงสะกอเรียกลัทธิบูชาผีบรรพบุรุษว่า *อ้อแค* หรือ *อ้อบกา* ซึ่งมีความหมายตามตัวอักษรว่า กินผี หรือกินผีผู้คุ้มครองครอบครัว เมื่อผู้หญิงแต่งงาน ผีบรรพบุรุษหรือ อ้อบกา นี้ จะติดตามไปอยู่กับผู้หญิงที่บ้านของเธอ โดยจะอยู่ในบริเวณเตาไฟ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมี พิธีกรรม ผีบรรพบุรุษก็จะมาอยู่และรับเอาเครื่องเซ่นไหว้ การสร้างบ้านใหม่หรือครอบครัว นอกจากเตาไฟที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของบ้านแล้ว แมื่บ้านต้องเริ่มเลี้ยงหมู และไก่ ซึ่งจะเรียกว่า “ทอไซ่หิ” สำหรับหมูตัวแรก หรือชาวบ้านจะใช้ภาษาคำเมืองเรียกว่า “หมูเก๊า” หรือหมูต้นตระกูล และ “ซอไซ่หิ”

²⁷ Sir James Frazer. (1993). *The Golden Bough: A Study in Magic and Religion*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited.

²⁸ Kwanchewan Buadaeng. (2003). *Buddhism, Christianity and the Ancestors: Religion and Pragmatism in a Skaw Karen Community of North Thailand*. Chiang Mai: Sprint.

หรือไก่ตัวแรก หรือ “ไก่แก้ว” หรือไก่ตันตระกูล หมูและไก่เหล่านี้เลี้ยงไว้เพื่อทำพิธีอ้อแคโดยเฉพาะ โดยจะเลี้ยงผีเมื่อมีสมาชิกในบ้านไม่สบาย การทำพิธีจะมีผู้เชี่ยวชาญทำนายให้ว่าควรเลี้ยงผีบรรพบุรุษเฉพาะฝ่ายหญิง (แม่บ้าน) หรือควรเลี้ยงฝ่ายชาย(พ่อบ้าน)ด้วย และควรเลี้ยงเป็นเวลากี่วัน ในกรณีที่ป่วยมาก ซึ่งเป็นอาการที่แสดงให้เห็นว่าผีบรรพบุรุษทั้งฝ่ายแม่และพ่อต้องการ “กิน” หรืออาจจะผีที่ไม่รู้จักหลานที่จะมาขอกินด้วย ก็จะเลี้ยงอย่างครบถ้วน 4 วัน โดยในสองวันแรกจะเป็นพิธีเลี้ยงผีฝ่ายแม่ก่อน โดยเริ่มเลี้ยงด้วยไก่ ต่อด้วยหมู สำหรับผีฝ่ายพ่อซึ่งถ้าต้องเลี้ยงอีกสองวันนั้น จะต้องใช้หมูและไก่อื่นที่ไม่ใช่หมูและไก่ที่เลี้ยงเอง

ในพิธีกรรมมีรายละเอียดวิธีการฆ่าหมูฆ่าไก่ ซึ่งทำต่างจากการเลี้ยงผีอื่นๆ ขั้นตอนที่จะเอียดและข้อห้ามต่างๆ ที่ซับซ้อน ที่สำคัญคือสมาชิกของครอบครัวที่สืบเชื้อสายฝ่ายมารดาเดียวกันต้องมาร่วมในพิธีทุกคนขาดไม่ได้ เนื่องจากความครบถ้วนของลูกหลานและความพร้อมเพรียงเป็นเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จของพิธีกรรม และการเลี้ยงผีต้องทำในห้องที่มีเตาไฟ และมีพื้นกระดานที่ทำด้วยปากไม้ไผ่ (ไม้ไผ่ทาบและแผ้วางเป็นพื้นห้อง) เนื่องจากมีขั้นตอนที่จะต้องเอาอาหารหย่อนลงไปทิ้งใต้ถุน

พิธีกรรมอ้อแคจึงเป็นการตอกย้ำการนับถือผีบรรพบุรุษฝ่ายมารดา เพราะผู้ที่เข้าร่วมจะเป็นเฉพาะลูก ไม่รวมลูกสะใภ้ซึ่งถือว่ามีผีบรรพบุรุษของตนเอง เช่นเดียวกับหลานที่เข้าร่วม จะต้องเป็นหลานที่เกิดจากลูกของลูกสาวเท่านั้น เพราะถ้าหากเป็นลูกของลูกชาย ก็ต้องไปอยู่สายผีของลูกสะใภ้ด้วยเหตุนี้ก็ส่งผลถึงการเลือกที่อยู่อาศัยหลังแต่งงาน ที่ผู้ชายจะย้ายเข้ามาอยู่กับบ้านของฝ่ายหญิง ซึ่งนิยมอยู่ใกล้ ๆ บ้านแม่ของตน เนื่องจากสะดวกต่อการเข้าร่วมพิธีอ้อแค เมื่อแต่งงานใหม่ ทั้งคู่อาจจะอยู่บ้านของแม่ฝ่ายหญิงก่อน แต่เมื่อพร้อมหรือเริ่มมีลูกต้องสร้างบ้านใหม่ และย้ายไปอยู่บ้านใหม่ เริ่มเลี้ยงหมูเลี้ยงไก่ โดยถือว่าพร้อมที่จะทำพิธีด้วยตนเอง เมื่อลูกหรือสมาชิกในบ้านเจ็บป่วย

พิธีอ้อแคจึงเป็นพิธีที่ส่งเสริมการจัดการพื้นที่และความสัมพันธ์ทางสังคมใน 4 ลักษณะ 1) การอยู่อาศัยฝ่ายมารดา (matri-locality) โดยผู้ชายย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านของผู้หญิง ตั้งบ้านเรือนในบริเวณที่เป็นเชื้อสายฝ่ายหญิงหรือฝ่ายแม่อยู่อาศัยร่วมกัน 2) การสร้างบ้านมีลักษณะเฉพาะที่คล้ายกัน ได้แก่ มีเตาไฟในบริเวณบ้านที่ทำด้วยไม้ไผ่ 3) บ้านถือว่าเป็นของผู้หญิง ดังนั้นเมื่อแม่บ้านเสียชีวิตลงจะมีการรื้อบ้าน โดยพ่อบ้านจะอาศัยอยู่ต่อไม่ได้ โดยทั่วไปพ่อบ้านต้องย้ายไปอยู่กับลูกสาวที่แต่งงานแล้วมีบ้านใหม่ หรือสร้างบ้านของตนเอง 4) เนื่องจากบ้านเป็นของผู้หญิงที่สืบทอดผีบรรพบุรุษสายหนึ่ง ดังนั้นการที่ลูกสะใภ้จะย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านหลังเดียวกับแม่สามี ทำไม่ได้ เนื่องจากลูกสะใภ้มาจากผีบรรพบุรุษอีกสาย ทำให้เกิดความขัดแย้งกัน 5) ชายและหญิงที่อยู่ในสายผีฝ่ายแม่เดียวกันห้ามแต่งงานกัน

ลัทธินับถือผีบรรพบุรุษในกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ก็จะคล้ายกับของกะเหรี่ยงในด้านความสำคัญที่ลัทธินี้เกี่ยวพันกับลักษณะของโครงสร้างทางสังคม และการจัดการด้านพื้นที่ ต่างกันตรงที่ ถ้าเป็นการสืบเชื้อสายฝ่ายบิดา ผู้ชายก็จะเป็นผู้สืบเชื้อสาย และดูแลหิ้งผีบรรพบุรุษ เช่นในกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ลีซู อ่าข่า ฯลฯ นอกจากนี้รายละเอียดของพิธีกรรมจะแตกต่างกันไป ในกลุ่มอ่าข่า มีระบบการตั้งชื่อ ที่เชื่อมโยงจากบรรพบุรุษลงมาจนถึงรุ่นปัจจุบัน โดยใช้คำท้ายของชื่อบรรพบุรุษเป็นคำแรกของชื่อรุ่นต่อมา ทุกครั้งที่มีการพิธีกรรมจะมีการทอชื่อตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงชื่อของตน เพื่อตอกย้ำการสืบเชื้อสายบรรพบุรุษ มีหิ้งผีในบริเวณห้อง และการทำพิธีหลายครั้งต่อปี

นอกเหนือจากลัทธิบูชาผีบรรพบุรุษแล้ว กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยทรัพยากรธรรมชาติ ยังเชื่อและให้ความเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติ ซึ่งถูกเรียกเป็นเทพหรือผี น้ำ ดิน ป่า ต้นไม้ ลำธาร ฯลฯ ซึ่งการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติ แสดงออกในพิธีกรรมที่สื่อสาร บูชา ขอขมา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมดังกล่าวมีทั้งที่ทำโดยบุคคล ครอบครัว

รัฐชาติสมัยใหม่และโลกาภิวัตน์ทำให้ศาสนาดั้งเดิมซึ่งผูกติดกับเวลาและสถานที่ที่แน่นอน ทั้งในลัทธิพิธีบูชาผีบรรพบุรุษที่ต้องมีสถานที่ที่จัดที่มีลักษณะเฉพาะ และการวางกฎเกณฑ์ให้สมาชิกในสายตระกูลเข้าร่วมทุกคน เป็นไปได้ยากในปัจจุบันที่สมาชิกทุกคนไม่ได้อยู่ร่วมกันในที่เดียวกันเหมือนในอดีต หากแต่สมาชิกต้องไปเรียนหนังสือหรือทำงานนอกหมู่บ้าน สำหรับสมาชิกในครอบครัวที่ต้องไปเรียนหรือทำงานในเมืองเป็นเวลานาน และไม่ได้รับพิธี ทำให้เกิดผลลบแก่ครอบครัวและต่อตัวเอง ในขณะเดียวกัน การอยู่อาศัยในพื้นที่ในเมืองหรือต่างประเทศ ทำให้ขาดการปกป้องจากเทพหรือผี ซึ่งในศาสนาดั้งเดิมการเข้าร่วมพิธีจะต้องกระทำที่สถานที่เฉพาะในหมู่บ้าน นอกจากนี้ การที่ไม่มีผู้สืบทอดตำแหน่งผู้นำทางศาสนา เนื่องจากผู้ที่สืบทอดได้ต้องย้ายไปทำงานที่อื่นหรือคนรุ่นใหม่ไปเรียนหนังสือ ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การปฏิบัติศาสนาดั้งเดิมกลายเป็นภาระหนัก ในขณะเดียวกัน การเผยแพร่ศาสนาโลก ก็เข้ามาเสนอเป็นทางเลือกของชาวบ้าน การเป็นศาสนาโลกของผู้ที่มีอำนาจเช่นชาวต่างประเทศ หรือชาวเมือง โดยมีรัฐให้การสนับสนุน ความเป็นสากลที่ไม่ติดกับสถานที่เฉพาะ แต่ทุกคนในฐานะปัจเจกสามารถเข้าร่วมกับโบสถ์หรือวัดได้ทุกที่ โดยสามารถสื่อสารกับพระเจ้าได้ทุกที่ทุกเวลา อีกทั้งสามารถสร้างชุมชนที่มีสมาชิกที่หลากหลาย ให้การยอมรับแม้จะมาจากพื้นฐานชนเผ่าที่ยากจน ประกอบกับการช่วยเหลือในด้านเศรษฐกิจหรือช่องทางการสร้างฐานะและอำนาจได้มากขึ้น ทำให้ศาสนาโลกเป็นทางเลือกมากขึ้น มีการเปลี่ยนศาสนากันมากขึ้น โดยรับเอาศาสนาคริสต์นิกายที่หลากหลาย ศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม ทั้งนี้ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ที่นับถือศาสนาดั้งเดิม ปัจจุบันรับเอาศาสนาโลกกันทุกกลุ่ม ในสัดส่วนที่มากน้อยต่างกัน

แม้จะมีการรับเอาศาสนาโลก ศาสนาดั้งเดิมไม่ได้หายไปทั้งหมด สำหรับผู้ที่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์และอิสลามจะละทิ้งลัทธิบูชาผีบรรพบุรุษไป แต่อาจจะมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติและความเชื่ออื่นๆ ในระดับต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความเข้มงวดของแต่ละนิกาย ความเข้มงวดของผู้ปฏิบัติงานทางศาสนา และขึ้นอยู่กับตัวผู้ปฏิบัติเอง สำหรับผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ จะยังคงลัทธิบูชาผีบรรพบุรุษและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติมากกว่าผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์และอิสลาม เนื่องจากการที่ศาสนาพุทธในสังคมไทยผสมผสานกับความเชื่อในผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติมาเป็นเวลานาน ด้วยเหตุนี้แม้แต่คนไทยที่นับถือพุทธ ก็ผสมผสานความเชื่อทางไสยศาสตร์ในทุกพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีกระแสการรื้อฟื้นศาสนาดั้งเดิม เช่น กรณีกลุ่มอาข่าที่เห็นได้ชัดเจน โดยปรับเปลี่ยนให้เป็นศาสนาที่ทันสมัยมากขึ้น โดยปรับเปลี่ยนกฎระเบียบใหม่ เช่น การห้ามฆ่าลูกแฝด การให้ผู้หญิงสามารถทำพิธีได้ เป็นต้น

ความแตกต่างทางศาสนาโดยตัวของมันเอง ไม่ได้ทำให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงแน่นอนว่า ผู้ที่นับถือศาสนาหนึ่งอาจจะไม่ชอบหรือไม่เห็นด้วยในความเชื่อและวิธีปฏิบัติของศาสนาอื่น แต่การเกิดความขัดแย้งและความรุนแรงเป็นไปได้น้อยมาก ถ้าหากไม่มีปัจจัยความขัดแย้งและช่วงชิง

ทางเศรษฐกิจและการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังตัวอย่างงานศึกษาของอเล็กซานเดอร์ ฮอร์สต์มาน (Alexander Horstmann)²⁹ ที่ชี้ให้เห็นว่าคนพุทธและคนมุสลิมในภาคใต้ของประเทศไทยเคยอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่มีปัญหามาเป็นเวลายาวนาน การแต่งงานข้ามศาสนาและการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจมีผลทำให้ความสัมพันธ์เป็นไปในลักษณะที่พึ่งพาอาศัยกัน งานวิทยานิพนธ์ของจักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง³⁰ ศึกษาประวัติศาสตร์ โครงสร้างความสัมพันธ์ในระหว่างคนมุสลิมเอง และระหว่างคนมุสลิมกับคนกลุ่มอื่นๆ ที่ทำการค้าอยู่บริเวณชายแดน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งมีด่านการค้าที่ถูกต้องตามกฎหมาย จักรพันธ์พยายามโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพธุรกิจของคนมุสลิม อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และศาสนาในลักษณะที่เป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อกันและกัน และทำให้สามารถอยู่ร่วมกับคนกลุ่มอื่นในลักษณะพหุสังคมได้

การเกิดของรัฐชาติอาจมีผลทำให้เกิดความขัดแย้งในทางศาสนา ถ้ารัฐชาติให้ศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ แล้วสนับสนุนศาสนานั้นมากกว่า และไม่ได้เปิดพื้นที่ให้ทุกศาสนาได้มีอิสระในการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน หรือไม่ได้เปิดพื้นที่ให้มีการทำความเข้าใจและเคารพซึ่งกันและกัน อาจจะทำให้ความแตกต่างกลายเป็นความขัดแย้งหรือความรุนแรงขึ้นได้ เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เป็นชนวนขึ้นมา ตัวอย่างเช่น ความขัดแย้งระหว่างศาสนาพุทธและอิสลามในประเทศพม่าที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ บางครั้งพระสงฆ์เป็นผู้นำการก่อความรุนแรงเอง มีการเผาสถานที่ปฏิบัติทางศาสนา การปะทะกันระหว่างคนพม่าที่นับถือศาสนาพุทธและคนโรฮิงยาที่นับถือศาสนาอิสลาม การเผาบ้าน ทำร้ายจนเสียชีวิตและบาดเจ็บ ต้องกลายเป็นผู้ลี้ภัย สื่อสารมวลชนรวมทั้งสื่อดิจิทัลอื่นๆ ในยุคสมัยใหม่ ก็มีส่วนในการทำให้ความขัดแย้งขยายตัวหรือพัฒนาเป็นความรุนแรงได้

นอกจากนี้รัฐชาติสมัยใหม่รวมทั้งโลกาภิวัตน์ที่เน้นเศรษฐกิจแบบเงินตราและวัฒนธรรมสมัยใหม่ อาจมีนโยบายที่ส่งเสริมเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษาที่ขัดแย้งกับอุดมการณ์ หรือคุณค่าที่กลุ่มศาสนาบางกลุ่มยึดถือ ทำให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรง เช่น กรณีคนทิเบตเผาตัวเองตายประท้วงนโยบายของจีนในทิเบตที่พยายามจะกลืนวัฒนธรรมทิเบต กรณีกลุ่มกะเหรี่ยงลัทธิฤๅษีกลุ่มหนึ่งที่เคยฆ่าตำรวจตระเวนชายแดนกลุ่มหนึ่งที่มาทำลายสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือการที่กลุ่มคนมุสลิมบางกลุ่มในภาคใต้ของประเทศไทยไม่พอใจนโยบายการส่งเสริมเศรษฐกิจที่ขัดแย้งกับหลักการทางศาสนา หรือไม่พอใจระบบการศึกษาของประเทศไทย ที่เข้าไปเปลี่ยนวัฒนธรรมมลายูมุสลิม แสดงออกเป็นการฆ่าครู และเผาโรงเรียน บางครั้งการแย่งชิงทรัพยากรหรืออำนาจทางการเมือง อาจทำให้กลุ่มคนที่กำลังช่วงชิงอำนาจกันอยู่นั้นใช้ศาสนาสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มเพื่อหาผู้สนับสนุนหรืออ้างเพื่อได้มาซึ่งสิทธิในทรัพยากร

²⁹ Alexander Horstmann. (2011). "Living together: the Transformation of multi-religious coexistence in Southern Thailand". *Journal of Southeast Asian Studies*. 42 (October), pp. 487-510.

³⁰ จักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง. (2543). ชุมชนมุสลิมในเมืองตลาดชายแดนไทย-พม่า: สัมพันธภาพระหว่างพหุสังคมวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจและการดำรงชาติพันธุ์ (วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กล่าวโดยสรุป ปัญหาที่สำคัญของชนกลุ่มน้อยที่เคยมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาธรรมชาติ คือ การที่รัฐชาติประกาศเขตป่าอนุรักษ์หรือป่าสงวนทับพื้นที่ที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกิน ทำให้เขากลายเป็นผู้ที่อยู่อาศัยและทำกินอย่างผิดกฎหมาย ชีวิตไม่มั่นคงเพราะอาจจะถูกจับกุมคุมขัง การเรียกร้องสิทธิในที่ทำกินที่ใช้มาตั้งแต่บรรพบุรุษมีความยากลำบากเนื่องจากขั้นตอนทางกฎหมายที่ยุงยาก เสียค่าใช้จ่ายสูง และอคติทางชาติพันธุ์ที่มองว่าชนกลุ่มน้อยเป็นผู้ที่ทำลายทรัพยากร เป็นคนอื่น ที่มาจากที่อื่น จึงควรจะคำนึงถึงผลประโยชน์หรือเสียสละให้คนกลุ่มใหญ่ในชาติ โดยการงดเว้นการใช้ทรัพยากรที่เป็นของชาติ การที่ชนกลุ่มน้อยไม่อาจดำรงวิถีชีวิตดั้งเดิมได้ ก็มีส่วนถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่อยู่ในวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม นอกเหนือจากปัจจัยสำคัญที่เด็กและเยาวชนต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในระบบโรงเรียน รับเอาอุดมการณ์ของรัฐบาล และเรียนรู้เรื่องชาติและโลกภายนอกมากกว่าเรื่องของท้องถิ่นและวัฒนธรรมของตนเอง ปัจจุบันวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยที่ได้รับการส่งเสริมมักจะเป็นวัฒนธรรมที่ดูแปลก น่าตื่นเต้นหรือตื่นตาตื่นใจ เพื่อความบันเทิงหรือประสบการณ์ที่แปลกใหม่ของนักท่องเที่ยวที่มาเยือน มากกว่าวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การทำไร่หมุนเวียน ฯลฯ การเข้าถึงสิทธิในการศึกษาทางเลือกและการดำรงวัฒนธรรม ต้องอาศัยเวลานาน ในการเจรจาต่อรองและร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ในการพัฒนาไปในทิศทางที่เป็นผลดีทั้งต่อบุคคลและสังคมโดยรวม

กล่าวโดยสรุป การที่ชนกลุ่มน้อยยังไม่ได้รับสิทธิความเป็นพลเมืองของรัฐบาลและพลเมืองของโลก อย่างเต็มที่ และในหลายแห่งไม่ได้รับสิทธิในการตัดสินใจและการปกครองตนเอง รวมทั้งสิทธิในการดำรงชีวิตและวัฒนธรรม เป็นปัญหาที่นำไปสู่ความขัดแย้งได้ ทั้งระหว่างชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่ ระหว่างชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาล และระหว่างชนกลุ่มน้อยด้วยกันที่ได้รับสิทธิไม่เท่าเทียมกันหรือมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน และที่สำคัญความขัดแย้งอาจนำไปสู่ความรุนแรงได้ ปัญหาความขัดแย้งทางชาติพันธุ์เป็นปัญหาที่สำคัญที่แต่ละประเทศมีความพยายามแก้ไข เนื่องจากเป็นปัญหาที่อาจก่อให้เกิดความสูญเสียทั้งในด้านเศรษฐกิจ การบาดเจ็บล้มตาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อชนกลุ่มน้อยใช้วิธีการต่อสู้ด้วยอาวุธเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิดังกล่าว นอกจากการจัดการป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้ง หรือแก้ไขความขัดแย้ง และพิจารณาการให้สิทธิเสรีภาพในด้านต่างๆ แล้ว รัฐบาลยังต้องส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาชนกลุ่มน้อยบนพื้นฐานศักยภาพของชนกลุ่มน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของภูมิปัญญาในด้านต่างๆ

กิจกรรม 6.2.3

ชนกลุ่มน้อยใช้วิธีการใดเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิในการดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรม จงอธิบายมาพอเข้าใจ

แนวตอบกิจกรรม 6.2.3

การดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชนกลุ่มน้อยมักจะประสบปัญหา จากโครงการพัฒนาสู่ความทันสมัยของรัฐบาลและทุน ชนกลุ่มน้อยมักจะมีเรียกร้องสิทธิในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อดำรงวิถีชีวิตดั้งเดิมและให้รัฐส่งเสริมวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบูรณาการเข้ากับระบบการศึกษาสมัยใหม่ อีกทั้งยังได้เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยอย่างถูกต้องผ่านสื่อต่างๆ นอกจากนี้ชนกลุ่มน้อยเองก็เริ่มมีการทำวิจัยท้องถิ่น การจัดการสัมมนาและกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์และแลกเปลี่ยนทั้งสำหรับคนในกลุ่มเองและระหว่างกลุ่มต่างๆ

ตอนที่ 6.3

การพัฒนาชนกลุ่มน้อยในบริบทโลก

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 6.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 6.3.1 การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ดั้งเดิมของชนกลุ่มน้อย
- 6.3.2 การพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
- 6.3.3 การพัฒนาแนวทางการดำรงอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม

แนวคิด

1. การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ดั้งเดิมของชนกลุ่มน้อย เช่น ด้านวิถีการดำรงชีวิต การรักษาพยาบาล หัตถกรรม ฯลฯ ควรจะเกิดจากการตระหนักในคุณค่าขององค์ความรู้ดั้งเดิม และร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนพัฒนาต่อยอด
2. การพัฒนาทุนทางสังคมหมายถึง การรวมกลุ่ม เชื่อมโยงเครือข่าย เพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกันบนพื้นฐานความสัมพันธ์ของชุมชนและประเพณีปฏิบัติที่ดำเนินต่อมา และการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจต้องพิจารณาว่าเป็นการทำลายทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้วหรือไม่
3. การพัฒนาแนวทางการดำรงอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรมทำให้กลุ่มวัฒนธรรมที่หลากหลายในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เข้าใจและเคารพซึ่งกันและกัน สามารถแก้ไขความขัดแย้งต่างๆ ได้โดยไม่ต้องอาศัยความรุนแรง

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาตอนที่ 6.3 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. อธิบายแนวทางการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ดั้งเดิมของชนกลุ่มน้อยได้
2. อธิบายลักษณะของทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยได้
3. วิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของแนวทางการจัดการแบบพหุวัฒนธรรมได้

ความนำ

โดยทั่วไปผู้คนจะมองภาพลักษณ์ของชนกลุ่มน้อยในด้านลบ เช่น การมีวิถีชีวิตที่ไม่ทันสมัย การไม่จงรักภักดีต่อชาติ การไม่บูรณาการเข้ากับวัฒนธรรมของชาติอย่างเต็มที่ แต่ในความเป็นจริง ชนกลุ่มน้อยโดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีชีวิตอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ จะมีการสั่งสมคลังภูมิปัญญาและความรู้ในเรื่องธรรมชาติ ทั้งเรื่องพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ลักษณะของภูมิประเทศ และความสามารถที่จะใช้วัสดุตามธรรมชาติมาสนองตอบความต้องการของมนุษย์ทั้งสิ้นประการ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค งานศิลปหัตถกรรมของชนกลุ่มน้อยชาติพันธุ์ แสดงให้เห็นถึงงานฝีมือที่ปราณีต มีสุนทรีย์ภาพ และให้ความหมายต่อชีวิต ศักยภาพเหล่านี้ ทางรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะได้มีการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ อีกทั้งพัฒนาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกของชนกลุ่มน้อย และนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติของชนหลายกลุ่มในสังคมที่ได้รับการกระจายผลประโยชน์ ลดความเหลื่อมล้ำต่ำสูง

เรื่องที่ 6.3.1

การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ดั้งเดิมของชนกลุ่มน้อย

ชนกลุ่มน้อยที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์จะมีคลังความรู้ดั้งเดิมอยู่มาก เนื่องจากการยังคงวิถีชีวิตแบบ โกลีลิตวัฒนธรรมชาติหรือยึดเหนี่ยวอยู่กับกลุ่มและชุมชนอยู่ในระดับต่างๆ กัน ไม่ได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไป ตามโลกสมัยใหม่ที่มีลักษณะของการเป็นอุตสาหกรรมที่มีการผลิตผลิตภัณฑ์คราวละมากๆ (mass production) และความเป็นเมืองที่ไม่ได้ทำการผลิตแต่เน้นการบริโภค องค์ความรู้แบบดั้งเดิม อาจแบ่ง ได้เป็นหลายด้าน ได้แก่ 1) ด้านพันธุ์พืช ทั้งที่เป็นอาหาร เครื่องมือใช้สอยและยารักษาโรค 2) ด้าน ศิลปกรรม หัตถกรรมและสถาปัตยกรรม เช่น การผลิตเส้นใย การทอผ้า การสร้างบ้านเรือนหรืออาคารที่ใช้ ในพิธีกรรมหรือในงานต่างๆ การผลิตเครื่องใช้จากไม้ ไม้ไผ่ หวาย ดิน เป็นต้น และ 3) ด้านความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับตำนาน นิทาน การแสดงหรือการเล่นในรูปแบบต่างๆ องค์ ความรู้เหล่านี้เรียกอีกแบบว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ที่ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมของสหประชาชาติ (UNESCO) ให้ความสำคัญในการ เก็บรวบรวม บันทึก และให้ความคุ้มครอง

ในระยะเวลาสี่สิบปีที่ผ่านมา องค์ความรู้ดั้งเดิมได้รับความสนใจในการพัฒนาต่อยอดมากขึ้น เมื่อเกิดวิกฤตการณ์หลายอย่างในสังคมอันเป็นผลจากการพัฒนาสู่ระบบทุนนิยม ที่เน้นการเจริญเติบโต ทางเศรษฐกิจ แต่ไม่ได้สนใจเรื่องผลกระทบต่อธรรมชาติ ภูมิปัญญาด้านประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ ของชนกลุ่มน้อยชาติพันธุ์ได้รับการศึกษาในฐานะที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ความเคารพของคนที่มิต่อ ธรรมชาติหรือการที่คนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ โดยไม่ได้มองว่าธรรมชาติคือทรัพยากรที่คนจะ นำมาใช้ประโยชน์หรือตัดแปลงเพื่อความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับ ธรรมชาติ นั้น มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นตัวเชื่อม ทำให้กฎเกณฑ์การอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติ นั้น ได้รับการปฏิบัติ ยกตัวอย่างพิธีกรรมการเลี้ยงผีต้นน้ำ ที่เป็นการแสดงเคารพต่อผีที่เปรียบเสมือน เจ้าของป่าต้นน้ำ เป็นการขอคุณผีต้นน้ำที่รักษาป่าทำให้ชาวบ้านมีน้ำใช้ ขณะเดียวกันการมาร่วมกัน ทำพิธีก็เป็น การต่อยอดกฎเกณฑ์การปฏิบัติต่อพื้นที่ต้นน้ำที่คนในชุมชนต้องยึดถือร่วมกัน เช่น การไม่ ตัดไม้ในบริเวณป่าต้นน้ำ เป็นต้น

สำหรับงานศิลปกรรม หัตถกรรม และสถาปัตยกรรม ก็มีการศึกษาถึงความหมายและคุณค่าของ งานเหล่านี้ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาต่อยอดในเรื่องรูปแบบ และการออกแบบการผลิต ในบริบทของ การพัฒนาให้กลายเป็นเมืองที่ผู้คนต้องการการบริโภคสินค้าที่มีรูปแบบใหม่ๆ และในบริบทที่ตลาดการ ท่องเที่ยวมีเติบโตอย่างรวดเร็ว

สำหรับการพัฒนาพันธุ์พืชพื้นบ้านก็เป็นไปอย่างคึกคักมากขึ้น เนื่องจากวิกฤตของการเกิด โรคนิ่วไข้เจ็บที่มาจากการใช้ชีวิตหรือไลฟ์สไตล์ที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การเพิ่มขึ้นของโรคมะเร็ง ความ ดันโลหิตสูง ไชมันต์ต้นในเส้นเลือด โรคหัวใจ ฯลฯ เกิดกระแสความนิยมอาหารท้องถิ่นที่ปลอดภัยพิช และอุดมด้วยสารอาหาร มีรสชาติที่หลากหลายอันเนื่องจากความหลากหลายของพันธุ์พืชในท้องถิ่นมี

มากขึ้น เกิดองค์กรผู้ผลิต ผู้บริโภคและตลาดสินค้าที่ปลอดสารเคมีหลายแห่ง นอกจากนี้การวิจัยพืชพื้นบ้านและสมุนไพรหลายอย่าง พบว่ามีประสิทธิภาพในการบำรุงร่างกายและรักษาโรค ซึ่งก็ได้มีการนำไปวิจัยและสกัดออกเป็นตัวยา ทำให้องค์ความรู้ด้านพืชพันธุ์มีการต่อยอดให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจในชุมชนและช่วยเหลือสังคมในวงกว้าง

องค์ความรู้ดั้งเดิมมีข้อจำกัดในลักษณะที่มีความเฉพาะในบริบทของพื้นที่และเวลา เช่น พืชสมุนไพรที่ปลูกได้บางพื้นที่ การเก็บเกี่ยวในช่วงเวลาที่แน่นอนต่างกันในแต่ละพื้นที่ อันมีผลต่อสรรพคุณที่แตกต่างกัน รวมทั้งการใช้ในเชื่อมโยงกับความเชื่อและลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมที่เฉพาะ เช่น การใช้สมุนไพรโดยหมอพื้นบ้านที่มีคุณธรรมและคาถาอาคม เป็นต้น การต่อยอดองค์ความรู้ดั้งเดิม ทั้งในด้านการผสมผสานกับความรู้ใหม่และสร้างรูปแบบใหม่ เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ทั้งที่เป็นของกินของใช้หรือยารักษาโรค ควรดำเนินไปด้วยความร่วมมือระหว่างนักวิชาการหรือนักวิทยาศาสตร์กับชุมชน เพื่อทำความเข้าใจอย่างละเอียดถึงเงื่อนไขของการพัฒนาไม่เพียงแต่ด้านวิทยาศาสตร์เท่านั้นแต่เป็นด้านสังคมศาสตร์ด้วย ในอดีตที่ผ่านมาแม้จะมี โครงการการพัฒนาความรู้ดั้งเดิมอย่างต่อเนื่อง แต่ก็ยังทำได้ไม่ครอบคลุมมากนัก อันเนื่องจากข้อจำกัดเรื่องงบประมาณของการวิจัย และจำนวนของนักวิชาการที่จะลงมาทำงานร่วมกับชาวบ้านหรือชุมชน ในขณะที่เดียวกันชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง ผู้สูงอายุที่มีความรู้ดั้งเดิมเริ่มมีน้อยลง เด็กและเยาวชนเข้ามารับการศึกษาแบบใหม่ ทำให้ขาดความรู้ดั้งเดิม ทำให้การพัฒนาต่อยอดความรู้ดั้งเดิมอาจจะทำไม่ทัน และไม่ครอบคลุม นอกจากนี้ความรู้ดั้งเดิมเกิดจากการที่คนทำงานสัมพันธ์กับธรรมชาติและอยู่ร่วมกันในชุมชน ทว่าเมื่อสมาชิกชนกลุ่มน้อยชาติพันธุ์ย้ายไปอยู่ในเมืองก็ทำให้ความรู้ดั้งเดิมไม่ได้รับการสืบทอด

กิจกรรม 6.3.1

ชนกลุ่มน้อยควรจะพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ดั้งเดิมของตนเองอย่างไร จงอธิบายมาพอเข้าใจ

แนวตอบกิจกรรม 6.3.1

ชนกลุ่มน้อยมีองค์ความรู้ดั้งเดิมในทุกด้าน อันเป็นผลจากการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น ด้านวิถีการดำรงชีวิต การรักษาพยาบาล หัตถกรรม ฯลฯ องค์ความรู้ดั้งเดิมเหล่านี้กำลังสูญหายไปเนื่องจากวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยมากยิ่งขึ้น การต่อยอดองค์ความรู้ดั้งเดิมควรเกิดจากการตระหนักในคุณค่าขององค์ความรู้ดั้งเดิมและร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน พัฒนาต่อยอด ทั้งในด้านของการทำวิจัยเพื่อทำความเข้าใจและเผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้อง พัฒนาต่อยอดรูปแบบหรือผลิตภัณฑ์ รวมทั้งด้านการตลาด

เรื่องที่ 6.3.2

การพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

การพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของชนกลุ่มน้อยจำเป็นต้องพัฒนาไปด้วยกัน ไม่เฉพาะแต่ทุนทางเศรษฐกิจ แต่ต้องสอดคล้องกับทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ในการพัฒนาสู่ระบอบเศรษฐกิจเงินตรา หน่วยงานและโครงการด้านการพัฒนา มักจะมีสมมุติฐานว่า การที่ชนกลุ่มน้อยไม่สามารถทำกิจกรรมที่สร้างรายได้ที่เป็นตัวเงินนั้น เป็นเพราะขาดเงินทุน จึงมีโครงการก่อตั้งกองทุนในหมู่บ้านเพื่อให้กู้ยืม บางหมู่บ้านมีหลายกองทุน เพราะแต่ละโครงการก็จะตั้งกองทุนแยกกัน เพื่อให้ชาวบ้านกู้ยืมไปทำกิจการที่โครงการนั้นส่งเสริม จากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่าการดำเนินงานกองทุนของหมู่บ้านจำนวนมากไม่ได้รับความสำเร็จเท่าที่ควร โดยมีสองลักษณะ ลักษณะแรกเงินกู้ที่ยืมไปไม่ได้นำไปใช้ในการลงทุนในกิจการที่จะทำให้ได้ผลต่อยอดเป็นรายได้ แต่กลับนำไปใช้ซื้อสิ่งของอุปโภคบริโภคหรือใช้ตามความจำเป็นของครัวเรือน อีกลักษณะหนึ่งคือ การลงทุนในการผลิตสินค้าเมื่อทำไปแล้ว ไม่ได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า เพราะไม่ได้มีการวางแผนที่ดีพอในเรื่องชนิดและรูปแบบของสินค้า รวมทั้งการตลาด ทำให้ขายไม่ได้หรือขาดทุน

การส่งเสริมให้มีการเพิ่มทุนทางเศรษฐกิจ จึงต้องสอดคล้องกับทุนทางสังคมที่ชนกลุ่มน้อยมี ซึ่งหมายถึงกลุ่มและเครือข่ายที่ทำให้การผลิต การค้าและการบริการ ได้รับความสำเร็จ อีกทั้งสอดคล้องกับทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงความรู้ ภูมิปัญญา และทักษะที่มีอยู่ ที่จะได้รับการต่อยอดเพื่อให้ฐานะทางเศรษฐกิจของชนกลุ่มน้อยดีขึ้น

กิจกรรม 6.3.2

แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมของชนกลุ่มน้อยควรเป็นอย่างไร จงอธิบายมาพอเข้าใจ

แนวตอบกิจกรรม 6.3.2

ทุนทางสังคมหมายถึงการรวมกลุ่ม เชื่อมโยงเครือข่าย เพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกัน บนพื้นฐานความสัมพันธ์ของชุมชนและประเพณีปฏิบัติที่ดำเนินต่อมา การพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจต้องพิจารณาว่าเป็นการทำลายทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้วหรือไม่ เช่น การสนับสนุนกองทุนหมู่บ้านจะทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งหรือไม่ แต่ควรใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้วหรือรื้อฟื้นเพื่อการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจเป็นไปในทิศทางที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นและเป็นประโยชน์ต่อคนในชุมชนอย่างถาวรหน้ากัน

เรื่องที่ 6.3.3

การพัฒนาแนวทางการดำรงอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรมนิยม

ทุกประเทศประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์และกลุ่มศาสนาที่หลากหลาย และความหลากหลายเหล่านี้ยิ่งเพิ่มมากขึ้น จากการที่มีคนอพยพโยกย้ายจากประเทศหนึ่งไปอยู่อาศัยทั้งชั่วคราวและถาวรในอีกประเทศหนึ่ง เพื่อให้สังคมที่ประกอบไปด้วยความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนาอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และสร้างสรรค์ หลายประเทศเลือกเอาแนวทางที่เรียกว่าพหุวัฒนธรรมนิยม (Multiculturalism) ซึ่งถือเป็นอุดมการณ์ชนิดหนึ่งที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยในทางการเมืองหมายถึง การยอมรับหรือเคารพความแตกต่างของวัฒนธรรมที่หลากหลายในสังคม นโยบายที่ส่งเสริมการดำรงอยู่ซึ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรม และหลีกเลี่ยงการทำให้วัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งมีสถานะที่สูงกว่าวัฒนธรรมอื่น เน้นความเท่าเทียมในด้านโอกาสของการเข้าถึงทรัพยากร การศึกษา และการพัฒนา ยุติการกีดกันและการลิดรอนสิทธิมนุษยชน พหุวัฒนธรรมนิยม มักจะใช้ในความหมายที่ตรงกันข้ามกับแนวคิดการ"กลืนกลาย" (assimilationism) อาจจะเป็นเปรียบเป็น "ซามสลัด" (salad bowl) หรือ "แผ่นเชื่อมต่อทางวัฒนธรรม" (cultural mosaic) ที่เปิดโอกาสให้แต่ละองค์ประกอบไม่ว่าจะเป็นมะเขือเทศ หัวหอม หรือผักสลัด หรือแผ่นกระเบื้องต่างสี สามารถอยู่ร่วมกันได้ทำให้เกิดองค์รวมที่น่ารับประทานหรือน่าดู ในขณะที่แต่ละองค์ประกอบยังดำรงคุณลักษณะของตนเอง ไม่หลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกับส่วนอื่น

นอกจากนี้ความหมายของพหุวัฒนธรรมนิยม ยังเกี่ยวพันกับเรื่องสิทธิของกลุ่ม ซึ่งเป็นสิทธิในการปกครองตนเองในระดับต่าง ๆ สิทธิทางวัฒนธรรม และสิทธิในการมีตัวตน³¹ ดังที่ Brown (2000) อ้างในชยันต์ วรรณนะภุติ³² กล่าวถึงการสร้างอัตลักษณ์ชาติแบบพหุวัฒนธรรม (Multiculturalist national identity) ที่เน้นให้แต่ละกลุ่มดำรงอัตลักษณ์ของตน เน้นการกระจายอำนาจและทรัพยากรที่เป็นธรรมให้แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีตัวตนเป็นปากเสียง เช่น ปกครองแบบสหพันธรัฐ ให้สิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยยอมรับสิทธิในด้านศิลปกรรม ให้กฎหมายจารีตชุมชน มีฐานะเหนือกว่าสิทธิส่วนบุคคล ให้สิทธิในทางวัฒนธรรม เช่น การใช้ภาษา

ตัวอย่างของนโยบายและมาตรการพหุวัฒนธรรมประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก³³ ได้แก่ การออกกฎหมายพหุวัฒนธรรม ในประเทศแคนาดา การจัดงบประมาณในทุกกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อชำระรักษา

³¹ W. Kymlicka. (1995). *Multi-cultural Citizenship: a Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press.

³² ชยันต์ วรรณนะภุติ. (2551). ชาตินิยม ชาติพันธุ์และพหุวัฒนธรรม: รัฐและนโยบายชาติพันธุ์ของประเทศในอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการพหุวัฒนธรรมและชาตินิยม. วันที่ 22-23 ธันวาคม 2551 ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติ โรงแรมดิเอ็มเพรส จังหวัดเชียงใหม่

³³ สุภางค์ จันทวานิช. (ม.ป.ป.). *พหุวัฒนธรรมความเป็นไปได้ในสังคมไทย*. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัฒนธรรมของตน มีการเปิดโอกาสให้จัดรายการวิทยุ/หนังสือพิมพ์/โทรทัศน์ในภาษาของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ ให้มีการทดสอบในภาษาของทุกชาติพันธุ์ เช่น สอบใบขับขี่ สอบภาษาต่างประเทศในโรงเรียน ให้มีการเฉลิมฉลองและมีวันหยุดทางศาสนา วันหยุดนักขัตฤกษ์ของทุกกลุ่ม ยอมให้แต่งกายตามประเพณี ความเชื่อทางศาสนาในสังคมโดยทั่วไป โรงเรียน กองทัพ ให้ถือสัญชาติได้สองสัญชาติ (dual citizenship) ให้สัญชาติแก่บุตรหลานผู้ย้ายถิ่น ให้สิทธิเหมือนได้สัญชาติ แต่ไม่ต้องแปลงสัญชาติ ยืนยันสิทธิในการพูดภาษาของกลุ่มและการปฏิบัติทางวัฒนธรรม สนับสนุนศิลปะและวัฒนธรรมของทุกกลุ่ม ให้ผู้ย้ายถิ่นได้มีตัวแทนในเวทีการเมือง การศึกษา กำลังแรงงาน จัดให้มีบริการแปลและล่ามในบริการสาธารณะที่จำเป็น และยืนยันสิทธิการเข้าถึงบริการเหล่านี้ และมีมาตรการป้องกันการเลือกปฏิบัติและขจัดการเหยียดผิว

หลักการของพหุวัฒนธรรมนิยมจะส่งเสริมให้ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ในแต่ละประเทศมีสิทธิและเสรีภาพในการดำรงวัฒนธรรม และมีความเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตามแนวทางพหุวัฒนธรรมก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ที่เน้นการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ก็มีนัยของการทำให้พรมแดนทางชาติพันธุ์เด่นชัด แน่นนอน ตายตัว ดังที่ไมเคิล เฮอร์ซเฟลด์ (Michael Herzfeld)³⁴ กล่าวไว้ว่า พหุวัฒนธรรมโดยพื้นฐานแล้วเป็นโครงการทางการเมือง และเป็นแนวทางที่สำคัญและอาจจะเป็นแนวทางที่มีปัญหา (controversial) ใน “การเมืองเชิงอัตลักษณ์” และ “สงครามวัฒนธรรม” ด้วยเหตุนี้จึงมีคำถามว่าแนวทางพหุวัฒนธรรมจะทำให้วัฒนธรรมเป็นเรื่องตายตัวหรือไม่ อาจเป็นการมองข้ามการเปลี่ยนแปลงเชิงประวัติศาสตร์ และการเน้นย้ำเรื่องพหุลักษณะมากเกินไป ยิ่งทำให้เกิดการแก่งแย่งแข่งขันระหว่างกลุ่มต่างๆ ในรัฐมากขึ้นหรือไม่

การอพยพโยกย้ายของคนจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งมีอยู่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยอาณานิคม ที่เจ้าอาณานิคมนำเอาผู้คนจากประเทศหนึ่งไปเป็นแรงงานในอีกประเทศหนึ่ง หรือการที่คนโยกย้ายเพื่อไปทำงานในประเทศที่มีเศรษฐกิจดีกว่า แต่การเกิดสงครามอย่างต่อเนื่อง ทั้งกรณีสงครามจากความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ภายในประเทศ หรือสงครามระหว่างประเทศที่มีประเทศมหาอำนาจสนับสนุนการจัดผู้ก่อการร้าย ก่อให้เกิดการอพยพโยกย้ายอย่างมโหฬาร โดยเฉพาะในระยะสามทศวรรษที่ผ่านมา (ค.ศ. 1980 – ค.ศ. 2010) การโยกย้ายเข้าไปอยู่ในประเทศทางยุโรปและอเมริกาจำนวนมาก เริ่มก่อให้เกิดความวิตกกังวลในเรื่อง งบประมาณของประเทศ ปัญหาความมั่นคง การแข่งขัน ฯลฯ มีผลต่อการปรับเปลี่ยนแนวทางพหุวัฒนธรรมนิยมที่เคยใช้อยู่ เริ่มจากการรับผู้ย้ายถิ่น ดังที่สุภางค์ จันทวานิช³⁵ สรุปไว้ว่าบางประเทศจะใช้รูปแบบการ “ปิดประตู/ไม่ต้อนรับ” คนย้ายถิ่นเข้าประเทศ เป็นการคัดกรองตั้งแต่แรก ตัวอย่างในอดีต สหรัฐอเมริกา เป็นประเทศที่รับผู้ลี้ภัยจำนวนมาก ตั้งแต่รับคนม้งที่อพยพจากประเทศลาวหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2518 จนปัจจุบันมีคนม้งอยู่ในลาวมากกว่าสองแสนคน อีกทั้งรับคนกะเหรี่ยงจากค่ายอพยพเขตชายแดนไทย-พม่า ในช่วง พ.ศ. 2550 จำนวนมากกว่าประเทศอื่น นอกจากนี้ ผู้คนจากประเทศเม็กซิโกที่มีพรมแดน

³⁴ Herzfeld, Michael. (2001). *Theoretical Practice in Culture and Society*. Oxford: Blackwell Publishing.

³⁵ *Ibid.*

ติดกับสหรัฐอเมริกา และจากประเทศในแถบทะเลแคริบเบียน เช่น ประเทศคิวบา จาเมกา เป็นต้น ก็อพยพมาอยู่จำนวนมาก จนกระทั่งในสมัยประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ที่ชนะการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2559 ได้ประกาศใช้นโยบายเข้มงวดต่อการอพยพเข้าเมือง และลดจำนวนผู้ลี้ภัยที่จะเข้าไปตั้งรกรากในประเทศสหรัฐอเมริกา

เมื่อรับผู้ย้ายถิ่นหรือแรงงานเข้ามาทำงานในประเทศ แต่ละประเทศก็ใช้นโยบายแตกต่างกัน บางประเทศใช้แนวทางผสมกลมกลืน เป็นการพยายามกลืนผู้ย้ายถิ่นให้ปรับตัวเป็นเหมือนพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ ใช้ภาษาและวัฒนธรรมเป็นตัวกลืน และผ่อนนโยบายเป็นแบบบูรณาการ (integration) ในเวลาต่อมา เช่น ประเทศฝรั่งเศสและอังกฤษ บางประเทศเป็นแนวทางพหุวัฒนธรรมที่ให้ผู้ย้ายถิ่นมีสิทธิเท่าเทียมพลเมืองทุกกลุ่ม ผู้ย้ายถิ่นไม่ต้องสละอัตลักษณ์ (Identity) ของตน และผู้ย้ายถิ่นมีส่วนร่วมทางการเมืองและอื่นๆ เต็มที่ ยกตัวอย่างประเทศออสเตรเลีย แคนาดา และสหรัฐอเมริกา

สำหรับประเทศไทย การที่รัฐไทยเน้นความเป็นเอกรัฐ ไม่พยายามเน้นความแตกต่างของผู้คน ไม่มีการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ แต่พยายามกลืนกลายให้ทุกคนมีจิตสำนึกความเป็นไทย โดยเน้นการจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ทำให้ไม่มีนโยบายเฉพาะสำหรับการจัดการพหุวัฒนธรรม ตามแนวคิดที่ต้องการให้ทุกกลุ่มได้ดำรงวัฒนธรรมของตนเอง อย่างไรก็ตาม เมื่อขบวนการเคลื่อนไหวทางชาติพันธุ์เติบโตขึ้น เชื่อมโยงกับขบวนการเคลื่อนไหวทางชาติพันธุ์สากล และอ้างอิงกับกรอบกติกาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน รวมทั้งสิทธิชนเผ่าพื้นเมือง อีกทั้งกรอบรัฐธรรมนูญไทยที่เป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น มีการเรียกร้องเรื่องสิทธิทางวัฒนธรรม ทำให้รัฐไทยมีนโยบายที่มีทิศทางพหุวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น เช่น การระบุในพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นได้ร้อยละ 30 นโยบายให้เด็กไร้สัญชาติหรือไม่ใช่สัญชาติไทย สามารถเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐได้ทุกคน โดยรัฐสนับสนุนงบประมาณรายหัว และที่ชัดเจนที่สุดได้แก่ มติคณะรัฐมนตรี 2 มิถุนายน พ.ศ. 2553 ว่าด้วยแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวลี และ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2553 เรื่องแนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกระเหรี่ยง ที่ดูเหมือนจะมีแนวทางที่เป็นแบบพหุวัฒนธรรม เช่น แนวนโยบายในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกระเหรี่ยงที่แบ่งออกเป็น 5 ประเด็น ได้แก่ 1) อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และวัฒนธรรม 2) การจัดการทรัพยากร 3) สิทธิในสัญชาติ 4) การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม และ 5) การศึกษา

ตัวอย่างบางประเด็นที่มีข้อเสนอแนะที่ชัดเจนว่า ถ้าหากแนวทางนี้มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง จะทำให้เกิดสังคมพหุวัฒนธรรม ที่ส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้แก่

- ประเด็นที่ 1 อัตลักษณ์ ชาติพันธุ์และวัฒนธรรม มีข้อเสนอแนะดังนี้
- ส่งเสริมและสนับสนุนชาวกระเหรี่ยงในเรื่องอัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ (Ethnic identity) และวัฒนธรรมกระเหรี่ยงว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชาติที่มีความหลากหลาย
  - ส่งเสริมสังคมให้มีความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันแบบพหุวัฒนธรรม โดยให้เรียนรู้อัตลักษณ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กระเหรี่ยง
- ประเด็นที่ 4 การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม มีข้อเสนอแนะในมาตรการระยะสั้นให้

- ส่งเสริมศูนย์วัฒนธรรมชุมชน โดยเชื่อมโยงและสอดคล้องกับวิถีชีวิตกับฐานคิดดั้งเดิม ให้เป็นศูนย์วัฒนธรรมที่มีชีวิต

- สนับสนุนงบประมาณในการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรม ชุมชน และการทำกิจกรรมของกลุ่มเครือข่ายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง

และในมาตรการระยะยาว กำหนดพื้นที่เขตวัฒนธรรมพิเศษสำหรับกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงโดยมีพื้นที่นำร่อง เช่น

บ้านห้วยหินลาดใน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

บ้านหนองมณฑา (มอวาคี) ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

บ้านเลตองคู้ ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก

ในประเด็น 5 ว่าด้วยการศึกษานั้น มีข้อเสนอที่จะนำไปสู่การจัดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมได้แก่

- ปรับระบบการสอบบุคคลากรครู โดยการส่งเสริมให้ทุนแก่กลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มกะเหรี่ยงใหม่มากขึ้น เพื่อให้สามารถกลับไปทำงานยังชุมชนของตนเอง หากเป็นครูกลุ่มชาติพันธุ์อื่นจะต้องสามารถพูดภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ ได้ หรือพร้อมที่จะเรียนรู้ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น

- รัฐจะต้องผ่อนปรนเงื่อนไขกำหนดคุณวุฒิด้านการศึกษาเพื่อประโยชน์ในการการสอนและถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ และภาษาของท้องถิ่นนั้น โดยเฉพาะครูที่สอนในระดับเด็กเล็กจนถึงชั้นประถมศึกษา

- ส่งเสริมนโยบาย “พหุภาษา” เพื่อให้เกิดการยอมรับและเข้าใจในภาษาพูดและภาษาเขียนของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในความแตกต่างทาง ชาติพันธุ์

- ปรับเปลี่ยนรูปแบบของโรงเรียนให้เกิดความเหมาะสมกับชุมชน เช่น ปรับเป็นโรงเรียนสาขาโดยไม่ยุบโรงเรียน ไม่ว่าชุมชนแห่งนั้นจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่ และส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาท้องถิ่นผ่านการร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน นักวิชาการ องค์กรอิสระ เพื่อพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการทั้งทางด้านภาษาและวัฒนธรรม

จะเห็นได้ว่าแนวนโยบายการฟื้นฟูวิถีชีวิตกะเหรี่ยง สอดคล้องกับหลักการทางพหุวัฒนธรรม แต่ในปรากฏว่าในการปฏิบัติยังไม่สามารถบรรลุได้ เพราะปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้

1) การทำงานของหน่วยงานราชการที่แยกส่วน เนื่องจากมติดกรม.เสนอโดยกระทรวงวัฒนธรรม การจะให้กระทรวงอื่นๆ ทำตามทีระบุไว้ในมติดกรม.อย่างเต็มที่ เป็นไปไม่ได้ เพราะถือว่าไม่ใช่งานของตนเอง เช่น กระทรวงศึกษาธิการก็ไม่ได้นามติดกรม.ด้านการศึกษาไปปฏิบัติอย่างเต็มที่ เช่นเดียวกับงานในด้านทรัพยากรที่ดูแลโดยกระทรวงทรัพยากร ซึ่งถือว่ามีกฎหมายที่กระทรวงยึดถืออยู่แล้ว

2) งบประมาณ เมื่อมติดกรม.เสนอโดยกระทรวงวัฒนธรรม งบประมาณก็จะมาจากกระทรวงวัฒนธรรมที่เดียว ซึ่งมีจำนวนจำกัด ไม่พอที่จะใช้ผลักดันมติคณะรัฐมนตรีในทุกประเด็น

การดำเนินการผลักดันแนวทางพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย ส่วนที่สำคัญ เป็นการดำเนินการโดยนักวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน รวมทั้งสื่อสารมวลชนที่ผลิตรายการที่ส่งเสริมความเข้าใจใน

ความหลากหลายของชาติพันธุ์ เช่น รายการพันแสงรุ่ง ซึ่งออกอากาศในสถานีโทรทัศน์ช่องไทยพีบีเอส ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอยู่อย่างหลากหลายในสังคมไทย ในแง่มุมต่างๆ เช่น ประเพณี อาหาร ภาษา พิธีกรรม การนับถือศาสนา ฯลฯ โครงการที่นักวิชาการด้านภาษามีบทบาทมากอีก โครงการหนึ่งคือ โครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาชาติพันธุ์ที่อยู่ในภาวะวิกฤตใกล้จะสูญหาย ทั้งนี้มี ศาสตราจารย์ ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ แห่งสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นผู้ริเริ่มและผลักดันที่สำคัญ โดยได้อธิบายปัญหาวิกฤตภาษาไว้ในงานสัมมนาที่จัดขึ้นที่สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่³⁶ ไว้ดังนี้

สังคมไทยเป็นสังคมพหุภาษา มีภาษา 70 กว่าภาษา และใน 70 กว่าภาษาก็มี ภาษาไทยกลาง ซึ่งเป็นภาษาที่เราใช้เชื่อมโยงภาษาประจำชาติ ภาษาราชการ เรามีตระกูลไทยถึง 24 กลุ่ม จีนทิเบต 18 กลุ่มหรือมากกว่านั้น และกลุ่มออสโตรนีเซียน ประมาณ 3 กลุ่ม ม้งเมี่ยนเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ ...แต่ในปัจจุบันนี้เกิดการเปลี่ยนแปลง มากขึ้นในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ...ภาษาท้องถิ่นต่างๆ เกิดการตายมาก ...อัตราตายสูง อย่างน่าตกใจมาก นักภาษาศาสตร์ ไมเคิล เคลาส์ ได้ทำนายไว้ว่า ภาษาทั้งหมดในโลกนี้ประมาณ 6,000 กว่าภาษา และประมาณ 90 กว่าเปอร์เซ็นต์อยู่ในภาวะวิกฤต และถ้าหากว่าไม่มีการดำเนินการแต่อย่างใด ภายในศตวรรษนี้ก็คงจะรอดเพียง 10 จาก 90 เปอร์เซ็นต์ ...ระบบการศึกษาและนโยบายภาษาก็ไม่ค่อยเอื้อต่อการทำให้ ภาษาและชาติพันธุ์ย่อยยังคงอยู่ เพราะว่า... นโยบายภาษาก็ให้ใช้แต่ภาษาไทย ทั้งหมด หรือยกย่องภาษาไทย ระบบการศึกษาก็ใช้ภาษาไทยในโรงเรียน... และเรื่องของทัศนคติของเจ้าของภาษาเองก็มักมีทัศนคติในเชิงลบ คือ มองว่าภาษาตนเองไม่มีค่า ไม่มีความสำคัญ...

ด้วยเหตุนี้ ศาสตราจารย์ ดร.สุวิไล จึงได้ริเริ่มโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษา รวมทั้งส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาแบบทวิภาษา ดังคำบรรยายในงานสัมมนาเดียวกัน

การจัดการศึกษาแบบทวิภาษาหรือพหุภาษา ระบบสองภาษาหรือระบบหลายภาษา คือใช้ทั้งภาษาราชการ ภาษาไทย ภาษาแม่และภาษาประจำกลุ่มเป็นสื่อ สำหรับในกรณีที่เด็กมีการใช้ภาษาแม่เข้มข้นควรใช้แบบนี้ เพราะใช้ตั้งแต่เริ่มต้นเข้าเรียน เริ่มจากภาษาแม่แล้วค่อยๆ เข้าสู่ภาษาไทย และไปเป็นภาษาไทยในที่สุด

ตัวอย่างจากโครงการที่เคยทำโครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูภาษาของ จันทบุรี เป็นภาวะวิกฤตใกล้สูญ อยู่ในกลุ่ม 14 กลุ่ม เด็กๆ อายุต่ำกว่า 20 หรือ 20 กว่าๆ ก็พูดไม่ได้แล้ว มีเฉพาะผู้ใหญ่เท่านั้นที่พูดได้ จริงๆ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่กลุ่มใหญ่มาก พอสมควรในเขตเขาฉะชุกฎ สอยดาว โป่งน้ำร้อน แต่ปัจจุบันเหลือเพียงแค่นี้ที่พ้นจากความสามารในการพูดก็น้อย ไม่เท่ากัน แตกต่างกันไป ... ต่อมาปรากฏว่ามีความ

³⁶ ขวัญช้วน บัวแดง. (2551). การพัฒนาระบบการศึกษาเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมและภาษาชาติพันธุ์. รายงานการสัมมนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พยายามของเจ้าของภาษาที่จะฟื้นฟูสถาบันกับเจ้าของภาษารู้จักกันจากการทำวิจัยที่ผ่านมา ได้มองเห็นแนวทางที่จะฟื้นฟูได้ จึงมีโครงการฟื้นฟูภาษา ขึ้นมา...

โครงการกลุ่มของได้เริ่มทำงานมาได้ประมาณ 6-7 ปีแล้ว การทำงานนั้นได้มีการพัฒนาระบบเขียน เพราะภาษาของไม่มีตัวเขียนมาก่อน... ถ้าจะใช้เข้าสู่ระบบการศึกษา ต้องมีการพัฒนาระบบตัวเขียน เมื่อได้ระบบตัวเขียน เราสามารถสร้างหนังสืออ่านได้ สื่อการเรียนการสอนต่างๆ ได้ สามารถที่จะสร้างหลักสูตรได้ เช่น หลักสูตรท้องถิ่น จัดการเรียนการสอน นอกจากระบบในโรงเรียน ยังมีการพัฒนาออกระบบโรงเรียน คือทำเป็นศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ได้ด้วย ... เด็กๆ ก็ได้อ่านเรื่องของตัวเอง เรื่องของพ่อแม่ปู่ย่าตายายผลที่ได้ก็ดีมาก คนในกลุ่มนี้มีการเปลี่ยนแปลงสูง เช่น มีความเชื่อมั่นในตัวเองสูงมากขึ้น เป็นที่รู้จัก ผลการเรียนของเด็กก็ดีขึ้นด้วย และทำให้เป็นตัวอย่างของกลุ่มที่ใกล้เคียงกัน ในปัจจุบันมีกลุ่มที่ทำงานในลักษณะนี้ถึง 7-8 กลุ่ม กลุ่มที่เป็นสภาวะวิกฤตใกล้สูญทำกันหลายกลุ่ม หรือกลุ่มที่กำลังอยากจะทำ ก็มีหลายกลุ่มทีเดียว หรือบางกลุ่มกำลังอยากทำก็มี...

แนวคิดที่สำคัญแนวคิดหนึ่งภายใต้พหุวัฒนธรรมนิยมคือการศึกษาพหุวัฒนธรรม (Multicultural Education) เนื่องจากระบบการศึกษาที่เป็นทางการที่จัดโดยรัฐรวมศูนย์และเป็นแบบสมัยใหม่ มีผลอย่างมากในการกลืนกลายภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ด้วยเหตุนี้ ความพยายามที่จะจัดการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมจึงเป็นความพยายามของขบวนการเคลื่อนไหวทางชาติพันธุ์ทั่วโลก ดังที่ซูพินิจ เกษมณี³⁷ ได้บรรยายไว้ว่าแนวคิดการศึกษาพหุวัฒนธรรมเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1960 ในทวีปอเมริกาเหนือ อันเป็นผลจากการเรียกร้องสิทธิพลเมืองเพื่อขอจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนผิวดำในด้านที่อยู่อาศัย อาชีพ และการศึกษา และได้แพร่ขยายไปยังกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ โดยมีการรณรงค์ให้สังคมสหรัฐอเมริกาไม่ได้มีลักษณะ “เบ้าหลอมรวม” (Melting Pot) ที่เป็นแนวทางที่จะให้ทุกคนที่มาจากหลายเชื้อสายเผ่าพันธุ์หลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกัน แต่ให้มีลักษณะที่เป็นเหมือนซามสลด ที่แม้จะมาอยู่ร่วมกัน แต่แต่ละส่วนนั้นยังคงลักษณะของตนเอง และเน้นว่า ประชาธิปไตยทางการเมือง ย่อมหมายถึง ประชาธิปไตยทางวัฒนธรรมด้วย

แนวคิดนี้เสนอว่า “พหุวัฒนธรรมนิยม” ควรเป็นเครื่องชี้นำนโยบายสาธารณะและการศึกษา ด้วยโดยการศึกษาพหุวัฒนธรรม ไม่เพียงเกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ยังรวมถึง เพศสภาวะ ผู้พิการ กลุ่มศาสนา กลุ่มภูมิภาค และกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ทั้งนี้การจะจัดการศึกษาพหุวัฒนธรรมให้ได้ผลอย่างแท้จริง ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกตั้งคณะกรรมการโรงเรียนมีความสำคัญ อีกทั้งคณะกรรมการโรงเรียนต้องเป็นผู้กำกับดูแลโรงเรียน ทั้งเรื่องหลักสูตร บุคลากร และการใช้งบประมาณ โดยร่วมกับทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ ในขณะที่หน่วยงานด้านการศึกษาของรัฐ สนับสนุนทางด้านวิชาการ นอกจากนี้การพัฒนาครูที่มีความรู้เรื่องความ

³⁷ ซูพินิจ เกษมณี. (2553). สังคมพหุลักษณะและการศึกษา. เอกสารประกอบการนำเสนอในการบรรยายพิเศษที่จัดขึ้นที่คณะสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 7 กันยายน 2553.

หลากหลายทางวัฒนธรรม และมีทักษะในการทำงานกับชุมชนชาติพันธุ์ที่มีภาษา วัฒนธรรมและศาสนาที่แตกต่างกัน ก็เป็นสิ่งสำคัญ

ในกรณีของประเทศไทย การศึกษาพหุวัฒนธรรมเพิ่งเริ่มต้นพัฒนา เช่น การผลิตครูในระดับมหาวิทยาลัย มีความพยายามบรรจุหลักสูตรพหุวัฒนธรรม เพื่อให้นักศึกษาได้มีความเข้าใจ ก่อนที่จะจบออกไปทำงานและสามารถส่งเสริมการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมได้ เช่น กรณีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น ในส่วนอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่จะให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยมีคณะกรรมการโรงเรียนที่เข้มแข็งนั้น ยังไม่เกิดขึ้น รวมถึงความสามารถที่จะกำหนดทิศทางการศึกษาคัดเลือกบุคลากร ร่วมพัฒนาหลักสูตร อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เราทำอยู่บ้างในโรงเรียนของรัฐคือการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากการกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาปี 2542 โดยโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในเรื่องนี้ เป็นโรงเรียนที่ผู้บริหารโรงเรียนอาจจะเป็นคนในท้องถิ่นเองที่มีความเข้าใจ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีแรงจูงใจที่จะให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชาติพันธุ์ในโรงเรียน และอาจเป็นโรงเรียนที่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายการศึกษาขององค์กรพัฒนาเอกชน หรือการอยู่ในชุมชนที่เข้มแข็ง ยกตัวอย่างสองโรงเรียนที่มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนแรกเป็นโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนกะเหรี่ยงบนพื้นที่สูง อยู่ภายใต้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน และได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนชาติพันธุ์ ส่วนโรงเรียนที่สองเป็นโรงเรียนในตัวเมืองที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่เป็นชาติพันธุ์หลัก ข้อมูลเรื่องหลักสูตรท้องถิ่นของทั้งสองโรงเรียนนำมาจากคำให้สัมภาษณ์ ตีพิมพ์ในรายงานการสัมมนาที่จัดขึ้นที่สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2551

โรงเรียนหนองมณฑา (มอวาตี) อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

...เนื้อหาหลักสูตรท้องถิ่นมี 9 บท ได้แก่ ประวัติศาสตร์ชนเผ่า พิธีกรรมที่สำคัญ ระบบคุณธรรมและจริยธรรม ข้อห้ามและข้อปฏิบัติตามกฎจารีตประเพณี กระบวนการผลิต และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การดูแลรักษาสุขภาพ ศิลปะและวรรณกรรมและระบบความเชื่อและศาสนา

ชั่วโมงการเรียนการสอนหลักสูตรแกนกลางที่นี่มีครบตามชั่วโมงสอน เพียงแต่ได้เสริมหลักสูตรท้องถิ่นเข้าไป ไม่ได้ตัดหลักสูตรแกนกลางออกแต่อย่างใด และจัดให้มีสอนทุกวันศุกร์ โรงเรียนจัดให้มีการเรียนการสอนทั้งภาษาไทยและภาษาปกากะญอ (ลิวา) นักเรียนจะได้เรียนภาษาเขียนลิวาในทุกชั้นเรียน และยากขึ้นตามลำดับชั้น

จากการสอนภาษาไทยควบคู่กับภาษาลิวา พบว่าเด็กสามารถเรียนรู้ทั้งสองภาษาไปพร้อมกันได้ เข้าใจได้ดีทั้งสองภาษา ไม่มีความสับสน เด็กนักเรียนจะเริ่มมาพูดภาษาไทยได้ที่โรงเรียน เพราะในหมู่บ้านพูดภาษากะเหรี่ยง เด็กจะขี้อาย ทำให้ไม่กล้าพูดภาษาไทย แต่ฟังออก เข้าใจได้ เด็กจะเริ่มปรับตัวและเข้าใจได้มากขึ้นเมื่ออยู่ชั้น ป.4-ป.5

นอกจากนั้น โรงเรียนได้ให้ผู้รู้ในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอนด้วย โดยจะมาสอนทุกวันศุกร์ หรือถ้ามีเวลาว่างจากการทำไร่ทำนา เช่น พะต๊ะดิชิ เป็นผู้สอนภาษาเขียนลิวา... ส่วนนิทานและเพลงทอ มียายพี เป็นผู้สอน ... โดยเด็ก ๆ

จะเป็นผู้ร้องขอนิทานที่อยากจะฟัง ครูจะเป็นผู้สรุปแง่คิดจากนิทานในตอนท้าย เด็ก ๆ ตั้งใจฟังและชอบนิทานมาก เด็ก ๆ มองพระตีและยายพี มีใช้เพียงเครือญาติในหมู่บ้าน แต่มองว่าเป็นผู้รู้เหมือนครูคนหนึ่งเช่นกัน... นอกจากนั้นยังมีเยาวชนจาก IMPECT ที่เคยมาเรียนที่โรงเรียนได้กลับมาสอนเตหน้า และสอนรำดาบให้กับเด็ก ๆ ด้วย...³⁸

โรงเรียนบ้านจองค์ อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

หลักสูตรท้องถิ่นมาจากความต้องการภายในชุมชนเอง ...โรงเรียนจึงเป็นผู้อำนวยความสะดวก จัดกระบวนการ เปิดเวทีวิเคราะห์และเชิญกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดตัวหลักสูตร... หลักสูตรท้องถิ่นจึงไม่ใช่เฉพาะด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีเท่านั้น แต่เป็นหลักสูตรที่มาจากความต้องการของชุมชน ให้มีส่วนร่วมกำหนดการศึกษาที่เหมาะสมกับท้องถิ่น และลูกหลาน เช่น ผู้ปกครองเสนอปัญหาเด็กพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ กลัวชาวต่างชาติ หรือชาวบ้านทิ้งเศษขยะในแม่น้ำส่งกลิ่นเหม็น... รวมทั้งการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร มีชุมชน และผู้ปกครองเข้าร่วมเป็นกรรมการด้วย เพื่อจัดประชุมและเปิดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหานี้

ตัวอย่างเช่น หน่วยการเรียนรู้ “กู่สายน้ำให้แผ่นดิน” เป็นหน่วยการเรียนรู้ที่จัดทำให้กับทุกชั้นเรียน เนื้อหาหลักสอดคล้องกันแต่แตกต่างกันในรายละเอียดตามความยากง่ายของเนื้อหา โรงเรียนได้รับงบประมาณจาก อบจ. เพื่อพัฒนาหลักสูตรวัตถุประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้ เพื่อต้องการให้สายน้ำสะอาดขึ้น เด็ก ๆ จึงเข้าไปสำรวจดูสายน้ำ เก็บขยะ เมื่อชาวบ้านเห็นเด็กมาช่วยทำความสะอาดก็เกรงใจ ไม่กล้าทิ้งขยะลงแม่น้ำ ชุมชนเองก็เกิดความเข้าใจร่วมกันด้วย หน่วยการเรียนรู้ กู่สายน้ำ จะคาบเกี่ยวด้านวิทยาศาสตร์ สังคม สิ่งแวดล้อม จึงจัดให้อยู่ในวิชาบูรณาการ แยกออกมาสอนต่างหาก และนำไปจัดกระบวนการเรียนการสอนทั้ง 14-15 หน่วย โดยมีครูสอน 1 คน สำหรับชั้นอนุบาล จะสอนให้เรียนรู้ คำ ความหมาย ความสำคัญ และสิ่งที่ต้องใช้ใกล้ตัวที่สุด และเพิ่มเนื้อหาตามลำดับชั้น ในระดับชั้น ป.5-6 จะเรียนในด้านกระบวนการเรียนรู้ สามารถนำไปปฏิบัติได้ เช่น ทำโครงการลงไปสำรวจสายน้ำร่วมกับทางชุมชน โดยมีสาธารณสุขเป็นวิทยากร หรือเชิญวิทยากรจากฝ่ายอื่นที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้รายละเอียดเชิงลึกมาก ซึ่งครูเองก็จะได้รับความรู้ไปด้วย...

นอกจากนั้น ครู เป็นบุคลากรที่มีความสำคัญในการทำหลักสูตรท้องถิ่นด้วย เพราะครูที่มาจากท้องถิ่น จะมีความรักและผูกพันกับท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตาม ครูในโรงเรียนบ้านจองค์ก็มาจากที่อื่น แต่มาสอนที่นี่นานมากจนสามารถพูดภาษาไทยใหญ่ได้ ดังนั้นความรักในพื้นที่ ต่อองค์กร เปรียบเสมือนโรงเรียนเป็นบ้าน และนักเรียนคือลูกหลาน โรงเรียนจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนา และส่งเสริม อบรมครูก่อน

³⁸ ขวัญช้วน บัวแดง. *อ้างแล้ว*, หน้า 42.

เกณฑ์ในการแบ่งความซับซ้อนในการเรียนแต่ละระดับชั้น ยึดตามวัตถุประสงค์หลักสูตรแม่เป็นหลัก และได้นำหลักสูตรท้องถิ่นเข้าไปบูรณาการ เช่น ป.1 วิชาคณิตศาสตร์ ตั้งโจทย์เลขตามท้องถิ่นที่มี เช่น วันนี้ทำข้าวมูลห่อไปถวายวัดกี่ห่อ แทรกเนื้อหาเข้าไปในระดับ ป.1 ได้ โดยให้ผ่านเรื่องราวของประเพณี คือ เรื่องการทำข้าวมูลห่อ ซึ่งเป็นประเพณีของชาวไทยใหญ่ออกพรรษา และบูรณาการเข้ากับโจทย์เลข แทนที่จะเป็นรถไฟ หรือโจทย์สำเร็จรูปจากกรมวิชาการ ถ้าเด็กระดับโต จะเรียนเรื่องสี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม อาจตั้งโจทย์เลขเป็นตาลปอย จองพารา ที่ชี้แจงงานออกพรรษา หรือผลไม้ที่อยู่ใต้จองพารา รวมทั้งการแบ่งกลุ่ม ก็แบ่งตามชื่อ เช่น ฉันทะ วิริยะ อุตสาหะ วิมังสา บูรณาการเข้าไปได้ สำหรับเด็กมัธยมก็สามารถทำหลักสูตรท้องถิ่นนี้ได้ อาจจะให้เด็กทำจองพาราซึ่งเป็นที่อยู่ของพระพุทธเจ้าขึ้นมา เด็กก็จะได้เรียนรู้เรื่องงานอาชีพ หัตถกรรม ศิลปกรรม และภาษาไทใหญ่ด้วย เป็นการนำบริบทของชุมชนเข้ามาบูรณาการและ เด็กได้ซึมซับความรู้ท้องถิ่นไปในตัวด้วย³⁹

กล่าวโดยสรุปแล้ว เอกสารการสอนของหน่วยที่ 6 ได้อธิบายความหมายของชนกลุ่มน้อยที่สัมพันธ์กับคำว่าเชื้อชาติและชาติพันธุ์ ทั้งนี้แต่ละคำกล่าวโดยรวมแล้วหมายถึงกลุ่มคนที่มีเชื้อสายหรือบรรพบุรุษร่วมกัน มีภาษาและวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน แต่ทว่า แต่ละคำมีความหมายที่มีลักษณะเฉพาะในบริบทเฉพาะ เช่น การใช้คำว่าเชื้อชาติหรือ race ใช้กันมาก ในยุคของการล่าอาณานิคม ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมีแนวคิดเรื่องวิวัฒนาการเป็นพื้นฐานที่กำหนดความแตกต่างทางอารยธรรมของกลุ่มชน โดยเหมารวมว่าคนผิวขาวมีอารยธรรมสูงสุด คนผิวสีมีอารยธรรมน้อยกว่า และในจำนวนนี้คนผิวดำมีอารยธรรมต่ำสุด นั่นคืออยู่ในขั้นต่ำสุดของวิวัฒนาการที่ใช้เทคโนโลยีเป็นตัวกำหนด นำไปสู่ลัทธิเหยียดสีผิว ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยประมาณ หลายประเทศได้รับเอกราชจากเจ้าอาณานิคม มีการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ ลัทธิเหยียดสีผิวถูกยกเลิก วาทกรรมสิทธิมนุษยชนเข้ามาแทนที่ มีการใช้คำว่ากลุ่มชาติพันธุ์และคำอื่น เช่น ชนชาติ มาแทนที่คำว่าเชื้อชาติ กระนั้นก็ตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีศาสนา ภาษาและวัฒนธรรมลักษณะแตกต่างไปจากสิ่งที่รัฐชาติกำหนดขึ้น ก็จะกลายเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีการจำแนกต่างกันโดยรัฐชาติที่ต่างกัน

นโยบายที่รัฐชาติสมัยใหม่ใช้กับชนกลุ่มน้อยจะมีอยู่ 2 รูปแบบ แบบแรกคือการกลืนกลาย (assimilation) ซึ่งถือเป็นความพยายามเปลี่ยนความเชื่อและวัฒนธรรมให้เหมือนคนกลุ่มใหญ่ แบบที่สองคือการบูรณาการ (integration) ซึ่งเป็นความพยายามผนวกรวมชนกลุ่มน้อยให้มาเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติโดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมดั้งเดิม นอกจากนี้รัฐชาติสมัยใหม่ยังพยายามเปลี่ยนให้ชนกลุ่มน้อยที่เคยมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาและอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติในระบบการเกษตรและการประมง ให้กลายเป็นพลังการผลิตในระบบทุนนิยม กลายเป็นผู้ใช้แรงงานที่มีลักษณะปัจเจกมากขึ้น พึ่งพิงรายได้จากการขายแรงงาน มีชีวิตอยู่แบบในเมืองที่ตัดขาดความสัมพันธ์กับชุมชนเดิม ปัญหาที่สำคัญของชนกลุ่มน้อยในบริบทโลกที่สำคัญคือการเคลื่อนย้ายข้ามชาติอันเนื่องจากปัญหาสงครามภายใน การเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์หรือการหาประโยชน์จากนายหน้าค้าแรงงาน คนกลุ่มนี้จะมีปัญหาการเข้าเมือง

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 43.

ผิดกฎหมาย มีชีวิตที่เสี่ยงต่อการจับกุมหรือส่งกลับ และมักจะเข้าไม่ถึงสิทธิในที่อยู่อาศัย ในการรักษาพยาบาล ฯลฯ โดยสรุปแล้วปัญหาที่สำคัญของชนกลุ่มน้อยในบริบทโลกคือการเข้าถึงสิทธิพลเมือง สิทธิในการปกครองตนเอง และสิทธิในการดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

สำหรับแนวทางการพัฒนาชนกลุ่มน้อยนั้น แนวทางแรกคือต้องพยายามให้มีการสืบทอดและต่อยอดองค์ความรู้ดั้งเดิมซึ่งมีคุณค่าทางจิตใจและสามารถแปรเปลี่ยนให้เป็นมูลค่าได้เมื่อการสามารถเปลี่ยนแปลงให้เป็นผลผลิตสำหรับนักท่องเที่ยวและคนทั่วไปที่แสวงหาการบริโภคแบบใหม่อยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้องค์ความรู้ดั้งเดิมที่เกี่ยวกับเรื่องพืชอาหารและสมุนไพร ยังเป็นทางเลือกของการบริโภคอาหารที่มีคุณภาพและสกัดให้เป็นยารักษาโรค ท่ามกลางการอุบัติใหม่ของโรคต่างๆ แนวทางที่สองคือการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจ ที่จะทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและประสานกับทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว เพื่อต่อยอดขึ้นไป สำหรับแนวทางสุดท้ายคือ การพัฒนาพหุวัฒนธรรมนิยม ซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจและความเคารพระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูง เปิดพื้นที่ให้แต่ละกลุ่มสามารถดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่กลุ่มนั้นๆ คิดว่าเป็นผลดีต่อการดำรงอยู่ของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการศึกษาพหุวัฒนธรรม ที่จะทำให้ระบบการศึกษาถูกออกแบบทั้งเนื้อหา รูปแบบและกลไกโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนแต่ละกลุ่ม เพื่อจะได้นำไปสู่การอยู่ร่วมกันโดยสันติ และช่วยกันสร้างสังคมที่มีความหลากหลายแต่มีความเป็นหนึ่งเดียว อย่างไรก็ตามการพิจารณาข้อวิจารณ์สำหรับแนวคิดแบบพหุวัฒนธรรมนิยม ก็คือการให้สิทธิแก่กลุ่มในการดำรงวัฒนธรรม อาจจะมีผลในด้านลบบังคับให้สมาชิกกลุ่มต้องทำตามข้อตกลงหรือกฎระเบียบที่กลุ่มสร้างขึ้น ซึ่งอาจจะขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของปัจเจกชนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม เช่นตัวอย่างความเชื่อและกลไกแบบดั้งเดิมที่ห้ามการแต่งงานระหว่างคนวรรณะสูงและคนวรรณะต่ำ และมีการลงโทษอย่างรุนแรงต่อผู้หญิงที่มาจากวรรณะต่ำ ในกรณีที่มีการแต่งงานเกิดขึ้น

กิจกรรม 6.3.3

พหุวัฒนธรรมนิยมมีความหมายอย่างไร จงอธิบายมาพอเข้าใจ

แนวตอบกิจกรรม 6.3.3

พหุวัฒนธรรมนิยมเป็นมโนทัศน์ที่อธิบายแนวทางการจัดการให้กลุ่มวัฒนธรรมที่หลากหลายในสังคม สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เข้าใจและเคารพซึ่งกันและกัน สามารถแก้ไขความขัดแย้งต่างๆ ได้โดยไม่ต้องอาศัยความรุนแรง นอกจากการที่แต่ละกลุ่มมีสิทธิในการดำรงวัฒนธรรมของตนเองแล้ว ยังเปิดโอกาสให้แต่ละกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นในด้านนโยบายและการปฏิบัติของรัฐ ในด้านต่างๆ เช่น ด้านการศึกษา ด้านการใช้ภาษา ด้านช่องทางสื่อ ฯลฯ

บรรณานุกรม

- กฤตยา อาชวนิจกุล. (254)8. การจัดการแรงงานต่างชาติจากประเทศเพื่อนบ้านในช่วง พ.ศ. 2539-2548. *ประชากรและสังคม* 2548. กฤตยา อาชวนิจกุล, ปราโมทย์ ประสาทกุล (บรรณาธิการ). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2549). องค์การพัฒนาเอกชนกับการส่งเสริมการศึกษาแก่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- (2551). การพัฒนาระบบการศึกษาเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมและภาษาชาติพันธุ์. รายงานการสัมมนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง. (2543). ชุมชนมุสลิมในเมืองตลาดชายแดนไทย-พม่า: สัมพันธภาพระหว่างพหุสังคม วิธีชีวิตทางเศรษฐกิจและการธำรงชาติพันธุ์ (วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- จิรศักดิ์ มาสันเทียะ. (2543). บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนตะวันตก ในการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยชาวกะเหรี่ยงตามแนวชายแดนไทย-พม่า (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต). สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชัยนัต วรรณะภุติ. (2551). ชาตินิยม ชาติพันธุ์และพหุวัฒนธรรม: รัฐและนโยบายชาติพันธุ์ของประเทศในอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการพหุวัฒนธรรมและชาตินิยม วันที่ 22-23 ธันวาคม 2551 ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติ โรงแรมดิเอ็มเพรส จังหวัดเชียงใหม่.
- ชูพินิจ เกษมณี. (2553). สังคมพหุลักษณะและการศึกษา. เอกสารประกอบการนำเสนอในการบรรยายพิเศษที่จัดขึ้นที่คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, วันที่ 7 กันยายน 2553.
- จิรวุฒิ เสนาคำ. (2547). แนวคิดคนพลัดถิ่นกับการศึกษาชาติพันธุ์. ใน *ว่าด้วยแนวคิดการศึกษาชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- เพื่อนไร่พรหมแดน. (2544). *คนลี้ภัยในร่มป่า* รายงานการวิจัย การให้ความคุ้มครองผู้ลี้ภัยและการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน. เชียงใหม่: เพื่อนไร่พรหมแดน.
- สุภางค์ จันทวานิช. (ม.ป.ป.). พหุวัฒนธรรมความเป็นไปได้ในสังคมไทย. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเทพ สุนทรเกาส์. (2548). *ชาติพันธุ์สัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2551). รัฐชาติ ชาติพันธุ์ และความทันสมัย. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการพหุวัฒนธรรมและชาตินิยม. วันที่ 22-23 ธันวาคม 2551 ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติ โรงแรมดิเอ็มเพรส จังหวัดเชียงใหม่.
- อรรถวุฒิ เกียรติวัฒน์. (2544). การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนและภูมิทัศน์ชายแดนไทย-พม่า: กรณีศึกษาบริเวณแม่น้ำเมย (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิศาสตร์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- Anderson, Benedict. (1983). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Appadurai, Arjun. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Badeng Nima. (2007). "Tibetan Identity in Today's China" in James L. Peacock, Patricia M. Thornton and Patrick B. Inman (eds). *Identity Matters: Ethnic and Sectarian Conflict*. New York: Berghahn Books.
- Barfield, Thomas (Ed). (1997). *The Dictionary of Anthropology*. Oxford: Blackwell Publisher Ltd.
- Frazer, Sir James. (1993). *The Golden Bough: A Study in Magic and Religion*. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited.
- Gravers, Mikael. (1996). "The Karen Making of a Nation". in *Asian Forms of the Nation*. Stein Tonnesson and Hans Antlov eds. Surrey: Curzon Press.
- Hayami, Yoko. (2006). "Introduction: Notes Towards Debating Multiculturalism in Thailand and Beyond". *Tonan Ajia Kenkyu (Southeast Asian Studies)*. Vol. 44. No. 3, December 2006.
- Herzfeld, Michael. (2001). *Theoretical Practice in Culture and Society*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Horstmann, Alexander. (2011). "Living together: the Transformation of multi-religious coexistence in Southern Thailand". *Journal of Southeast Asian Studies*. 42(3), October 2011, pp. 487-510.
- Hutchinson, John & Smith, Anthony D. eds. 1996. *Ethnicity*. Oxford: Oxford University Press.
- Kwanchewan Buadaeng. (2003). *Buddhism, Christianity and the Ancestors: Religion and Pragmatism in a Skaw Karen Community of North Thailand*. Chiang Mai: Sprint.
- Kymlicka, W. (1995). *Multi-cultural Citizenship: a Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press.
- Po, San C. (2001). *Burma and the Karens*. Bangkok: White Lotus.
- Rajah, Ananda. (1990). "Ethnicity, Nationalism, and the Nation-State: The Karen in Burma and Thailand". in *Ethnic Groups across National Boundaries in Mainland Southeast Asia*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Renard, Ronald D. (1990). "The Karen Rebellion in Burma". in *Secessionist Movements in Comparative Perspective*. Ralph R. Premdas, S.W.R. de A. Samarasinghe, and Alan B. Anderson, eds. London: Pinter Publishers.
- Turton, Andrew ed. (2000). *Civility and Savagery: Social Identity in Tai States*. Surrey: Curzon Press.

เชิงอรรถ

- 1 Benedict Anderson. (1983). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- 2 Andrew Turton, ed. (2000). *Civility and Savagery: Social Identity in Tai States*. Surrey: Curzon Press.
- 3 สุเทพ สุนทรภัสส์. (2548). *ชาติพันธุ์สัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- 4 จนกระทั่งได้รับอิสรภาพจากอังกฤษเมื่อปลาย พ.ศ. 2491
- 5 John Hutchinson & Anthony D. Smith, (eds). (1996). *Ethnicity*. Oxford: Oxford University Press.
- 6 สุเทพ สุนทรภัสส์. อ้างแล้ว, หน้า 8.
- 7 Thomas Barfield (Ed). (1997). *The Dictionary of Anthropology*. Oxford: Blackwell Publisher Ltd.
- 8 อรรถวุฒิ เกียรติวัฒน์. (2544). การเปลี่ยนแปลงตำแหน่งของเขตแดนและภูมิทัศน์ชายแดน ไทย-พม่า: กรณีศึกษาบริเวณแม่น้ำเมย (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- 9 พิพิธภัณฑสถานชาติไทย (ธงไตรรงค์). ออนไลน์. www.t-h-a-i-l-a-n-d.org/thaiflag/newsite/detail.php?id=4, สืบค้นเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2560.
- 10 เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2551). *รัฐชาติ ชาติพันธุ์ และความทันสมัย*. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการพหุวัฒนธรรมและชาตินิยม. วันที่ 22-23 ธันวาคม 2551 ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติ โรงแรมดิเอ็มเพรส จังหวัดเชียงใหม่.
- 11 เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.
- 12 Arjun Appadurai. (1996). *Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- 13 Ibid.
- 14 Ibid.
- 15 <https://writer.dek-d.com/jijiejung/story/viewlongc.php?id=772280&chapter=6> สืบค้นเมื่อ 24 มกราคม 2561.
- 16 <https://www.vox.com/policy-and-politics/2017/9/25/16360496/trump-travel-ban-permanent>, สืบค้นเมื่อ 20 มกราคม 2560.
- 17 จากเอกสารเรื่อง บทวิเคราะห์และสรุปแนวโน้มของปัญหาแรงงานต่างด้าวและผู้หลบหนีเข้าเมืองจังหวัดสมุทรสาครห้วงเวลา พ.ศ.2547 – ปัจจุบัน. จัดทำโดยจังหวัดสมุทรสาคร (ได้รับจากการประชุมนำเสนอโครงการวิจัยที่ศาลากลางจังหวัดสมุทรสาครเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2552).

18 กฤตยา อาชวนิจกุล. (2548). การจัดการแรงงานต่างชาติดังกล่าวจากประเทศเพื่อนบ้านในช่วง พ.ศ. 2539-2548. ประชากรและสังคม. กฤตยา อาชวนิจกุล, ปราโมทย์ ประสาทกุล (บรรณาธิการ). นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.

19 Convention on the Status of Refugees, 1951 และ Protocol Relating to the Status of Refugees, 1967.

20 เพื่อนไร้พรมแดน. (2544). คนลี้ภัยในร่มป่า รายงานการวิจัย การให้ความคุ้มครองผู้ลี้ภัยและการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ยั่งยืน. เชียงใหม่: เพื่อนไร้พรมแดน.

21 จิรศักดิ์ มาสันเทียะ. (2543). บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนตะวันตก ในการช่วยเหลือผู้ลี้ภัยชาวกะเหรี่ยงตามแนวชายแดนไทย-พม่า (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต๗. สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).

22 ฐิรุฒิ เสนาคำ. (2547). แนวคิดคนพลัดถิ่นกับการศึกษาชาติพันธุ์. ใน ว่าด้วยแนวคิดการศึกษาชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

23 Badeng Nima. (2007). "Tibetan Identity in Today's China". in James L. Peacock, Patricia M. Thornton and Patrick B. Inman (eds). Identity Matters: Ethnic and Sectarian Conflict. New York: Berghahn Books.

24 Mikael Gravers. (1996). "The Karen Making of a Nation". in Asian Forms of the Nation. Stein Tonnesson and Hans Antlov eds. Surrey: Curzon Press; Ananda Rajah. (1990). "Ethnicity, Nationalism, and the Nation-State: The Karen in Burma and Thailand". in Ethnic Groups across National Boundaries in Mainland Southeast Asia. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies; Ronald D. Renard. (1990). "The Karen Rebellion in Burma". in Secessionist Movements in Comparative Perspective. Ralph R. Premdas, S.W.R. de A. Samarasinghe, and Alan B. Anderson, eds. London: Pinter Publishers.

25 San C. Po. (2001). Burma and the Karens. Bangkok: White Lotus.

26 ขวัญชีวัน บัวแดง. (2549). องค์กรพัฒนาเอกชนกับการส่งเสริมการศึกษาแก่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

27 Sir James Frazer. (1993). The Golden Bough: A Study in Magic and Religion. Hertfordshire: Wordsworth Editions Limited.

28 Kwanchewan Buadaeng. (2003). Buddhism, Christianity and the Ancestors: Religion and Pragmatism in a Skaw Karen Community of North Thailand. Chiang Mai: Sprint.

29 Alexander Horstmann. (2011). "Living together: the Transformation of multi-religious coexistence in Southern Thailand". Journal of Southeast Asian Studies. 42 (October), pp. 487-510.

30 จักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง. (2543). ชุมชนมุสลิมในเมืองตลาดชายแดนไทย-พม่า: สัมพันธภาพระหว่างพหุสังคม วิธีชีวิตทางเศรษฐกิจและการอ้างชาติพันธุ์ (วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาฉบับดุษฎี) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

31 W. Kymlicka. (1995). *Multi-cultural Citizenship: a Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press.

32 ชัยนัต วรรณะภุติ. (2551). ชาตินิยม ชาติพันธุ์และพหุวัฒนธรรม: รัฐและนโยบายชาติพันธุ์ของประเทศในอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการพหุวัฒนธรรมและชาตินิยม. วันที่ 22-23 ธันวาคม 2551 ณ ศูนย์ประชุมนานาชาติ โรงแรมดิเอ็มเพรส จังหวัดเชียงใหม่

33 สุภางค์ จันทวานิช. (ม.ป.ป.). พหุวัฒนธรรมความเป็นไปได้ในสังคมไทย. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

34 Herzfeld, Michael. (2001). *Theoretical Practice in Culture and Society*. Oxford: Blackwell Publishing.

35 Ibid.

36 ขวัญชีวัน บัวแดง. (2551). การพัฒนาระบบการศึกษาเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมและภาษาชาติพันธุ์. รายงานการสัมมนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

37 ชูพินิจ เกษมณี. (2553). สังคมพหุลักษณะและการศึกษา. เอกสารประกอบการนำเสนอในการบรรยายพิเศษที่จัดขึ้นที่คณะสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วันที่ 7 กันยายน 2553.

38 ขวัญชีวัน บัวแดง. อ้างแล้ว, หน้า 42.

39 เรื่องเดียวกัน, หน้า 43.